

МІЖНАРОДНИЙ
ЕКОНОМІКО-ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ АКАДЕМІКА СТЕПАНА ДЕМ'ЯНЧУКА

МАТЕРІАЛИ
I Міжнародного пенітенціарного форуму

**«ПЕНІТЕНЦІАРНА СИСТЕМА
У ГЛОБАЛЬНОМУ ВИМІРІ»**

29–30 жовтня 2021 року

Видавничий дім
«Гельветика»
2021

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ

Голова організаційного комітету:

Дем'янчук В.А. – доктор юридичних наук, професор, ректор Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука.

Заступник голови організаційного комітету:

Боровик А.В. – кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри кримінально-правових та адміністративно-правових дисциплін, проректор з наукової роботи Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука.

Члени організаційного комітету:

Богатирьов І.Г. – доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, професор кафедри кримінально-правових та адміністративно-правових дисциплін Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука;

Гумін О.М. – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри кримінального права та процесу Національного університету «Львівська політехніка»;

Коваленко В.В. – доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, член-кореспондент НАПрН України;

Колб О.Г. – доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, професор, професор кафедри криминології та кримінально-виконавчого права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого;

Пузирьов М.С. – доктор юридичних наук, старший науковий співробітник, начальник відділу наукової діяльності та міжнародного співробітництва Академії Державної пенітенціарної служби;

Шкута О.О. – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри професійних та спеціальних дисциплін Херсонського факультету ОДУВС;

Скаков А.Б. – доктор юридичних наук, професор, почесний працівник освіти Казахстану (місто Костанай, Республіка Казахстан);

Шабанов В.Б. – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри криміналістики Білоруського державного університету (місто Мінск, Республіка Білорусь).

П25

Пенітенціарна система у глобальному вимірі: Матеріали I Міжнародного пенітенціарного форуму (м. Рівне, 29–30 жовтня 2021 року). Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука. Рівне : Видавничий дім «Гельветика», 2021. 140 с.

ISBN 978-966-992-630-2

УДК 343.8(063)

ЗМІСТ

НАПРЯМ 1. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКОНАННЯ І ВІДБУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПОКАРАНЬ В МІСЦЯХ НЕСВОБОДИ УКРАЇНИ

Сучасні громадські організації в процесах гуманізації
пенітенціарної системи України

Андрієнко О. А. 7

Проблеми впровадження Інтернет-магазинів
у місцях несвободи України

Богатирьов А. І. 10

Інтегративна парадигма як теоретико-методологічний орієнтир
реформування (розвитку) пенітенціарної системи України

Богатирьов І. Г. 14

Кримінально-правова охорона на особисту безпеку
в місцях несвободи в Україні

Богатирьова О. І. 18

Щодо незаконного утримання громадян
у слідчих ізоляторах Служби безпеки України

Боровик А. В. 20

Позбавлення волі на певний строк:
актуальні проблеми застосування

Власик В. А. 23

Вплив корупційних діянь на стан правопорядку
у місцях позбавлення волі України

Головкін Б. М., Колб О. Г. 26

Ресоціалізація засуджених осіб
в установах виконання покарань: ілюзія чи реальність?

Кернякевич-Танасійчук Ю. В. 28

Пенітенціарна система України вимагає певних змін

Коваленко В. В. 31

Технології соціальної роботи з особами,
які відбували покарання в місцях позбавлення волі

Кузьмін В. В., Кузьміна М. О., Закревська А. В. 32

Прогресивні кроки нормативно-правового забезпечення виконання покарання у виді позбавлення волі Лаптінова О. К.	35
Використання комп'ютерних технологій при реформуванні пенітенціарної системи Ларченко М. О.	38
«Великий розпродаж» установ виконання покарань: аналіз перших кроків Лисодєд О. В.	41
Сучасні тенденції щодо перспектив покарання у виді довічного позбавлення волі Марчук В. Т.	44
Досвід Канади щодо потрапляння до установ виконання покарань заборонених предметів Махніцька К. Г.	47
Досвід скандинавських країн щодо потрапляння до засуджених заборонених предметів Махніцький О. І.	49
До питання нормативно-правового регулювання організації соціально-виховної роботи із засудженими, які відбувають покарання у дисциплінарному батальйоні Ніколаєнко Т. Б., Логінова Н. М.	52
Методологічний інструментарій реформування (розвитку) державної кримінально-виконавчої служби України Новосад Ю. О.	56
Проблема захисту прав засуджених у місцях несвободи України Подлегаєв К. М.	58
До співвідношення понять «небезпека» й «безпека» в місцях несвободи Міністерства юстиції України Пузирьов М. С.	61
Тюремні реформатори XVIII – початку XIX століття на «лаві підсудних»: історіографічне есе Сокальська О. В.	64
Реалізація пенітенціарного інспектування в Україні Трохимчук В. М.	68
Осучаснення кримінально-виконавчих засад функціонування Державної кримінально-виконавчої служби України Устюжанінова О. Т.	72

Деякі зауваження до проєкту Закону України «Про пенітенціарну систему»	
Халимон С. І.	74
Окремі елементи кримінально-виконавчої характеристики засуджених військовослужбовців	
Царюк С. В., Нестеренко В. В.	77
Деякі питання реформування кримінально-виконавчої системи України у глобальному вимірі	
Шкута О. О.	80
Про результати реалізації пілотного проєкту щодо зміни практики застосування умовно-дострокового звільнення в Україні	
Яковець І. С., Рудницьких М. І.	83

НАПРЯМ 2. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНСТИТУТУ ПРОБАЦІЇ В УКРАЇНІ

Пробація за проєктом нового Кримінального кодексу України	
Гранкіна В. І.	88
«Пенітенціарна політика»? Чи все ж «кримінально-виконавча»?	
Гумін О. М.	91
Діяльність волонтерів пробації як складова функціонування інституту пробації	
Давиденко В. Л.	95
Проблемні питання щодо відбування покарання неповнолітніми в Україні	
Дем'яненко Ю. О., Олефір Л. І.	98
Наукові погляди вітчизняних вчених на поняття інституту пробації в Україні	
Дем'янчук В. А., Деревянко Н. З.	101
Види безоплатних суспільно корисних робіт, які виконують засуджені до громадських робіт	
Хлистік М. А., Озеруга О. В.	104
Щодо необхідності повернення наукової ради у систему ДКВС України та органів пробації	
Щербаков В. В.	107
Пробація, що змінюється – покарання, яке змінює	
Янчук О. Б.	111

НАПРЯМ 3. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ ТА ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ В МІСЦЯХ НЕСВОБОДИ УКРАЇНИ

Practical aspects and problems of realization in Ukraine of the international mechanism of protection of the rights of victims of the military conflict in the east of Ukraine Batiuk O. V., Niczyporuk Janusz	116
Протидія вчиненню корупційним правопорушенням серед персоналу установ виконання покарань Державної кримінально-виконавчої служби України Боднарчук О. Г.	119
Деякі проблемні питання запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються в місцях несвободи в Україні Колодчин Д. В.	123
Ознаки особи, яка вчиняє в місцях несвободи кримінальне правопорушення Колодчина А. Л.	125
Працевлаштування засуджених як захід запобігання вчинення ними кримінальних правопорушень в місцях несвободи Литвиненко О. Ю.	127
Проблема кримінального насильства в місцях несвободи через призму кримінальної субкультури Михайлик О. Г.	130
Публично-правовое противодействие коррупции в местах несвободы Республики Казахстан Скаков А. Б.	132
Проблема жертви в місцях несвободи Стрелюк Я. В.	135

НАПРЯМ 1. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКОНАННЯ І ВІДБУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПОКАРАНЬ В МІСЦЯХ НЕСВОБОДИ УКРАЇНИ

СУЧАСНІ ГРОМАДСЬКІ ОРГАНІЗАЦІЇ В ПРОЦЕСАХ ГУМАНІЗАЦІЇ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Андрієнко О. А.

*магістр історії та правознавства,
голова (галузевої) Всеукраїнської профспілки персоналу органів
та установ пенітенціарної системи*

Втілення в життя взятого політичного курсу на інтеграцію до Європейського Союзу потребує трансформації та модернізації багатьох аспектів державного управління в різних сферах суспільних відносин, вимагає приведення національних норм і правил у відповідність з європейськими та загальновизнаними міжнародними стандартами будівництва й управління державою. У цьому контексті важливе значення має реформування правоохоронних та правозастосовних органів, зокрема пенітенціарної системи та їх організаційно-правового забезпечення з використанням позитивного зарубіжного досвіду вдосконалення й підвищення ефективності діяльності пенітенціарних установ, беззаперечного дотримання прав людини та громадянина й гуманізації кримінально-виконавчого процесу в цілому.

Реформування пенітенціарної системи України, яке здійснюється в нашій державі фактично впродовж усього її існування, не вивело системи покарань із кризового стану. Стан вітчизняної системи виконання кримінальних покарань завжди викликав виправдану критику з боку як міжнародних, так і вітчизняних правозахисних організацій, громадськості і навіть державних органів. Діюча пенітенціарна система перетворилася на знаряддя покарання ув'язнених. Але, головний акцент повинен робитися на їхню ресоціалізацію, тобто на підготовку буквально з першого дня ув'язнення до повернення на волю, при цьому отримавши якісно новий пенітенціарний персонал, в тому числі демілітаризований персонал.

У контексті приведення пенітенціарної системи у відповідність із європейськими стандартами Україна в реаліях сьогодення повинна здійснити багато перетворень: привести у відповідність умови утримання в установах, впровадити дієвий механізм законодавчої ініціативи (з залученням представників громадських організацій-соціальних

партнерів) щодо реформування системи, забезпечити дієвість системи альтернативних покарань на прикладі служби пробації, змінити примусову систему залучення засуджених до праці на соціально-доцільну, створити дієву систему ресоціалізації та соціальної адаптації засуджених з метою відмови останніх від подальшої злочинної діяльності, забезпечити нормальне медичне обслуговування, загально-освітнє та професійно-технічне навчання засуджених реформованим пенітенціарним персоналом тощо.

На міжнародному рівні діє багато договорів, конвенцій і правил, покликаних підвищити рівень утримання в місцях позбавлення волі. Найбільш відомими є Європейські пенітенціарні правила (1987 р.), прийняті в рамках Ради Європи, членом якої є й Україна. Приведення національного законодавства у відповідність з цими нормами – міжнародне зобов'язання нашої держави.

Основною і принциповою відмінністю згаданих Правил від чинного кримінально-виконавчого законодавства України (по суті) є закріплена в них мета впливу на засуджених. Так, якщо для вітчизняного законодавства це покарання за скоєний злочин, загальна і особиста превенція (запобігання наступним злочинам), виправлення засуджених та сприяння викорененню злочинності, то у розумінні європейського законодавця – сприяння вихованню у них почуття відповідальності та навиків, які даватимуть їм можливість реінтегруватися в суспільство, допоможуть дотримуватися вимог законності та задовольняти свої життєві потреби власними силами після звільнення за умови збереження здоров'я й гідності ув'язнених.

Правила, зокрема, досить детально регулюють загальні принципи управління пенітенціарними установами (прийом і реєстрація, розподіл і класифікація, розміщення засуджених), особистої гігієни, одягу, харчування, медичного обслуговування, дисципліни і покарання ув'язнених, засоби стримування, порядок надання інформації та подання скарг, спілкування із зовнішнім світом, релігійної та моральної підтримки, зберігання речей, переміщення засуджених, вимоги до персоналу пенітенціарних установ, режими утримання, працю, навчання, фізкультуру, спорт, дозвілля, підготовку до звільнення, встановлюють додаткові правила для спеціальних категорій ув'язнених. Отож, незважаючи на те що Правила не мають за мету детальну регламентацію всіх аспектів діяльності пенітенціарних установ, поведження з ув'язненими, навіть перелік охоплених ними питань є ширшим за той, що закріплений українським законодавством.

Основним у розвитку демократичного суспільства є формування чітко організованих, регламентованих, контрольованих Державою і громадянським суспільством стійких соціальних, економічних взаємодій та соціальних зв'язків.

Зрілість кожного суспільства визначається ставленням до соціально уразливих категорій населення, до яких можна віднести і людей, які знаходяться в місцях позбавлення волі, по – народному в тюрмі, в'язниці. Якщо говорити про пострадянський простір, багатьом країнам СНД у цій сфері властива ситуація, яка характеризується соціальною занедбаністю такої категорії населення як ув'язнені і персонал пенітенціарної системи.

Тому не випадково у суспільства давно сформувалася думка про пенітенціарну систему як про щось закрите, темне і негативне. Майже ніхто не усвідомлює того, що пенітенціарна функція – функція держави, і реалізація такої функції – це діяльність саме управлінська, яка повинна мати соціально спрямований характер.

У сучасних умовах стрижнем реформування пенітенціарної системи повинна стати виключно як ідея ресоціалізації засуджених, що є основою пенітенціарної філософії, так і гуманізація всього пенітенціарного персоналу, який виконує цю важливу державницьку функцію. При цьому великою проблемою є вплив ув'язнених, їх субкультури та криміногенного середовища на поведінку персоналу, як наслідок професійна деформація, професійне вигорання тощо.

Одним з важливих етапів реформування пенітенціарної системи нашої країни, як зауважує професор І.Г. Богатирьов можна вважати 2011 рік, коли після моменту прийняття України в Раду Європи в Державній пенітенціарній службі України (*далі-ДПтС України*) була вперше в історії існування тюремної системи була створена національна Профспілка ДПтС України, яка надала багато практичних і конкретних рекомендацій щодо подальшого реформування системи виконання покарань [1].

В лютому 2016 року Міністерство юстиції України презентувало проєкт *реформування пенітенціарної системи (ДКВС України)*. У результаті реалізації проєкту Мінюсту в 2016 році розпочалося реформування пенітенціарної системи (в травні 2016 року Постановою Кабінету Міністрів України ліквідовано центральний орган виконавчої влади – Державну пенітенціарну службу України та розпочалося здійснення комплексу заходів, спрямованих на вдосконалення кримінально-виконавчого законодавства (на теперішній час в профільних комітетах Верховної Ради України, Міністерстві юстиції України за активної участі представників галузевої Профспілки пенітенціарного персоналу, йде розробка проєкту фундаментального Закону України «Про пенітенціарну систему», взамін застарілого діючого Закону «Про Державну кримінально-виконавчу службу України») щодо ув'язнених та засуджених, соціальний захист пенітенціарного персоналу, за рахунок скорочення кількості установ виконання покарань та персоналу (*при цьому Профспілка усвідомлює, що актуальним при процесі скороченні стане питання соціальної адаптації звільнених з Пенітенціарної Служби*).

У цьому аспекті Профспілка (та МГО «Східноєвропейський Синдикат») взаємодіє з Міністерством праці та соціальної політики, Міністерством оборони, Національною поліцією та Міністерством внутрішніх справ, намагаючись врахувати негативний досвід скорочень персоналу) [2]. Але на жаль в Державному бюджеті України фінансів достатньо немає, і цей проект виглядає як якісно нездійснений. Як свідчить світова передова практика, для забезпечення прав пенітенціарного персоналу і належних умов тримання під вартою ув'язнених односторонні зусиль центрального органу – ДКВС Міністерства юстиції України недостатньо та замало. Вирішити цю проблему можливо лише за умови спільних цілеспрямованих заходів відповідних державних структур, громадських і міжнародних організацій.

Література:

1. Богатирьов І. Пенітенціарна реформа, як складова стратегії гуманітарного розвитку України. Інститут КВС –2011 р.
2. Андрієнко О. Дипломна робота / Університет менеджменту освіти // кафедра УМО НАПНУ управління проектами та програмами – 2017 р.

ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНТЕРНЕТ-МАГАЗИНІВ У МІСЦЯХ НЕСВОБОДИ УКРАЇНИ

Богатирьов А. І.

доктор юридичних наук,

юрист

м. Київ, Україна

Умови та якість харчування засуджених постійно піддаються критиці правозахисних організацій та міжнародних спостережних органів. Насамперед, через те, що нинішня система харчування засуджених з усіма її нормами і правилами цілком застаріла, адже базується на постанові Кабінету Міністрів України, якій майже 30 років [1], тоді як харчові технології пішли далеко вперед. Хоча Кабінет Міністрів України 27 грудня 2018 р. схвалив нову постанову про норми харчування осіб, які тримаються в установах виконання покарань, проте донині вона так і набрала чинності. Крім того, вказаний документ не містить винятково нових положень і сьогодні засуджені продовжуватимуть харчуватися за застарілими нормами; кухарі, які, до речі, не завжди мають відповідну кваліфікацію, продовжують готувати за застарілими технологічними

каратами, а продукти харчування зберігаються неналежним чином, відповідно до принципів, що діяли 30 років тому.

У Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України на 2017–2020 рр. серед основних завдань щодо вирішення наявних технологічних проблем передбачено запровадження сучасних інформаційні технології [2]. Сьогодні в умовах обраного керівництвом держави курсу на діджиталізацію усіх послуг, що надаються державними органами, як ніколи актуальною видається зміна підходу до організації реалізації платних послуг, що можуть надаватися місцями несвободи (їх виробничими майстернями і підсобними господарствами), зокрема послуг з продажу засудженим та ув'язненим продуктів харчування і предметів першої необхідності за допомогою мережі Інтернет.

Варто зауважити, що вперше таку новацію намагалися ввести в установі виконання покарань мінімального рівня безпеки для жінок, що вперше позбавлені волі (ДУ «Качанівська ВК № 54» Харківської області). А через два роки з'явилася інформація про початок роботи такого сайту і на території Дніпропетровської області [3]. Проте окреслені інтернет-ресурси, склади, на яких зберігатимуться та з яких будуть доставлятися продукти харчування і речі першої необхідності не належали до системи ДКВС України, а фінансове забезпечення, проектну розробку та безпосередню реалізацію здійснювали інвестори приватного сектору й у межах необхідності співпрацювали з ними на принципах позитивного державно-приватного партнерства та співробітництва.

Однак нині жоден з них не функціонує і причин тому чимало, зокрема, нормативно-правове регулювання, відсутній державний контроль, брак фінансування на програмно-ресурсне забезпечення вебсайтів, неналагоджений алгоритм співпраці тощо. Наразі українське законодавство дозволяє засудженим до покарання у виді позбавлення волі, та особам, що перебувають під вартою, отримувати посилки та передачі без обмеження в їх кількості, що вочевидь має сприяти покращенню оперативної обстановки, адже засуджені мають отримувати якісні та смачні продукти харчування від рідних та близьких.

Проте посилки та передачі нині є основним способом доставлення заборонених предметів в місця несвободи. Щодня оперативними співробітниками по всій Україні здійснюється перевірка сотень тисяч посилок і здебільшого у них знаходять заборонені предмети чи продукти харчування. А через кадровий дефіцит такі перевірки часто здійснюється поверхнево. Зокрема, про це у своєму дослідженні зауважують і вітчизняні вчені [4, с. 67]. Так, за даними дослідження В. Д. Крачуна 9 % усіх заборонених предметів до місць несвободи потрапляють саме через посилки [5, с. 7].

Окремо варто звернути увагу на те, що через процес оптимізації місць несвободи Міністерства юстиції України багато засуджених відбувають покарання далеко від місця проживання. Тобто не виконується принцип територіальності під час визначення місця відбування покарання, тому за

час, котрий посилки пройдуть шлях від відправника до адресата, продукти харчування, що містяться в них, псуються та стають непридатними для вживання або взагалі не доходять до засудженого

Світова практика (Чехія, Польща, Словаччина, Велика Британія, США, Казахстан тощо) засвідчує, що з такої ситуації є вихід. Для прикладу, у пенітенціарній системі штату Каліфорнія заборонені посилки і передачі, а все необхідне засуджені, використовуючи каталоги, купляють майже все, що є в супермаркетах (за винятком алкоголю та продуктів, які швидко псуються або містять дріжджі та багато цукру) від ковбаси, хліба і консервів до кросівок, телевізорів, плеєрів тощо. Крім того, через застосунки можуть скачувати улюблені пісні. Уся техніка має прозорі корпуси, щоб у ній не можна було ховати заборонених предметів. У кожній в'язниці є декілька каталогів різних компаній. Тюремні співробітники не можуть отримувати жодних «подарунків» від цих компаній, максимальна націнка на товари яких не може перевищувати 25 % у порівнянні з ринковою. З кожної купівлі 10 % йде на спецфонд засуджених, яким вони можуть користуватися для покращення побуту. Особливо важливим видається те, що родичі засуджених можуть купувати з цих усіх каталогів онлайн [6].

Ураховуючи такий міжнародний досвід, неналежні умови харчування засуджених в місцях несвободи Україні, варто, на нашу думку, внести зміни до законодавства, що регулює питання харчування засуджених, передбачити можливість створення мережі інтернет-магазинів продуктів харчування та предметів першої необхідності для засуджених за рахунок інвестицій від партнерів і спонсорів з приватного сектору. Це дозволить бути впевненим у якості та сертифікації продуктів, зведе відсоток заборонених предметів та продуктів харчування до мінімуму та пришвидшить процес отримання засудженими посилок і передач зі свіжими та якісними продуктами. Родичі засуджених зможуть уникнути тривалих черг в місцях, щоб передати передачу, зможуть економити час та гроші.

Водночас особливо увагу при цьому варто звернути на організаційно-правову форму створених платформ, сферу управління, до якої вони належать. Так, на думку вітчизняних вчених Є. Ю. Бараша та А. О. Самосьонка, доцільним видається розглянути варіант пошуку інвесторів серед приватного сектору, громадських чи міжнародних організацій, що дозволить або запровадити окрему торговельну мережу, або розвинути окремих (для засуджених) напрям на базі вже існуючої [7, с. 32].

Як засвідчує практика, вже недіюча приватна інтернет-платформа «Служба «Стіл замовлень» (<https://vitk.com.ua/>) дозволяла в режимі онлайн сформувати посилку з різноманітних товарів різноманітного асортименту та доставити її в будь-яку установу по всій країні. Проте наявна низка питань про ефективність роботи цієї служби, зокрема відсутні нормативна визначеність дії цієї платформи, інформації про її сертифікацію, процедури пакування, інформації про найменування,

виробника й якість, унеможливлення за домовленістю покласти заборонені предмети до посилки, невеликий перелік товарів тощо. Крім того, самі працівники місць несвободи при огляді посилок, оформлених завдяки цій службі, зауважують, що їх важче перевіряти, неможливо встановити термін придатності продуктів, їхню якість, однак в умовах відсутності конкуренції сервіс користувався популярністю.

Втім ми схиляємось до думки, що створення та функціонування такого інтернет-магазину має здійснюватися ДКВС України, що дозволить, по-перше, унеможливити проникненню заборонених предметів до місць несвободи, а тому виключить необхідність оглядати посилки; по-друге, отриманий прибуток від здійснення такої діяльності може бути направлений на поліпшення умов тримання засуджених та ув'язнених; по-третє, платформу такого інтернет-магазину можна також використовувати у зворотному напрямі, тобто продавати продукцію, що виробляється засудженими на виробництвах місць несвободи. Водночас можливе одночасне існування таких магазинів як у приватній, так і державній формі власності, що дозволить створити конкурентоздатну платформу.

Отож, варто якнайшвидше створити інтернет-магазин продуктів харчування та предметів першої необхідності для засуджених і ув'язнених, що працюватиме на засадах державно-приватного партнерства, при активній взаємодії з ДКВС України або самостійно, дозволить уникнути окреслених проблем і забезпечити належне надання послуг з продажу засудженим та ув'язненим продуктів харчування і предметів першої необхідності, підвищити рівень і якість харчування для засуджених загалом. Крім того, важливе буде також установлення в місцях несвободи спеціальних терміналів або каталогів, що дозволять засудженим чи ув'язненим самостійно оформлювати замовлення зі спеціально розробленої виключно для них інтернет-платформи, без доступу до інших ресурсів мережі Інтернет; створення системи безготівкового нарахування на особистий рахунок засудженого заробітної плати, якщо засуджений працює, або інших коштів.

На наше переконання, такі заходи дозволить покращити якість та рівень харчування засуджених та ув'язнених, умови відбування покарання у виді позбавлення волі та сприятиме виправленню і ресоціалізації засуджених.

Література:

1. Про норми харчування осіб, які тримаються в установах виконання покарань, слідчих ізоляторах Державної кримінально-виконавчої служби, ізоляторах тимчасового тримання, приймальниках-розподільниках та інших приймальниках Національної поліції що закріплює норми харчування : Постанова Кабінету Міністрів України від 16.06.1992 р. № 336. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/336-92-%D0%BF#Text> (дата звернення: 02.10.2021)

2. Про схвалення Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України на 2017–2020 рр. : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13.09.2017 р. № 654-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/654-2017-%D1%80> (дата звернення: 02.10.2021).

3. В Україні з'явився перший інтернет-магазин для ув'язнених. *Українські новини*: вебсайт URL: <https://ukranews.com/ua/news/206376-v-ukraini-z-yavuvysya-pershuu-internet-magazyn-dlya-uv-yaznenykh> (дата звернення: 02.10.2021)

4. Шаблистий В. В., Якименко Л. Г. Запобігання проникненню заборонених предметів до установ виконання покарань : монографія / за заг. ред. д.ю.н., доц. В. В. Шаблистого. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2017. 168 с.

5. Крачун В. Д. Оперативно-розсыкные меры по предупреждению проникновения запрещенных предметов к лицам, содержащимся в исправительных колониях : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Владимир, 2006. 19 с.

6. Тюрми Каліфорнії: як живуть в'язні, політика закладів, безпека та інші спостереження. *ZMINA*: вебсайт. URL: https://zmina.info/columns/tjiurmi_kaliforniji_jiak_zhivut_vjazni_politika_zakladiv_bezpeka_ta_inshi_sikavi_sposterezhenjia/ (дата звернення: 02.10.2021)

7. Бараш Є. Ю., Самосьонок А. О. Адміністративно-правові аспекти надання послуг засудженим та ув'язненим крізь призму «діджиталізації». *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2019. № 2. С. 25–37.

ІНТЕГРАТИВНА ПАРАДИГМА ЯК ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ОРІЄНТИР РЕФОРМУВАННЯ (РОЗВИТКУ) ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Богатирьов І. Г.

*доктор юридичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України,
професор кафедри кримінально-правових
та адміністративно-правових дисциплін*

*Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'янука
м. Рівне, Україна*

Квінтесенцією мого виступу на міжнародному Пенітенціарному форумі в м. Рівному є **формулювання нової парадигми реформування**

(розвитку) пенітенціарної системи України шляхом вивчення вітчизняного та іноземного досвіду.

До речі еволюція наукового знання про пенітенціарну систему відбувається як формування, конкуренція й зміна парадигм. Саме парадигма – це теорія (або модель постановки проблем), що є зразком вирішення дослідницьких завдань про пенітенціарну систему шляхом формування наукових знань у даній сфері. Інтегративна парадигма – це творчий і багатомірний синтез концепцій як у теоретико-методологічному, так і в дослідницькому й практичному аспектах.

Вченими уже доведено, що протистояння парадигм може бути знято, якщо відійти від традиційного погляду на появу й функціонування наукових парадигм, оскільки нові парадигми не змінюють старі, а співіснують разом із ними як типові форми наукового мислення.

Отож, передача Кабінетом Міністрів України у 2016 році Державної пенітенціарної служби України у підпорядкування Міністерству юстиції України є **ніщо іншим, як інтегрованою** парадигмою, оскільки було змінено сам вектор реформування і (розвитку) пенітенціарної системи України.

З одного боку, всі надіялись, що наступить нова епоха в діяльності пенітенціарної системи України, і в першу чергу у бік вдосконалення процесу виконання покарань та пробації, приведення її у відповідність до міжнародних стандартів поведіння з ув'язненими і засудженими. З іншого боку, велика увага буде приділена підготовці та перепідготовці персоналу нової генерації для роботи із засудженими в місцях несвободи.

Водночас варто наголосити, що саме Постанова Кабінету Міністрів України від 18 травня 2016 року № 343 мала реформувати органи і установи виконання покарань та пробації, оптимізувати їх роботу до міжнародних стандартів[1] і надала право Міністерству юстиції України як центральному органу виконавчої влади забезпечити реалізацію державної політики у сфері виконання кримінальних покарань та пробації.

На жаль, керівництво Міністерства юстиції України поки що не створило передумови на позитивні результати у пенітенціарній системі, а навпаки з'явилися певна кризова ситуація, яка на думку, вітчизняного кримінолога І.М. Копотуна щорічно ускладнює поступальний розвиток пенітенціарного відомства [2, с. 81].

Найгіршим є те, що в місцях несвободи засуджені вчиняють нове кримінальне правопорушення, що свідчить про порушення ними вимог режиму, і створює передумови вважати засудженого злісним порушником порядку і умов відбування покарання і спричиняє низку негативних наслідків не лише кримінально-правового (призначення покарання за сукупністю вироків, рецидив злочинів), а й кримінально-виконавчого (не належне виконання засудженими правил внутрішнього

розпорядку, забезпечення їх безпеки, участь у виховних заходах тощо) характеру.

Ще гірше, коли при виконанні службових обов'язків персонал місць несвободи вступають в неслужбові відносини із засудженими, тим самим вчиняють кримінальні правопорушення і своїми діями підривають авторитет всієї пенітенціарної системи, як в очах засуджених так і суспільства в цілому..

З цього приводу вітчизняний вчений А.І. Богатирьов так характеризує рівень злочинності в місцях несвободи. По-перше, рівень злочинності в місцях несвободи є індикатором функціонування установ виконання покарань. По-друге, дана злочинність є інтегрованою характеристикою криміногенної обстановки в місцях несвободи. В – третіх, рівень злочинності свідчить про ефективність чи не ефективність державної політики в сфері виконання покарань та пробації [3, с. 8] .

Серед основних напрямів інтегрованої парадигми реформування (розвитку) пенітенціарної системи України варто виділити:

1) запровадження в Україні пенітенціарного права, що має стати досить новою тенденцією в сучасній юриспруденції. Ця галузь права сьогодні набуває великої актуальності у зв'язку з широкомасштабною реформою пенітенціарної системи України.

Враховуючи сучасні зміни державної політики України в сфері виконання кримінальних покарань та пробації, пенітенціарне право може стати правонаступницею кримінально-виконавчого права, а тому воно має містити притаманні тільки їй специфічні пенітенціарні відносини, які потребують не тільки методологічного забезпечення, а і регулювання особливою групою правових норм.

2) вивчення питання щодо утворення в Україні трьох видів пенітенціарних установ: державні установи де утримуються особи засуджені до покарання у виді позбавлення волі на певний строк та довічне позбавлення волі, муніципальні пенітенціарні установи, приватні пенітенціарні установи.

На мій погляд це змінить вектор бюджетного фінансування на утримання засуджених в місцях несвободи , створить умови належного відбування засудженими покарання.

3) підготовка нового Пенітенціарного кодексу України, який має відповідати сучасним європейським стандартам поведіння з ув'язненими і засудженими і стати провідником реінтеграції в суспільство засудженого після звільнення.

4) розглянути питання щодо введення до органів прокуратури України інститут пенітенціарного прокурора.

Таке рішення, якщо воно буде прийняте, дозволить забезпечити на високому професійному рівні дотримання в установах виконання покарань норм пенітенціарного законодавства, включаючи і міжнародні

правові акти у сфері захисту прав засуджених та ув'язнених та персоналу місць несвободи, а також забезпечення відшкодування завданих кримінальним правопорушенням збитків потерпілим, ухвалення рішень, що стосуються заходів спрямованих на підвищення рівня ефективності процесу виконання та відбування кримінальних покарань.

5) вивчити питання щодо передачі слідчих ізоляторів із підконтрольності й підвітності ДКВС України передав їх функції в окреме управління при Службі судової охорони.

Це дозволить залишити за слідчим ізолятором виключно функцію ізоляцію від суспільства і забезпечення охорони осіб, яким обрано запобіжний захід у виді тримання під вартою.

З цією метою необхідно внести зміни до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» й Положення про Службу судової охорони де передбачити створення окремого управління при Службі судової охорони, якій би були підвітні слідчі ізолятори, які виконували би функції із забезпечення досудового розслідування, ізоляцію осіб, яким було обрано запобіжний захід у виді тримання під вартою, транспортування таких осіб на слідчі дії, до зали суду для судових засіданнях тощо.

Насамкінець, не вирішення проблем, притаманних пенітенціарній системі України створює у свідомості людей очевидну невизначеність і навіть суперечливість на їх тривалість. Цей чинник в Україні майже не враховується. Міф про можливість швидких змін у пенітенціарній системі, про можливість реалізації реформ протягом кількох років не є оптимістичним, навпаки прогнози часової тривалості показують, що реформи є не системними, а в більшості однокосими.

Література:

1. Деякі питання оптимізації діяльності центральних органів виконавчої влади системи юстиції: постанова Кабінету Міністрів України від 18 трав. 2016. № 343. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/343-2016-%D0%BF#Text> (дата звернення 16. 08. 2021р)

2. Копотун І. М. Пенітенціарна злочинність на сучасному етапі розвитку держави. Правові реформи в Україні : реалії сьогодення : зб. матеріалів IV Всеукр. наук.-теорет. конф. (Київ, 11 жовт. 2012 р.) ; навчально-науковий інститут права та психології НАВС. – К., 2012. – Ч. I. – С. 81.

3. Богатирьов А.І. Антикриміногенний вплив на злочинність серед засуджених у місцях несвободи України: моног. Херсон : Видавничий дім «Гельветика». 2019. – 432 с.

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ОХОРОНА НА ОСОБИСТУ БЕЗПЕКУ В МІСЦЯХ НЕСВОБОДИ В УКРАЇНІ

Богатирьова О. І.

доктор юридичних наук, старший науковий співробітник,

Офіс Генерального прокурора України

м. Київ, Україна

Прагнення України до інтеграції у європейське та світове співтовариство зумовлюють необхідність забезпечення ефективної кримінально-правової охорони прав і свобод людини на особисту безпеку. Саме від успішного вирішення проблеми побудови ефективної системи запобігання і протидії кримінальним правопорушенням, значною мірою залежить спокій і безпека людей в суспільстві.

Особиста безпека це об'єктивне і закономірне явище, без якого неможливий будь-який прогрес, адже від її результатів залежить стан правопорядку в країні. Зазначені фактори викликають підвищений інтерес до проблем особистої безпеки з боку підприємців, бізнесменів, керівників різного рангу, фахівців та суспільства у цілому. Водночас, інтерес до результатів особистої безпеки виникає і в осіб, які відбувають кримінальні покарання в місцях несвободи. Особливо це стосується тоді, коли окремі засуджені розроблять нові способи вчинення кримінальних правопорушень.

Для місць несвободи «особиста безпека» є відносно новим явищем, і характеризується вона тим, що в місцях несвободи відбувають покарання особи, з різним соціальним статусом, які на жаль, мають свою субкультуру, не бажають дотримуватися норм і правил поведінки, схильні до вчинення нового кримінального правопорушення.

Тому, успішне запобігання адміністрацією і персоналом місць несвободи вчинення з боку окремої категорії засуджених кримінального правопорушення стає можливим забезпечити особисту безпеку іншим засудженим і персоналу органів і установ виконання покарань ДКВС України. Більше того дане запобігання нами кореспондується із ст. 10 КВК України «Право засуджених на особисту безпеку».

Зокрема, дана стаття передбачає, що у разі виникнення небезпеки життю і здоров'ю засуджених, які відбувають покарання у виді арешту, обмеження волі, тримання в дисциплінарному батальйоні військово-службовців або позбавлення волі, вони мають право звернутися із заявою до будь-якої посадової особи органу чи установи виконання покарань з проханням про забезпечення особистої безпеки. У цьому разі посадова особа зобов'язана вжити невідкладних заходів щодо забезпечення особистої безпеки засудженого [1, с. 11].

Варто також зазначити, що проведений нами комплексний аналіз захищених дисертаційних досліджень щодо кримінально-правової охорони на особисту безпеку в місцях несвободи засвідчив про те, що як окремого дослідження в Україні ще не проводилося. Це обумовило підготовку даних тез і актуальність здійснення на дисертаційному рівні комплексного кримінального, кримінально-виконавчого та кримінологічного дослідження.

Більше того, необхідність такого дослідження зумовлена і реформуванням (розвитком) пенітенціарної системи України, що вимагає розробки дієвих заходів охорони і захисту права засуджених на особисту безпеку, приведення чинного кримінального, кримінально-виконавчого законодавства України у відповідність із сучасними вимогами.

Варто також наголосити, що особиста безпека в місцях несвободи може існувати в різних формах і відповідно мати декілька організаційних рівнів забезпечення шляхом встановлення гарантій та виконання певних обов'язків адміністрацією і персоналом місць несвободи.

Зазначене право на особисту безпеку в місцях несвободи має певну специфіку, яка визначається в першу чергу спеціальним правовим статусом засуджених і персоналу місць несвободи. Специфічність зазначеного права обумовлена як специфікою функціонування пенітенціарної системи, так і особливістю форм забезпечення права на особисту безпеку, які відрізняються специфічними різноманіттям і знаходять закріплення у всіх основних інститутах і нормах кримінально-виконавчого права.

Правове регулювання особистої безпеки передбачає також нормативне закріплення порядку і умов забезпечення реалізації такого права, а також засоби забезпечення їх безпеки. При цьому право на особисту безпеку і завдання по її забезпеченню, що стоять перед органами і установами виконання покарань, закріплюється системою норм кримінально-виконавчого права, а засоби забезпечення та гарантії особистої безпеки, поряд з нормами кримінально-виконавчого права регулюються і нормами окремих інших галузей права (конституційним, адміністративним, цивільним, трудовим тощо).

Серед актуальних проблем кримінально-правової охорони на особисту безпеку в місцях несвободи варто виділити:

- генезу розвитку кримінально-правової охорони на особисту безпеку в місцях несвободи в Україні;
- розробку дефініції на особиста безпека в місцях несвободи, її основні кримінальні, кримінально-виконавчі та кримінологічні ознаки;
- визначити кількісно-якісні показники кримінальних правопорушень, що вчиняються в місцях несвободи і які негативно впливають на особисту безпеку, як засуджених так і персоналу, а також одержати науково обґрунтовані дані про їх сучасну статистичну поширеність, географічні особливості, динаміку, структуру та рівень латентності;

– з'ясувати специфіку і систематизувати умови та причини, які впливають на особисту безпеку в місцях несвободи;

– виявити кримінологічні ознаки особи, яка посягає на особисту безпеку в місцях несвободи, створити його узагальнений кримінологічний портрет, дослідивши соціально-демографічні, кримінально-правові, морально-психологічні та кримінально-виконавчі риси такої особи;

– визначити та проаналізувати загально-соціальні, спеціально-кримінологічні та індивідуально профілактичні заходи запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються в місцях несвободи і порушують право засудженого на особисту безпеку;

– визначити коло суб'єктів запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються в місцях несвободи і порушують право засудженого на особисту безпеку та їх компетенцію, проаналізувати їх діяльність та рівень взаємодії між собою, з міжнародними організаціями та правоохоронними органами інших країн, запропонувати шляхи підвищення ефективності їх практичної діяльності.

Насамкінець під особистою безпекою в місцях несвободи варто розуміти гарантовану міжнародним правом та вітчизняним законодавством захищеність життя, здоров'я, інших життєво важливих і соціально значимих інтересів як засуджених так і персоналу від спричинення їм шкоди, а також запобігання небезпеки та загроз, які виникають в процесі вчинення в місцях несвободи нового кримінального правопорушення.

Література:

1. Кримінально-виконавчий кодекс України: ТОВ «ВВП Нотіс», 2021. – 96 с.

ЩОДО НЕЗАКОННОГО УТРИМАННЯ ГРОМАДЯН У СЛІДЧИХ ІЗОЛЯТОРАХ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Боровик А. В.

кандидат юридичних наук, доцент,

проректор з наукової роботи

Міжнародного економіко-гуманітарного університету

імені академіка Степана Дем'янука

м. Рівне, Україна

Ні для кого в Україні сьогодні не є секретом, що ті чи інші керівники правоохоронних органів, намагаючись вислужитись перед своїми

«покровителями», з тих чи інших політичних партій, інколи «закривають очі» на окремі порушення при затриманні осіб, здійснення щодо них оперативно-розшукових заходів чи негласних слідчо-розшукових заходів, утримання роками безпідставно вказаних осіб у слідчих ізоляторах і т. ін. Але коли в середині XXI століття у центрі столиці діє слідчий ізолятор, який офіційно припинив існування у 2003 році, це викликає справжній шок.

Так, відповідно до статті 4 Закону України «Про попереднє ув'язнення», установами для тримання осіб, щодо яких як запобіжний захід обрано тримання під вартою або до яких застосовано тимчасовий чи екстрадиційний арешт, є слідчі ізолятори Державної кримінально-виконавчої служби України, гауптвахти Військової служби правопорядку у Збройних Силах України. В окремих випадках, що визначаються потребою в проведенні слідчих дій, ці особи можуть перебувати в ізоляторах тимчасового тримання [1].

Як бачимо, у вказаній статті немає жодної згадки про слідчий ізолятор Служби безпеки України.

Про незаконність функціонування слідчого ізолятора Служби безпеки України в Києві заявляла ще уповноважена Верховної Ради з прав людини Ніна Карпачова на міжнародній конференції присвяченій боротьбі з тероризмом, яка проходила 25 жовтня 2011 року у Києві.

«Хочу нагадати також про незаконне існування ізолятора СБУ, хоча за зобов'язаннями перед Радою Європи, які були взяті (Україні-ред.) перед вступом, він був *de jure* закритий у 2003 році», – сказала омбудсмен. Карпачова зазначила, що ще при старому керівництві СБУ слідчий ізолятор був нібито перепрофільований у відділення забезпечення досудового слідства СБУ [2].

Як відомо, слідчий ізолятор СБУ знаходиться за адресою: Аскольдов пров. 3, б. У 2009 році в ньому був проведений повний капітальний ремонт, після чого він відповідає всім європейським стандартам. В установі утримуються особи, слідство у відношення яких проводиться СБУ та Генеральною прокуратурою, особи затримані органами СБУ до їх відправлення в Лук'янівське СІЗО [2]. Але постає логічне питання, на підставі чого там утримуються особи, якщо вказана установа попереднього ув'язнення не зазначена у Законі України «Про попереднє ув'язнення»?

Крім омбудсмена, питання законності функціонування цієї «спецтюрми» піднімав також колишній депутат Верховної Ради України Геннадій Москаль, який назвав незаконним утримання колишнього начальника департаменту зовнішньої розвідки Олексія Пукача обвинуваченого у вбивстві журналіста Георгія Гонгадзе у слідчому ізоляторі СБУ, посилаючись на те, що функціонування такого СІЗО не

передбачено жодним з діючих на сьогоднішній день в Україні законів [3].

Чому ж діє вказана установа і для чого це керівникам правоохоронних органів. Насправді все дуже просто. Перебування осіб у вказаному закладі здійснюється лише з метою тиску на них та катувань з метою отримання «потрібних» показів або матеріальної вигоди.

Так, згідно статті 8 Закону України «Про попереднє ув'язнення» чітко визначені умови роздільного тримання громадян [1].

Зокрема, взятих під варту співробітників кадрового складу розвідувальних органів України утримують окремо від інших осіб, які перебувають під вартою; осіб, яких вперше притягнуто до кримінальної відповідальності, – окремо від осіб, які раніше притягалися до кримінальної відповідальності; осіб, обвинувачених або підозрюваних у вчиненні злочинів проти основ національної безпеки України, – як правило, окремо від інших осіб, які перебувають під вартою; осіб, які раніше працювали в органах внутрішніх справ, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, служби безпеки, прокуратури, юстиції, Державній кримінально-виконавчій службі України та в суді, – окремо від інших осіб, що перебувають під вартою; іноземних громадян і осіб без громадянства, – як правило, окремо від інших осіб, які перебувають під вартою; засуджених до довічного позбавлення волі тримають ізольовано від усіх інших осіб, які перебувають під вартою [1].

Однак, дана норма не лише не діє на території відділення забезпечення досудового слідства СБУ, вона прямо порушується його співробітниками, з метою отримання певних запланованих результатів.

Так, упродовж 2 місяців у одній із камер разом утримували заступника прокурора однієї із областей та особу, яку судили за вчинення потрійного вбивства, яка ніколи не працювала правоохоронцем. Більше того, вказана особа, в подальшому, дала покази, що її заставляли вчиняти тиск на прокурора з метою доведення його до самогубства, а як наслідок обіцяли зменшення терміну ув'язнення до 15 років з довічного позбавлення волі.

У той же час кадрового співробітника СБУ утримували в одній камері з іноземним розвідником, що прямо заборонено законом.

Більше року у вказаній станіві утримувався бізнесмен із Донецька з однією ціллю – перепис активів на потрібних людей.

Попри вказані порушення, громадянам, які там знаходяться не надається відповідна медична допомога, вони позбавленні права отримання продуктів харчування та передачі у обсязі, передбаченому чинним законодавством.

Постає логічне питання: Чому керівники правоохоронних органів України не помічають існування «Таємного СІЗО» у центрі Києва?

Література:

1. Закон України, від 30.06.1993 № 3352-ХІІ, «Про попереднє ув'язнення». Режим доступу: <https://ips.ligazakon.net/document/view/t335200?an=31> (дата звернення 04.10.2021).
2. СІЗО у Києві функціонує незаконно. Режим доступу: <https://www.obozrevatel.com/news/szo-sbu-v-kievi-funktsionue-nezakonno-karpachova.htm> (дата звернення 04.10.2021).
3. Доповідь Amnesty International: «таємні тюрми» спецслужб України і переслідування владою антикорупційних активістів. Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/29055111.html> (дата звернення 04.10.2021).

ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ НА ПЕВНИЙ СТРОК: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ

Власик В. А.

державний виконавець

Холодногірсько-Новобаварського відділу

державної виконавчої служби у місті Харкові

Східного міжрегіонального управління Міністерства юстиції

м. Харків, Україна

Одним із безумовних пріоритетів правової демократичної та соціальної держави є забезпечення належних умов для реалізації прав і свобод людини та громадянина. Вирішення цієї проблеми зумовлює перегляд концептуальних засад діяльності відповідних органів. Вказане обумовлено передусім тим, що на сьогодні однією із основних цінностей для багатьох держав є безпосередньо людина, її інтереси, з огляду на що привалювання жорстких заходів примусу поступово замінюється розробкою та впровадженням превентивних заходів.

Застосування покарання у виді позбавлення волі є засобом захисту суспільства від конкретної особи, яка вчинила злочин та запобігання злочинам, тобто є одним із державних важелів впливу на явище злочинності.

Як вірно визначали В.В. Сташис та В.І. Тютюгін позбавлення волі як основний вид покарання, відповідно до якого засуджений ізолюється від суспільства шляхом поміщення його на строк, встановлений вироком суду, в спеціальну кримінально-виконавчу установу [1, с. 217].

На сьогодні в Україні позбавлення волі вважається одним із найсуворіших видів покарання, який істотно обмежує права й свободи засуджених осіб, прямо впливає на їх психіку. В цьому випадку постає питання: яким чином необхідно вплинути на засудженого задля викорінення з його свідомості шкідливих звичок і поновити його в соціумі як повноправного члена суспільства?

Одразу спадає на думку застосування кари та інших право-обмежень, що впливають із установленого порядку відбування покарання (режиму), адже однією з цілей покарання відповідно до статті 50 КК України є запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень як засудженими, так і іншими особами, тобто превентивний вплив не лише на засудженого, але й на вільних громадян. До речі, вказівка на кару як окрему мету покарання сформульована законодавцем настільки чітко, що є безсумнівною. Проте ці припущення є досить суперечливими, оскільки застосування до засуджених однієї лише кари породжує в їх свідомості ще більший супротив діючій системі.

Натомість кримінально-виконавче законодавство України більшою мірою акцентує увагу та регламентує порядок і умови виконання та відбування кримінальних покарань саме шляхом створення умов для виправлення і ресоціалізації засуджених, які передбачають процес позитивних змін, які відбуваються в особистості засудженого та створюють у нього готовність до самокерованої правослухняної поведінки.

Спираючись на дослідження В.Ф. Пірожкова стосовно динаміки психічних станів засуджених до позбавлення волі в умовах соціальної ізоляції, автор доходить висновку, що соціальна ізоляція спричиняє певні стани особи. Зокрема, він виокремлює психічні стани адаптаційного, основного періодів перебування в ізоляції, а також періоду очікування випуску (звільнення). Для кожного з цих періодів характерні певні психічні переживання, які створюють певний синдром. З-поміж найважливіших синдромів В. Пірожков виокремлює синдром очікування, фрустраційний синдром, синдром туги та нудьги, апатії, а також низку пограничних станів неспокоїного характеру, які потребують допомоги психіатра і психолога [2, с. 62–69].

Дійсно, спочатку засуджена особа перебуває у важкому стані нервового напруження, що пояснюється розривом попередніх зв'язків із рідними, зі звичайним оточенням, страх перед новим, незвичним для нього середовищем,

адже засуджений не лише ізолюється від суспільства, він примусово поміщається до місць ув'язнення, де зобов'язаний чітко виконувати встановлений законом порядок відбування даної міри покарання.

На думку Г. Ф. Хохлаєва, в умовах тривалого очікування на свободу вона по мірі її наближення починає настільки ж лякати, наскільки і притягувати через досить зрозумілі причини: послаблені чи розірвані

зв'язки із близькими, майбутні труднощі з працевлаштуванням, насторожене ставлення оточення.

Автор зазначає, що поміщення людини в місце позбавлення волі, так би мовити, гальмує її соціальний розвиток, оскільки закони функціонування спільності засуджених нагадують життєустрій архаїчних спільностей [3, с. 72].

Водночас важливо пам'ятати про суть будь-якого покарання як необхідної міри суспільного зла, яке заподіюється злочинцеві як відплата за вчинений ним злочин. Покарання завжди пов'язане із певними позбавленнями та обмеженнями прав і свобод людини, в яких саме й реалізується мета кари за вчинений злочин [4, с. 83].

Треба визнати, що на цьому етапі розвитку суспільства позбавлення волі на певний строк, зрештою як і інші покарання, що пов'язані з ізоляцією особи, за відсутністю рівноцінної їм заміни, є необхідним та вимушеним заходом каральної політики держави, яка поєднує в собі реалізацію різних цілей державного реагування на випадки порушення найбільш суворих правових заборон.

Важливо зрозуміти, що у випадку призначення судом засудженому покарання у виді позбавлення волі, воно має повною мірою реалізовувати своє функціональне призначення та мету [4, с. 83-84].

Література:

1. Баулін Ю.В., Борисов В.І., Тютюгін В.І. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / заг. ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. Харків : Право, 2010. 608 с.
2. Пирожков В.Ф. Кримінальная психология. Подросток в условиях социальной изоляции : Кн. 2-я. Москва : Ось-89, 1998. 320 с.
3. Хохряков Г.Ф. Наказание в виде лишения свободы : оценка эффективности : Советское государство и право : журнал. 1989. 75 с.
4. Бурдін В.М. Позбавлення волі на певний строк і довічне позбавлення волі: актуальні проблеми застосування : соціально-правові студії : науково-аналітичний журнал. Львів: ЛьвДУВС, 2020. 232 с.

ВПЛИВ КОРУПЦІЙНИХ ДІЯНЬ НА СТАН ПРАВОПОРЯДКУ У МІСЦЯХ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ УКРАЇНИ

Головкін Б. М.

*доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент Національної академії правових наук України,
завідувач кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

Колб О. Г.

*ORCID ID: 0000-0003-1792-4739
доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України,
професор кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна*

Як показало вивчення архівних матеріалів, на протязі 2017-2020 р. р. в колоніях України мало місце 63 випадки корупції, а саме – у:

1. Центральному міжрегіональному управлінню ДКВС України за цей період не було зареєстровано жодного такого випадку [1].

Проте, наявність першості по коефіцієнту кримінальної активності персоналу колоній серед інших регіонів, а також високий щорічний рівень злочинності у Київському СІЗО, який в Україні входить у перелік надзвичайно складних у криміногенному змісті КВУ закритого типу, свідчить про те, що у КВУ даного управління досить високий є і рівень латентної (лат. *latens* – скритої; невідомої) злочинності [2, с. 314], яка, у свою чергу, виступає однією з детермінант, що породжує і обумовлює вчинення кримінальних правопорушень з боку зазначених вище суб'єктів, а також суттєво впливає на стан правопорядку у місцях позбавлення волі.

2. Південно-Східному регіоні у досліджуваному в цій роботі періоді мало місце 7 випадків корупційних діянь (у 2017 році – 1; 2018 р. – 3; у 2019 р. – 3; у 2020 р. – 0) [1].

Вказані дані також варто оцінювати критично, якщо виходити з того факту, що вказане міжрегіональне управління займає друге місце серед інших регіонів по рівню вчинення кримінальних правопорушень у 2017-2020 р. р. [1].

3. Південному міжрегіональному управлінні за цей час було вчинено 21 корупційне правопорушення (у 2017 році – 2; у 2018 р. – 6; у 2019 р. – 6; у 2020 р. – 7) [1].

З огляду латентності, можна констатувати, що у вказаному регіоні, враховуючи, що це управління займає перше місце по кількості та рівню кримінальної активності персоналу колоній у системі ДКВС України, зазначений показник є найбільш наближений до реального стану правопорядку в КВУ закритого типу та по рівню співпадає з кількісно-якісними показниками злочинності у сфері виконання покарань [1].

Додатковим аргументом з цього приводу виступають відомості про вчинення щорічно кримінальних правопорушень персоналом колоній у Кропивницькій виправній колонії № 4 та № 6, а також в Одеському СІЗО, які входять у перелік найбільш кримінально активних КВУ закритого типу в Україні [1].

4. Північному-Східному регіоні за вказаний період мало місце 5 корупційних правопорушень (у 2017 р. – 0; 2018 р. – 3; 2019 р. – 1; 2020 р. – 1), що теж можна вважати відносним латентно обумовленим показником злочинності персоналу колоній [1].

Зокрема, вчинення цими особами 41 кримінального правопорушення спростовує загальний оціночний висновок про рівень протиправних діянь в КВУ закритого типу в даному міжрегіональному управлінні.

5. Західному регіоні у досліджуваному періоді було зареєстровано 16 корупційних діянь (2017 році – 0; 2018 р. – 5; 2019 р. – 7; 2020 р. – 4) [1].

Зазначені відомості у певній мірі кореспондуються з кількісно-якісними показниками кримінальних правопорушень, вчинених персоналом колоній у сфері виконання покарань (39 випадків), а тому і в даному випадку можна вести мову про низький рівень латентності суспільно небезпечної діяльності у вказаному міжрегіональному управлінні ДКВС України.

6. Центральню-Західному регіоні у досліджуваному періоді мало місце 14 корупційних правопорушень (у 2017 році – 5; 2018 р. – 5; 2019 р. – 3; 2020 р. – 1) [1].

Виходячи, що по всіх показниках кримінальних та корупційних правопорушень КВУ цього міжрегіонального управління майже співпадають з Північно-Східним регіоном, можна лише зазначити, що рівень латентності у колоніях є високим.

У цілому, підводячи деякі висновки з питань оцінки рівня корупції у системі ДКВС України, слід констатувати, що найвищий рівень цих правопорушень у 2017-2020 р. р. був зафіксований у КВУ закритого типу Південного міжрегіонального управління – 21 випадок із 63 або 33% у структурі всіх цих суспільно небезпечних діянь, а найнижчий – у Центральному регіоні, де у досліджуваному часовому відрізку не було зареєстровано жодного корупційного правопорушення [1].

Література:

1. Про стан правопорядку, ізоляції та нагляду, діяльність підрозділів охорони, пожежної безпеки та воєнізованих формувань Державної кримінально-виконавчої служби України у I кварталі 2021 року. Режим доступу: <https://kvs.gov.ua/important-info/for-public/>
2. Булыко А. Н. Большой словарь иностранных слов. 35 тысяч слов. Изд. 3-е, испр., перераб. Москва: Мартин, 2010. 704 с

РЕСОЦІАЛІЗАЦІЯ ЗАСУДЖЕНИХ ОСІБ В УСТАНОВАХ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ: ІЛЮЗІЯ ЧИ РЕАЛЬНІСТЬ?

Кернякевич-Танасійчук Ю. В.

доктор юридичних наук, професор,

завідувач кафедри судочинства

Навчально-наукового юридичного інституту

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет

імені Василя Стефаника»

м. Івано-Франківськ, Україна

Ресоціалізація засудженого, необхідною умовою якої є його виправлення, виступає запорукою досягнення основної цілі кримінальної відповідальності – захисту інтересів особи, суспільства і держави [1, с. 84].

Легальне визначення поняття «ресоціалізація», під яким розуміється свідоме відновлення засудженого в соціальному статусі повноправного члена суспільства; повернення його до самостійного загальноприйнятого соціально-нормативного життя в суспільстві, містить ч. 2 ст. 6 Кримінально-виконавчого кодексу України (далі – КВК України) [2].

З огляду на таку законодавчу дефініцію, видається, що ресоціалізація можлива лише після відбуття покарання. До індикаторів відновлення засудженого в соціальному статусі повноправного члена суспільства можна віднести: вирішення його житлово-побутових проблем, питання працевлаштування; влаштування особистого, сімейного життя тощо.

Як бачимо, ресоціалізація – це явище суб'єктивне і стан його втілення в життя залежатиме від кожної засудженої особи зокрема. Виходячи з цього, до компетенції органів та установ виконання покарань належить не сам процес виправлення та ресоціалізації засуджених осіб, а створення умов для їх виправлення та ресоціалізації. На реалізацію цього положення спрямована норма, закріплена у ч. 2 ст. 102 КВК України, де передбачено, що режим у колоніях має зводити до мінімуму різницю між

умовами життя в колонії і на свободі, що повинно сприяти підвищенню відповідальності засуджених за свою поведінку і усвідомленню людської гідності [2].

При цьому, незважаючи на декларування на рівні держави «курсу на створення належних умов у місцях несвободи та зміну акценту системи на ресоціалізацію» [3, с. 1], доводиться констатувати факт далеко неналежних, а часом незадовільних умов в установах виконання покарань. Як зазначається у матеріалах вебінару «Права в'язнів» Харківської правозахисної групи від 16 червня 2021 року, умови тримання засуджених в установах виконання покарань, у багатьох випадках, не відповідають міжнародним стандартам, є за своєю суттю нелюдськими та такими, що принижують гідність, поводженням, що неодноразово визнавав Європейський суд з прав людини [4].

За таких обставин створити персоналом органів та установ виконання покарань сприятливе підґрунтя для подальшої ресоціалізації засуджених осіб, які відбули покарання є практично недосяжним завданням.

Більше того, зважаючи на факт застосування покарання у виді позбавлення волі переважно до найбільш неблагополучних верств населення (про наявність соціалізації в яких ще до моменту вчинення кримінального правопорушення вкрай складно говорити), видається необхідним скоріше працювати над створенням умов для їх подальшої не ресоціалізації, а неосоціалізації.

Відбування тривалих строків позбавлення волі в незадовільних умовах, наявність жорстокого нелюдського ставлення з боку персоналу установ виконання покарань та негативний вплив на особу засудженого існуючої в установах виконання покарань так званої «тюремної субкультури» призводить до поглиблення десоціалізації таких осіб, а також подальшої призонізації.

Під призонізацією розуміють процес і результат соціально-психологічної адаптації особи, яка відбуває покарання у виді позбавлення волі, до комплексу організаційно-управлінських, побутових, психологічних умов, які присутні у виправній колонії, наслідком чого є формування стійких негативних морально-психологічних якостей особистості у зв'язку із впливом на неї обмежень, зумовлених режимом і самим змістом покарання, насильства (фізичного, психічного, психологічного, сексуального) зі сторони інших засуджених та адміністрації колонії, а також елементів кримінальної субкультури [5, с. 159].

Поміщення засудженого до позбавлення волі у відповідне середовище диктує йому формальні і неформальні норми поведінки, так само підпорядковує свою поведінку цим нормам і персонал. Якщо послідовно дотримуватись позицій соціального натуралізму, про який йде мова у науковій статті О. М. Костенка «Соціальний натуралізм – методологічна основа прогресивної юриспруденції» [6], то необхідно буде оцінювати

функціонування виправних колоній, врегульоване позитивним правом, як зону свавілля, а ідею виправлення і ресоціалізації як ілюзію [7].

Зважаючи на все наведене вище, пропонуємо виокремити окремі шляхи, які дозволять удосконалити ефективність механізму створення умов для ресоціалізації і зробити максимально результативним сам безпосередній процес такої ресоціалізації. По-перше, необхідним є створення належних умов відбування покарань, по-друге, застосування альтернативних позбавленню волю покарань або покарань, пов'язаних з ізоляцією на не тривалий період часу. Одночасно важливим є використання персоналом органів та установ виконання покарань диверсифікованих засобів виправлення та ресоціалізації засуджених осіб з огляду на їх індивідуальні фізіологічні, вікові, соціально-психологічні та інші особливості.

Література:

1. Кернякевич-Танасійчук Ю. В. Мета реалізації кримінально-виконавчої політики України. *Злочини проти громадської безпеки та кримінально-правова політика держави в умовах гібридної війни: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції*, м. Київ, 22 грудня 2017 р. Київ: Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського, 2017. С. 82-84.

2. Кримінально-виконавчий кодекс України: Закон України від 11.07.2003 р. № 1129-IV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1129-15> (дата звернення: 30.09.2021).

3. Заступниця Міністра юстиції України Олена Висоцька: Протягом останніх двох років тримаємо чіткий курс на створення належних умов у місцях несвободи та зміну акценту системи на ресоціалізацію. *Закон і обов'язок*. 14 вересня 2021 року. № 16 (3510). С. 1, 4-5.

4. Беспала Т., Захаров Є., Овдієнко Г., Ревякін М., Токарев Г. Права в'язнів (матеріали вебінару ХПГ 16.06.2021). URL: <https://khp.org/1608809215> (дата звернення: 30.09.2021).

5. Перепелица Д. Призонизация как криминогенный фактор: понятие и природа. «*Legea și viața*». 2013. № 12/2. С.156–159.

6. Костенко О. М. Соціальний натуралізм – методологічна основа прогресивної юриспруденції. *Право України*. 2014. № 1. С. 126-135.

7. Відгук офіційного опонента Степанюка А. Х. на дисертацію Ліховіцького Я. О. «Кримінологічні засади запобігання злочинам, що вчинюються персоналом Державної кримінально-виконавчої служби України», поданої на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. 11 с. URL: http://idpnan.org.ua/ua/spetsvcheni-radi/d-26_236_02/vidguki-ofitsiynih-oponentiv-na-disertatsiyi/doktor-nauk1.html (дата звернення 15.11.2018).

ПЕНІТЕНЦІАРНА СИСТЕМА УКРАЇНИ ВИМАГАЄ ПЕВНИХ ЗМІН

Коваленко В. В.

*доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент Національних академії правових наук України
м. Харків, Україна*

Пенітенціарна система України є правоохоронним органом, яка перебуває в реформуванні (розвитку) в сучасному європейському вимірі.

Пенітенціарна система сьогодні представляє сотню установ та органів з питань виконання покарань, а також десятки тисяч працівників, персоналу. Але головне - понад 50 000 засуджених, що знаходяться за ґратами та більше 100 000 осіб підданих режиму пробації.

Отож, це така собі держава в державі, а можливо її частина і причому досить чимала.

Щодо кримінальної ситуації в пенітенціарній системі, то вона тривожить суспільство і є навіть небезпечна: переповнені слідчі ізолятори, вкрай занедбані в'язниці, поширення небезпечних захворювань серед засуджених особливо туберкульозу та COVID-19.

З одного боку, всі надіялись, що наступить нова епоха в діяльності пенітенціарної системи України, і в першу чергу у бік вдосконалення процесу виконання покарань та пробації, приведення її у відповідність до міжнародних стандартів поведження з ув'язненими і засудженими. З іншого боку, велика увага буде приділена підготовці та перепідготовці персоналу нової генерації для роботи із засудженими в місцях несвободи.

Водночас варто наголосити, що саме Постанова Кабінету Міністрів України від 18 травня 2016 року № 343 мала реформувати органи і установи виконання покарань та пробації, оптимізувати їх роботу до міжнародних стандартів і надала право Міністерству юстиції України як центральному органу виконавчої влади забезпечити реалізацію державної політики у сфері виконання кримінальних покарань та пробації.

Складним питанням щодо відбування покарання є довічне ув'язнення, а також медичні, комунальні та соціальні послуги. Особливого оновлення потребують виробничі частини установ виконання покарань. Ось це коротко про сам стан пенітенціарної системи.

За нашим дослідженням прогноз реформування (розвитку) далеко не оптимістичний. Що треба зробити, щоб покращити функціонування пенітенціарної системи? Найперше треба шукати та вкладати державні кошти у приведення пенітенціарної системи до цивілізованого стану. По-друге потрібно акумулювати найкращі ідеї та думки вітчизняних вчених щодо моделювання нової пенітенціарної системи України. І по-третє

варто звернути увагу на роль і значення для пенітенціарної системи людини яка відбуває кримінальне покарання. Саме впровадження в пенітенціарну систему України європейських стандартів дозволить швидше виправити та ресоціалізувати засудженого в суспільства.

Сьогодні пенітенціарної система України піклується Міністерство юстиції України. Головний недолік якого це виконання невластивих для його функцій здійснювати кадрові призначення та звільнення персоналу ДКВС України, і в науковців є що запропонувати стосовно цього приводу. Надіюсь, що сьогоднішній пенітенціарний форум відкриє нову сторінку в історії Української пенітенціарної науки та функціонування пенітенціарної системи України.

Література:

1. Коваленко В.В. Лише з чиновницького кабінету пенітенціарну систему не змінити. *Газета Юридичний вісник України*. 2020 рік

ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ОСОБАМИ, ЯКІ ВІДБУВАЛИ ПОКАРАННЯ В МІСЦЯХ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛИ

Кузьмін В. В.

*кандидат соціологічних наук, доцент,
учений секретар, доцент кафедри «Соціальна робота та психологія»
Національного університету «Запорізька політехніка»*

Кузьміна М. О.

*викладач кафедри «Соціальна робота та психологія»
Національного університету «Запорізька політехніка»*

Закревська А. В.

*студентка IV курсу спеціальності «Соціальна робота»
Національного університету «Запорізька політехніка»
м. Запоріжжя, Україна*

На сьогоднішній день на теренах України значно збільшується кількість злочинних дій, а пенітенціарні установи, на жаль, не завжди здатні самостійно здійснити реабілітацію осіб, які до них потрапили. Саме тому питання про технологію соціальної роботи з особами, що

звільняються від відбування покарання на сьогоднішній день є досить актуальним. Адже, якщо людина не виправиться і не адаптується до нормального життя, то це приведе до нових девіантних наслідків і, найчастіше, до повторного здійснення злочинів [4].

Щорічно з кримінально-виконавчих установ звільняється 50–70 тис. засуджених до позбавлення волі. На жаль, в Україні доля особи, яка хоче розірвати зв'язки з кримінальним минулим, найчастіше мало хвилює як посадовців, так і представників громадськості (у тому числі представників владних структур, які опікуються колишніми ув'язненими). Нерідко трапляються ситуації, коли людина, зіштовхнувшись із низкою проблем (відсутність житла, роботи, довіри з боку близьких, звичайна побутова ксенофобія з боку незнайомих людей), втрачає надію і повертається знову в місця позбавлення волі, але вже на більш тривалій термін. Зокрема серед засуджених у 2019 р. раніше були судимі та мали непогашену або «незняту» судимість 26% осіб [2]. Покращити ситуацію в цій галузі можна завдяки вивченню та запровадженню адаптаційних технологій при роботі з цією соціальною групою.

Зазвичай більшість колишніх засуджених соціально дезадаптовані або у них переважає неадекватна поведінка, тому таким індивідам необхідно в короткі терміни відновити такі соціально значимі навички, як уміння заробляти і витратити гроші, забезпечувати себе одягом, харчуванням, житлом [5]. Окрім того, допомогу в соціальній адаптації необхідно надавати й близькому оточенню, тобто сім'ї колишнього засудженого, адже за період перебування останнього за ґратами у їхньому житті могли відбутись значні зміни.

Соціальну технологію підготовки засуджених до життя в суспільстві доцільно починати втілювати не пізніше, ніж за шість місяців до звільнення, поєднуючи індивідуальну та групову форми роботи. Групова робота включає такі чотири послідовно проведені тренінгові блоки: психологічний (опанування навичок конструктивного спілкування, підвищення впевненості в собі, вироблення навичок вирішення конфліктних ситуацій); правової підготовки; працевлаштування; орієнтації на здоровий спосіб життя [3]. У структурно-функціональному вимірі технологічний алгоритм соціально-адаптаційної роботи з чоловіками, які звільняються з місць позбавлення волі, наприклад, включає: – збір та аналіз повної інформації про особу, яка звільняється (вивчення її характеристик, особової справи, медичної картки тощо); – бесіда-знайомство з особою (з'ясування індивідуально-психологічних особливостей, мотивації подальшої поведінки, характеру стосунків із сім'єю, планів щодо освіти, роботи тощо); – знайомство з сім'єю, оточенням особи, яка звільняється; – розробка індивідуальних діагностичних карт; – складання індивідуальної програми роботи для успішної адаптації до життя в суспільстві, підбір алгоритмів утручання (засобів впливу на свідомість,

почуття, волю); – складання плану соціального супроводу; – розробка та проведення тематичних тренінгів.

У часовому вимірі технологічний алгоритм поступенітенціарної соціально-адаптаційної роботи включає п'ять етапів [1].

1. На етапі скерування в провідну організацію визначається «провідна організація», котра зможе надати якомога ширший обсяг необхідної допомоги конкретному звільненому. Вибір відбувається на основі соціодіагностичної типології ув'язнених.

2. На етапі попереднього оцінювання відбувається співбесіда, завданням котрої є виявлення та аналіз проблем клієнта, складається індивідуальна програма соціально-психологічної роботи, цілі та завдання якої формуються разом із клієнтом, а також зазвичай підписується угода (контракт, договір).

3. На етапі надання першочергової (первинної) допомоги та професійного втручання задовольняються базові потреби клієнта завдяки наданню негрошової матеріальної допомоги (одяг, взуття, їжа), наданню місця тимчасового проживання, медичної, психологічної та грошової допомоги. Команда працівників організації спільно з клієнтом вирішують визначені на етапі оцінювання проблеми, котрі заважають успішній соціальній адаптації. На цьому етапі може проводитися й групова робота у вигляді тренінгів соціальних умінь і груп самопомоги.

4. Етап соціальної адаптації може проходити паралельно з попереднім. На ньому відбувається залучення до системи суспільних відносин, засвоєння соціально схвалених ролей, становлення і розвиток як цілісної особистості на основі засвоєння елементів культури і соціальних цінностей, пристосування до групових норм.

5. Етап прикінцевого оцінювання відбувається після втілення передбачених угодою заходів і полягає в оцінці проведеної індивідуальної роботи та розв'язанні окреслених завдань, а за потреби колишнього ув'язненого скеровують до іншої установи, що здійснює соціальний патронаж звільнених осіб.

Таким чином, соціальна робота із особами, які повернулись із місць позбавлення волі, є важливою частиною діяльності соціальних працівників та соціальних педагогів, як і будь-яких соціальних установ, що стикаються із даною проблематикою. За плечима відповідних фахівців має бути опрацьована солідна правова база, щоб уміло скеровувати процеси соціалізації особи, а також має бути чималий досвід подібної роботи, як роботи із іншими проблемними категоріями населення, так як дана категорія осіб є досить специфічною. І багато у чому саме від соціальних працівників залежить успішність соціалізації осіб, які повернулися із місць позбавлення волі. Оперативність їх діяльності дозволить запобігти повторним рецидивам та допоможе процесам соціалізації особистості.

Література:

1. Проскура В. В. Технології соціальної адаптація чоловіків, які звільняються з місць позбавлення волі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. соц. наук : спец. 231 «Соціальна робота» / Проскура Володимир В'ячеславович – Рапоріжжя, 2008. 261 с.
2. Соціальна адаптація вихованців ВТК, які звільняються з місць позбавлення волі // Соціальний супровід неповнолітніх і молоді, які відбувають покарання та звільняються з місць позбавлення волі: Методичні рекомендації для працівників ЦССМ.– Ужгород, 2002. 7 с.
3. Програма соціальної адаптації і ресоціалізації осіб, що звільнилися з місць позбавлення волі / Громадська організація інтелігенції м. Києва «Київ – рідний дім».– К., 2001. 27 с.
4. Проскура В.В. Технології соціальної роботи з людьми, які звільняються з місць позбавлення волі / В.В. Проскура // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні питання організації соціальної роботи з дітьми, що проживають у сім'ях, які опинилися у складних життєвих обставинах» (6–7 червня). – Л. : Львівська облдержадміністрація, 2008. С. 14–17.
5. Проскура В.В. Юридично-інформаційний довідник для осіб, які звільняються від відбування покарання з кримінально-виконавчих установ / В.В. Проскура, Б.М. Телефонко. – Л. : Папуга, 2006. 144 с.

ПРОГРЕСИВНІ КРОКИ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОНАННЯ ПОКАРАННЯ У ВИДІ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

Лантінова О. К.

*кандидат юридичних наук,
начальник відділу*

*Луганської обласної прокуратури
м. Северодонецьк, Луганська область, Україна*

Варто зазначити, що важливу роль у нормативно-правовому забезпеченні виконання кримінальних покарань у виді позбавлення волі відіграє новий Кримінально-виконавчий кодекс, який був прийнятий на рік раніше Закону України Про Державну кримінально – виконавчу службу України. До речі, за новим КВК України було передбачено створення якісно нової класифікації установ за рівнями безпеки, як у Європі: відкритого типу, мінімального, середнього й максимального

рівня безпеки, нову класифікацію та систему розподілу засуджених по установах.

Чітке визначення мережі й типів цих установ, за визначенням В. А. Львовича, надало змогу забезпечити роздільне тримання в них засуджених з урахуванням характеру та тяжкості вчиненого злочину, кількості судимостей, психологічних особливостей особи тощо [1, с. 11]. Більше того, із прийняттям нового закону про порядок і умови виконання та відбування покарання [2], подальший рух щодо гуманізації кримінально-виконавчої системи не завершився, і, як справедливо зазначає з цього приводу вітчизняний вчений М.С. Пузирьов, за час дії КВК України до нього внесено значну кількість змін і доповнень гуманістичної спрямованості, з метою приведення правового статусу засуджених у відповідність до світових і європейських пенітенціарних норм і стандартів [3, с. 144].

Зважаючи на динаміку законотворчих процесів, що мали й мають місце нині, на нашу думку, Міністерству юстиції України, як правонаступнику Державної пенітенціарної служби України вдалось здійснити такі прогресивні законодавчі кроки щодо порядку і умов виконання та відбування покарання у виді позбавлення волі:

– створити чітку диференціацію вищестоящих органів на ті, що виконують покарання, пов'язані з позбавленням волі, й ті, що виконують не пов'язані з позбавленням волі покарання та пробацію. За цим напрямом слід виділити утворення Кабінетом Міністрів України 13 вересня 2017 р. міжрегіонального територіального органу Міністерства юстиції з питань виконання кримінальних покарань – Департаменти з питань виконання покарань Державної кримінально-виконавчої служби України [13] та утворення з 1 січня 2018 р. державної установи «Центр пробації» [4];

– внесення змін до кримінально-виконавчого законодавства України щодо гуманізації порядку та умов виконання покарань за такими напрямами: 1) зміни в переліку категорій осіб, які не підлягають переведенню до дільниці соціальної реабілітації (виключення такої категорії, як вагітні жінки та жінки, які мають при собі дітей віком до трьох років), – ч. 2 ст. 101 КВК України; 2) надання засудженим до позбавлення волі додаткових прав у сфері медико-санітарного забезпечення (доповнення ст. 116 частинами 6 і 7) [5];

– внесення змін до кримінально-виконавчого законодавства України щодо забезпечення виконання кримінальних покарань та реалізації прав засуджених за такими напрямами: 1) удосконалення механізму реалізації права засуджених на звернення до національних і міжнародних інстанцій (абз. 4 ч. 1 ст. 8 КВК України); 2) удосконалення механізму гарантування засудженим права на належні умови праці (абз. 9 ч. 1 ст. 8); [6];

Отже, проведений нами аналіз нормативно-правового забезпечення виконання кримінальних покарань у виді позбавлення волі дають підстави переконатися в тому, що трансформаційні процеси ХХ – ХХІ ст., пов'язані з реформуванням Державної кримінально-виконавчої служби України зокрема, не обмежуються власне трансформацією виправно-трудового законодавства у кримінально-виконавче (коли було змінено власне ідейний підхід до кримінально-виконавчого процесу з карально-репресивного до виправно-ресоціалізаційного, з огляду на що було трансформовано і структуру органів і установ виконання покарань ДКВС України), а йдуть далі, про що свідчить новітній етап розвитку вітчизняної системи виконання покарань.

Насамкінець. Проведений нами аналіз нормативно-правового забезпечення виконання кримінальних покарань у виді позбавлення волі засвідчив поступальну перебудову вітчизняної кримінально-виконавчої системи в контексті європейських стандартів із метою гуманізації, забезпечення відкритості, наповнення прогресивними зарубіжними концепціями, загальновизнаними міжнародними принципами, нормами з прав і свобод людини й громадянина, які б забезпечували надійність охорони як інтересів суспільства, так і особи у сфері кримінально-виконавчої діяльності.

Література:

1. Львовчкін В. А. Концептуальні питання реформування кримінально-виконавчої системи України. *Проблеми пенітенціарної теорії і практики* : 2002. № 7. С. 3–12.
2. Кримінально-виконавчий кодекс України: Закон України від 11.07.2003 р. № 1129-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 3–4. Ст. 21.
3. Пузирьов М. С., Лисенко М. І. Реалізація принципу гуманізму виконання і відбування покарання в умовах ізоляції засуджених. *Право і суспільство*. 2012. № 6. С. 141–145.
4. Про утворення державної установи «Центр пробачії»: розпорядження Кабінету Міністрів України від 13.09.2017 р. № 655-р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/655-2017-%D1%80> (дата звернення: 19.12.2017).
5. Про внесення змін до Кримінально-виконавчого кодексу України щодо гуманізації порядку та умов виконання покарань: Закон України від 06.09.2016 р. № 1488-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 42. Ст. 700.
6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення виконання кримінальних покарань та реалізації прав засуджених: Закон України від 07.09.2016 р. № 1492-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 43. Ст. 736.

ВИКОРИСТАННЯ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ РЕФОРМУВАННІ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СИСТЕМИ

Ларченко М. О.

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри політології, права та філософії

Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

м. Ніжин, Чернігівська область, Україна

Основною метою реформи пенітенціарної системи, що наразі триває є: створення гуманістичної системи виконання кримінальних покарань, що гарантуватиме безпеку суспільства та забезпечуватиме соціальне зцілення людини [1].

Важливою складовою реформи є інформаційно-технічні процеси в виправних установах, а також використання комп'ютерних технологій у процесі забезпечення досягнення покаранням своєї мети. Зокрема, у цьому напрямку вже впроваджено:

– пілотний проект та розширено тестову експлуатацію Єдиного реєстру засуджених та осіб, узятих під варту, на Київській СІЗО та структурні підрозділи філій Державної установи «Центр пробації»;

– засудженим надано дозвіл на використання планшетного комп'ютера для забезпечення права засуджених на листування, подання онлайн-звернень та доступ до суспільно значимої інформації, що сприяє розвитку та ресоціалізації засуджених;

– створено центри відеомоніторингу в усіх міжрегіональних управліннях та в кожній установі (для своєчасного виявлення і попередження порушень режиму з боку засуджених та підвищення ефективності виконання службових завдань персоналом установ) [2].

У межах реформи пенітенціарної системи Міністерство юстиції передбачає також забезпечення функціонування прозорих та ефективних механізмів запобігання катуванню та жорсткому поведінню в місцях позбавлення волі та попереднього ув'язнення. Для забезпечення даного заходу планується удосконалити систему внутрішнього контролю, укомплектувати персонал установ виконання покарань та слідчих ізоляторів GPS-трекерами та нагрудними відеореєстраторами для фіксації усіх випадків тілесних ушкоджень засуджених та ув'язнених.

Такий захід є ефективним, бо ці прилади призначені для визначення місцезнаходження людини за допомогою навігаційних супутників та передачі цих даних на сервер. Необхідною умовою GPS-трекерів, використовуваних у системі виправних закладів є наявність функціональної кнопки SOS, що дозволяє передавати на сервер сигналу про її

натиснення. Також прилад повинен мати голосовий канал для зв'язку з одним або декількома абонентами, для прослуховування ситуації та прийому вхідних викликів.

До складу програмно-апаратного комплексу системи входять персональні трекери, сервер зі спеціальним програмним забезпеченням та пристрої кінцевих користувачів – ПК або телефони, які здатні реалізовувати спеціальне програмне забезпечення та мають вихід в інтернет. Також до комплексу входять навігаційні супутники системи GPS, мережа сотового зв'язку GSM. Таким чином необхідними умовами функціонування системи є: можливість для трекерів приймати сигнали навігаційних супутників GPS; покриття сотовим зв'язком системи GSM (Groupe Spécial Mobile – глобальний стандарт цифрового мобільного сотового зв'язку); вихід в мережу Інтернет.

Ще одним напрямком є забезпечення розбудови ІТ-інфраструктури та цифровізації пенітенціарної системи, що передбачає удосконалення та наповнення Єдиного реєстру засуджених та осіб, узятих під варту, є впровадження електронного моніторингу в пробації з метою створення єдиної бази даних інформації про засуджених та ув'язнених.

Очікуваним результатом є створення єдиної бази даних інформації про засуджених та ув'язнених, а також збільшення кількості суб'єктів пробації, до яких застосовано електронний моніторинг, забезпечення ефективного контролю за правопорушниками без ізоляції від суспільства.

Так згідно з п. 7 ч. 1 ст. 18 Закону України «Про державну кримінально-виконавчу службу України», посадові та службові особи органів і установ виконання покарань, слідчих ізоляторів зобов'язані проводити реєстрацію засуджених і осіб, узятих під варту, їх фотографування, звукозапис, кіно– і відеозйомку та дактилоскопію [3].

Єдина база даних інформації про засуджених та ув'язнених крім іншого дозволить вирішити ряд криміналістичних проблем та просунуться у реалізації принципу невідворотності кримінальної відповідальності замість концепції підвищення суворості покарання як інструменту запобігання злочинності.

Ключовим кримінологічним моментом опанування цифрових технологій вбачається впровадження автоматизованої системи оцінки ризиків вчинення особою повторного злочину та ризиків порушення обов'язків у межах запобіжного заходу або умовно-дострокового звільнення.

Автори реформи справедливо вважають, що запровадження такої системи забезпечить прозорість та незалежність (мінімізація корупційної складової) при застосуванні запобіжного заходу, умовно-дострокового звільнення від відбування покарання за допомогою автоматизованої

обробки даних та прогнозування/попередження вчинення нових злочинів.

Варто зазначити, що впровадження автоматизованої системи оцінки ризиків вчинення особою повторного злочину передбачає використання ефективного алгоритму прогнозування поведінки засудженого після звільнення з установи пенітенціарної системи. Зокрема, такий алгоритм розміщено в монографічному дослідженні автора [4, с. 128-142, 208-218, 247-262] (використано методи часових рядів, індивідуальне прогнозування кримінальної протиправної поведінки за допомогою штучних нейронних мереж тощо). Пропонований підхід дозволяє: по-перше, встановити часовий проміжок найбільшої кримінальної активності особи; по-друге, на основі психологічного стану, соціально-демографічних та деяких інших характеристик обрахувати ймовірність вчинення особою нового кримінального правопорушення.

Крім вищезазначеного також варто наголосити, що цифровізація пенітенціарної системи має забезпечити впровадження можливостей реального отримання освіти (онлайн або змішана форма навчання).

При цьому надання можливості засудженим користуватись пристроями з виходом в мережу Інтернет має обов'язково супроводжуватись встановленням системи мережевого захисту (IDS (Intrusion Detection System) – система виявлення атак (вторгнень)), що значною мірою дозволяє запобігти використанню мережі для вчинення кримінальних правопорушень у кіберпросторі.

Література:

1. Концепція реформування (розвитку) пенітенціарної системи України. Схвалена Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 р. № 654-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/654-2017-%D1%80#Text>
2. Урядовий портал. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. Головна. Діяльність. Реформи. верховенство права та боротьба з корупцією. Реформування пенітенціарної системи України. URL: <http://surl.li/ailey>
3. Про державну кримінально-виконавчу службу України. Закон України від 23 червня 2005 року № 2713-IV. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2713-15#Text>
4. Ларченко М.О. Кримінологічне моделювання та прогнозування злочинної поведінки: монографія. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2019. 357 с.

«ВЕЛИКИЙ РОЗПРОДАЖ» УСТАНОВ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ: АНАЛІЗ ПЕРШИХ КРОКІВ

Лисодєд О. В.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна*

У 2020 р. Міністерство юстиції України розпочало процес розпродажу установ виконання покарань, надавши йому помпезний статус «великої приватизації в'язниць». Такий розпродаж виглядає наступним чином: 1) продаються установи виконання покарань, які не використовуються, але кошти на їх охорону витрачаються; 2) оптимізується мережа існуючих установ виконання покарань, консервуються і продаються поки ще функціонуючі установи виконання покарань; 3) обираються міста, у яких слідчі ізолятори будуть виводитися із центральних частин міста у промислову зону або взагалі за межі міста; 4) проєктуються та будуються перші нові та сучасні слідчі ізолятори на околицях чи за межами міст; 5) вводяться в дію нові слідчі ізолятори і продаються існуючі слідчі ізолятори; 6) розпочинається будівництво або реконструкція існуючих установ виконання покарань [1]. Передбачається, що 70% надходжень від продажу установ виконання покарань і слідчих ізоляторів будуть направлятися у спецфонд і використовуватися у подальшому на нове будівництво і реконструкцію старої інфраструктури, а 30% – у загальні доходи державного бюджету.

Станом на 01.08.2021 р. в Україні вже налічується 39 таких законсервованих установ: виховних колоній – 4; колоній максимального рівня безпеки – 1; колоній середнього рівня безпеки – 12; колоній мінімального рівня безпеки – 9; виправних центрів – 12; лікувальних закладів – 1 [2]. У планах Міністерства юстиції України на найближчі 3 роки – виставити на аукціон близько 30 закритих установ виконання покарань і щонайменше 6 з них – уже цього року [3].

Активна рекламна компанія з цього приводу розпочалась ще влітку 2020 р., коли Міністерство юстиції України заявило про продаж майна державної установи «Ірпінський виправний центр (№ 132)», яка розташована поблизу м. Києва у смт Коцюбинське, з загальною площею матеріальних активів установи 28,1 тис. м², розміром земельної ділянки 8,3 га за ціною 220,2 млн. грн. Зазначалось, що до об'єкта продажу підведені відповідні комунікації: водопостачання, каналізаційна система, система електропостачання з двома підстанціями 700 та 490 кВт. Презентувалось, що об'єкт має чудовий інвестиційний потенціал, так як знаходиться на відстані лише 6 км. від столичної станції метро

«Академмістечко», а майбутній інвестор зможе забезпечити також і зручну логістику завдяки залізниці, що знаходиться поруч. Проте ці принади не привабили покупців і перший аукціон у лютому 2021 р. не відбувся через їх відсутність, не відбувся і другий аукціон у травні 2021 р. зі зменшеною на 50% ціною у сумі 101,1 млн. грн. [4] і зараз Міністерство юстиції України виставляє цей об'єкт на аукціон втретє, але, через зміни у законодавстві, знову за стартовою ціною 220,2 млн. грн. [5].

На другий аукціон Міністерство юстиції України виставило майно державної установи «Львівська виправна колонія (№ 48)» (м. Львів), яке включало близько 40 споруд та об'єктів загальною площею більше 42 тис. м², земельною ділянкою площею 10,66 га з усіма необхідними інженерними мережами: каналізацією, електро- й водопостачанням, двома лотами за ціною 132,7 млн. грн. і 3,4 млн. грн. У продажі першого лота прийняло участь 7 покупців, його ціна виросла майже в 3 рази і він був проданий за 377,5 млн. грн. У продажі другого лота прийняло участь 9 покупців, його ціна виросла майже в 9 разів і він проданий за 30 млн. грн. [6, 7]. В цілому майно цієї установи було продано за 407,5 млн. грн., що Міністерство юстиції України оцінило і розрекламувало як великий успіх і вже виставило на аукціон майно третьої установи виконання покарань – державної установи «Південна виправна колонія (№ 51)» (м. Одеса), яке включає 72 будівлі та споруди загальною площею понад 52 тис. м², що розташовані на 6 га землі з усіма підключеними комунікаціями з водопостачання, каналізації та двома підстанціями на 630 кВт, за ціною 222,3 млн. грн. [8].

На сьогодні ні Ірпінський виправний центр, ні Південна виправна колонія ще не продані. Тому поки що неясно, як Міністерство юстиції України буде намагатися продати ще три установи виконання покарань у цьому році, що це за установи і за якою ціною вони будуть продаватися. Адже 405,7 млн. грн. за колонію на сьогодні – це лише 15 млн. дол. США. Для прикладу, нагадаємо, що будівництво у 1998 р. новітньої на той час тюрми у м. Гельзенкірхен з лімітом наповнення 558 засуджених, коштувало Німеччині 92 млн. євро [9]; взірцева для всієї Європи норвезька тюрма «Халден», яка була побудована у 2010 р. з лімітом наповнення 248-252 засуджених, обійшлась Норвегії у 252 млн. дол. [10]; така ж тюрма «Сторстрем», яка була побудована у 2017 р. з лімітом наповнення 250 засуджених, коштувала для Данії 160 млн. дол. [11]. У пристойні суми обходяться і будівництво тюрем та слідчих ізоляторів у країнах пострадянському простору: естонська тюрма «Віру», побудована у 2006 р. з лімітом наповнення 1075 засуджених, обійшлась країні у 120 млн. євро [9]; будівництво нової сучасної тюрми у Латвії поблизу м. Лієпая з лімітом наповнення 1200 засуджених, яке повинно було розпочатись у 2013 р. з кошторисом у 74 млн. євро, розпочинається тільки у цьому році, але вже з кошторисом у 146,9 млн. євро [12].

Будівництво нового слідчого ізолятора «Кресты-2» з лімітом наповнення 4 тис. осіб на околиці м. Санкт-Петербург, замість ще царського ізолятора «Кресты», який знаходиться у центрі міста, коштувало Росії 12 млрд. рублів. Його будівництво розпочалось у 2007 р. і повинно було закінчитись у 2013 р., але перших підслідних він прийняв тільки наприкінці 2017 р. Будівництво супроводжувалось низкою корупційних скандалів, розкраданнями і навіть вбивством офіцера Федеральної служби виконання покарань Росії [13].

Тобто, будівництво чи то слідчих ізоляторів, чи то тюрем – це досить дороге задоволення. І якщо ми будемо продавати установи виконання покарань по 15 млн. дол., то коштів вистачить хіба що на 2-3 нові слідчі ізолятори чи установи виконання покарань, а цього замало для України, виходячи із реальної криміногенної ситуації в країні та щорічної кількості засуджених до позбавлення волі. Вбачається, що Міністерству юстиції України слід переглянути свої амбітні плани щодо «оптимізації» і «великої приватизації» установ виконання покарань з урахуванням як позитивного, так і негативного досвіду інших країн; кошти, отримані від продажу установ виконання покарань направити не на будівництво нових слідчих ізоляторів, що на сьогодні є економічно недоцільним, а на реконструкцію і збереження існуючої інфраструктури кримінально-виконавчої системи.

Література:

1. Денис Малюська: розпочинаємо великий розпродаж в'язниць. URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/denis-malyuska-rozpochinaemo-velikiy-rozprodaj-vyaznits> (дата звернення: 04.10.2021).
2. Загальна характеристика Державної кримінально-виконавчої служби України. URL: <https://kvs.gov.ua/wp-content/uploads/2021/08/%D0%97%D0%B0%D0%B3%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0-%D1%85%D0%B0%D1%80%D0%B0%D0%BA%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0-01.08.2021.pdf> (дата звернення: 04.10.2021).
3. Велика приватизація в'язниць: навіщо продавати занедбані тюрми? URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/velika-privatizatsiya-vyaznits-navischo-prodavati-zanedbani-tyurmi> (дата звернення: 04.10.2021).
4. 27 серпня на онлайн-аукціоні виставлять на продаж Ірпінський виправний центр. URL: <https://yur-gazeta.com/golovna/27-serpnya-na-onlaynaukcioni-vistavlyat-na-prodazh-irpinskiy-vipravniy-centr.html> (дата звернення: 04.10.2021).
5. Розпродаж в'язниць: Ірпінський виправний центр № 132 втретє виставили на приватизаційний аукціон. URL: <https://www.5.ua/regiony/rozprodazh-viaznyts-irpinskiy-vypravnyi-tsent-132-vtretie-vystavyly-na-privyatzatsiinyi-aukcion-249756.html> (дата звернення: 04.10.2021).

6. Львівська виправна колонія перед продажем схожа на руїну. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/1%CA%B9vivs%CA%B9ka-vupravna-koloniya/30829442.html> (дата звернення: 04.10.2021).

7. Міністр юстиції повідомив про перший продаж колонії в Україні. URL: <https://www.dw.com/uk/ministr-yustytysii-povidomyv-pro-pershuyi-prodazh-kolonii-v-ukraini/a-57770222> (дата звернення: 04.10.2021).

8. Одеса: аукціон з приватизації майна Південної виправної колонії № 51 відбудеться 25 червня. URL: <http://www.spfu.gov.ua/ua/regions/odessa/news/odessa-aukcion-z-privatizacii-majna-pivdennoi-vipravnoi-kolonii-%E2%84%96-51-vidbudetsya-25-cherhvnya-7572.html> (дата звернення: 04.10.2021).

9. Топ-10 кращих тюрем мира. URL: <https://delo.ua/econonomyand-politicsinukraine/top-10-luchshih-tjurement-mira-150615/> (дата звернення: 04.10.2021).

10. Как сделать тюрьму местом, пригодным для жизни. URL: https://www.the-village.ru/city/city/169045-zarubezhnyu-opyt-tyurem?comment_id=18652129 (дата звернення: 04.10.2021).

11. Самая гуманная тюрьма в мире. URL: <https://mikle1.livejournal.com/13026572.html> (дата звернення: 04.10.2021).

12. В Лиепае началась подготовка стройплощадки для новой тюрьмы. URL: <https://rus.delfi.lv/news/daily/latvia/v-liepaе-nachalas-podgotovka-strojploschadki-dlya-novoj-tyurmy.d?id=53046671> (дата звернення: 04.10.2021).

13. В Петербурге арестовали главу подрядчика строительства СИЗО «Кресты-2» за взятку в 350 млн рублей. URL: <https://www.rline.tv/news/2017-09-04-v-peterburge-arestovali-glavu-podryadchika-stroitelstva-sizo-kresty-2-za-vzyatku-v-350-mln-rublej/> (дата звернення: 04.10.2021).

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЩОДО ПЕРСПЕКТИВ ПОКАРАННЯ У ВИДІ ДОВІЧНОГО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

Марчук В. Т.

кандидат юридичних наук,

голова

Чернівецького апеляційного суду

м. Чернівці, Україна

Розвиток вітчизняного кримінального і кримінально-виконавчого законодавства засвідчує поступовий процес гуманізації суспільних

відносин у галузі виконання і відбування покарань і спирається на європейську модель виправлення і ресоціалізації засуджених в місцях несвободи.

Вивчення сучасних тенденцій покарання у виді довічного позбавлення волі показує, що за своєю сутністю даний вид покарання є найсуворішою мірою державного примусу, а його зміст полягає в істотному обмеженні прав і свобод засудженого як людини і громадянина держави, що виражається у найвищому ступені ізоляції, триманні переважно у приміщеннях камерного типу виправних колоній максимального рівня безпеки тощо. Окреслене дозволить забезпечити оптимізацію кількісно-якісної складової не тільки засуджених, які відбувають покарання у виді довічного позбавлення волі, а й персоналу місць несвободи, які забезпечують виконання даного виду покарання.

Серед проблемних питань покарання у виді довічного позбавлення волі в Україні варто виділити: постійні скарги засуджених на порушення їхніх прав до Європейського суду з прав людини; неефективність прийнятих Україною нормативно-правових актів у сфері виконання покарань у виді довічного позбавлення волі; невідповідність правового положення засуджених до покарання у виді довічного позбавлення волі міжнародним стандартам у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи; застосування до засуджених у виді довічного позбавлення волі правообмежень, неузгоджених з міжнародними стандартами; незначна соціальна захищеність персоналу місць несвободи, які виконують покарання у виді довічного позбавлення волі тощо[1, с. 13].

Важливе значення у вирішенні даних проблемних питань відіграє зміна пріоритетів державної політики у даній сфері її подальшої демократизації, гуманізації та наближення до міжнародних стандартів є потреба в удосконаленні правової бази, організаційно-управлінських та суто кримінально-правових та кримінально-виконавчих підходів до призначення, виконання і відбування покарання у виді довічного позбавлення волі.

Безумовно, хоча покарання у виді довічного позбавлення волі в Україні розглядається нами з моменту введення до КК України у 2001 році нового виду покарання у виді довічного позбавлення волі, воно на жаль, на думку вітчизняного вченого Є.Ю. Бариша містить у собі відповідні протиріччя при застосуванні цього інституту на практиці. Більше того, дане покарання є найменш дослідженим серед усіх інших покарань і потребує ґрунтовного вивчення з метою уникнення протиріч серед науковців [2, с. 345].

Отож, за своєю сутністю покарання у виді довічного позбавлення волі є найсуворішою мірою державного примусу, а його зміст полягає в істотному обмеженні прав і свобод засудженого як людини і громадянина держави, що виражається у найвищому ступені ізоляції, триманні

переважно у приміщеннях камерного типу виправних колоній максимального рівня безпеки тощо.

Проведений нами порівняльний аналіз вітчизняного кримінально-виконавчого законодавства із аналогічним законодавством зарубіжних країн дозволив встановити певні відмінності, які обумовлені особливостями державної внутрішньої та зовнішньої політики, національними традиціями і культурою. Поряд з цим звертається увага науковців і практиків на те, що закордонний досвід виконання довічного позбавлення волі не може бути механічно перенесений у вітчизняну науку кримінального, кримінально-виконавчого права, його слід впроваджувати через моніторинг теоретичного і практичного обґрунтування.

До речі, процес виконання покарання у виді довічного позбавлення волі та здійснення виправного впливу на засуджених вимагає використання спеціальних суто індивідуальних психолого-педагогічних форм і методів роботи, заснованих на вивченні особи кожного засудженого, урахуванні специфіки порядку і умов відбування довічного позбавлення волі. Обґрунтовано, що виконання довічного позбавлення волі потребує спеціально підготовленого персоналу до роботи в особливо складних умовах, котрий мав би додаткові заходи соціального і правового захисту.

Насамкінець варто також, спростувати домінуючу у юридичній науці позицію, що при призначенні та виконанні покарання у виді довічного позбавлення волі не ставиться досягнення мети виправлення засудженого, що це покарання звужується лише до спеціальної та загальної превенції.

Література:

1. Марчук В.Т., Богатирьова О.І. Довічне позбавлення волі в Україні / за заг. ред. доктора юридичних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України І.Г. Богатирьова. – Київ ВД «Дакор», 2021. – 228с.
2. Бараш Є. Ю. Загальні тенденції гуманізації та перспективи пенітенціарної пробації щодо довічного позбавлення волі. Вісник Асоціації кримінального права України. – 2015. – № 1 (4). – С. 344–354

ДОСВІД КАНАДИ ЩОДО ПОТРАПЛЯННЯ ДО УСТАНОВ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ ЗАБОРОНЕНИХ ПРЕДМЕТІВ

Махніцька К. Г.

доктор філософії в галузі права,

юрист

м. Львів, Україна

Як представник англо-американської правової сім'ї, Канада відобразила у своїй нормативній практиці низку положень щодо заборон потрапляння заборонених предметів у місця відбування покарань [2, с. 267-302].

Поряд з цим, особливістю покарання у виді позбавлення волі в Канаді є те, що йому, властиві всі цілі покарання, які закріплені у ст. 718 КК Канади [3, с. 888-889], на відміну від КВК України, у якому закріплено положення про створення умов для реалізації тих цілей, які визначені у КК (відповідно – ч. 1 ст. 1 та ч. 3 ст. 50).

Поряд з цим, в Канаді створено й низку законодавчих актів, які безпосередньо регулюють сферу виконання покарань (зокрема, Закони «Про виправну систему та умови звільнення» [4] та «Про тюрми і реформаторії» [5], де перший регламентує порядок виконання покарання у виді позбавлення волі для повнолітніх засуджених, а другий – щодо неповнолітніх осіб [2, с. 277]. Важливим при цьому є той факт, що в цих законах визначені принципи виконання покарань (наприклад, у ст. 4 Закону «Про виправну систему та умовне звільнення», у якій одним з пріоритетних є принцип відкритості своєї діяльності та обмеження прав засуджених лише на підставі закону [4].

У той самий час, компетенція з виконання покарань розділена у Канаді між федеральним урядом та урядами окремих провінцій (територій) [2, с. 273], чого, зокрема, немає в Україні, де функції щодо формування та реалізації єдиної політики у сфері виконання покарань покладені виключно на Міністерство юстиції України (ч. 1 ст. 11 КВК).

У контексті реалізації завдань даного дослідження, цікавим є положення, що закріплені в ч. 1 ст. 15 Закону Канади «Про виправну систему та умовне звільнення» та зобов'язують пенітенціарну установу складати на кожного засудженого індивідуальний план відбування покарання, у формуванні якого участь останнього є обов'язковою. Серед іншого цей план має передбачати й заходи, пов'язані з обмеженням прав і свобод засудженого [4], що можна віднести й до діяльності, що стосується запобігання потраплянню у місця позбавлення волі заборонених предметів.

Крім цього, в Канаді на практиці застосовується широкий спектр аналогічних типових програм, які здійснюють структурований вплив на фактори, що безпосередньо впливають на протиправну поведінку засуджених і покликані підвищити шанс повернення цієї особи в суспільство законотворчим громадянином (наприклад, програма запобігання наркозалежності; програма володіння собою і своїми емоціями; програма лікування психічних відхилень; т. ін.) [2, с. 281-282].

Звертають на себе увагу положення ст. 40 Закону Канади «Про виправну систему та умовне звільнення», у якій у переліку дисциплінарних проступків засуджених чільне місце займають такі із них, як:

а) володіння викраденим майном (п. 5);

б) володіння майном здобутим шляхом контрабанди, або інша причетність (п. 9);

в) придбання, володіння, користування й розповсюдження заборонених предметів (п. 10);

г) вживання спиртних напоїв, наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів чи інших одурманюючих засобів (п. 11);

г) гра в азартні ігри (п. 17); ін. [4].

У той самий час, у зазначеному законі Канади відсутнє визначення поняття «заборонені предмети» або його коментар (тлумачення на офіційному рівні), а також не закріплений їх перелік – все це визначено у відомих нормативно-правових актах [1, с. 300-302].

Література:

1. Вступ України в ООН : Матеріали е-бібліотеки «Україніка». Режим доступу: www.nbuv.gov.ua. (дата звернення 04.10.2021).

2. Пузирьов М. С. Порівняльний аналіз виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк в Україні та зарубіжних країнах : монографія. Київ : ВД «Дакор», 2018. 514 с.

3. Criminal Code of Canada. 1177 p. URL: <http://laws-lois.justice.gc.ca/PDF/c-46.Pof>.

4. Corrections and Conditional Release Act. 161 p. URL: <http://Laws-lois.gc.ca/PDF/c-44.6.pdf>.

5. Prisons and Reformatories Act of Canada. 10 p. URL: <http://Laws-lois.gc.ca/PDF/p-20.pdf>.

ДОСВІД СКАНДИНАВСЬКИХ КРАЇН ЩОДО ПОТРАПЛЯННЯ ДО ЗАСУДЖЕНИХ ЗАБОРОНЕНИХ ПРЕДМЕТІВ

Махніцький О. І.

*кандидат юридичних наук,
екс Генеральний прокурор України
м. Львів, Україна*

Немало повчального та прогресивного, що стосується запобігання потрапляння до засуджених, позбавлених волі, заборонених предметів, є у нормотворчій і практичній діяльності скандинавської правової сім'ї [1, с. 303-374].

У першу чергу, мова йде про Норвегію, яка на переконання В. О. Жабського (і це не викликає заперечень), відноситься до країн, що досягли значних результатів у питаннях застосування та виконання кримінальних покарань, а також реалізації міжнародних стандартів у повоженні із засудженими [2, с. 63].

Правовою основою виконання покарання у виді позбавлення волі в Норвегії є Закон «Про виконання покарань» [3] та Правила «Про виконання покарань» [4].

Крім цього, відповідно до зазначеного закону (абз. 1 ст. 5), правом нормотворчої діяльності наділялась й Виправна служба Данії [3], яка регулює питання, що пов'язані з недопущенням потрапляння до засуджених у місцях позбавлення волі заборонених предметів.

Серед особливостей кримінально-виконавчої діяльності Норвегії звертає на себе той факт, що у деяких виправних установах (наприклад, тюрми «HaldenFengsel») наглядачі ходять без зброї, регулярно обідають з особами, позбавленими волі, та займаються із ними спортом. При цьому, половина наглядачів – жінки, оскільки на переконання керівництва тюрми, це знижує агресивність засуджених [5, с. 26] та, без сумніву, зменшує потяг до заборонених предметів [1, с. 316].

До особливостей процесу виконання та відбування покарання у виді позбавлення волі в Норвегії можна віднести й те, що у нормативно-правових актах відсутні заходи заохочення, а серед дисциплінарних стягнень немає тих, що пов'язані з поміщенням засудженого в ДІЗО чи ПКТ, але є те, що має пряме відношення до досліджуваної у цій роботі тематики – дисциплінарне стягнення у виді позбавлення пільг засудженого (користування книгами, телевізором, комп'ютером, т. ін.) [1, с. 327].

Певні позитивні моменти та особливості мають й нормативно-правові акти, які регулюють порядок виконання і відбування покарання у виді позбавлення волі у Швеції [1, с. 328-348]. До таких, зокрема, відносяться наступні:

а) цей вид покарання регламентується як КК [6], так і спеціальними законами «Про позбавлення волі» [7], а також відомчими правовими джерелами, які видає Служба тюрем і пробації Швеції [1, с. 328-323];

б) КК не містить мети покарання – вона визначена в законі Швеції «Про позбавлення волі» (§ 1 ст. 5 глава 1) [1, с. 329];

в) у законодавстві, яке стосується виконання покарання у виді позбавлення волі, до мінімуму зведений перелік дисциплінарних стягнень, що застосовуються до засуджених, а також вони передбачають такі стягнення, як поміщення цих осіб у ДІЗО або ПКТ [1, с. 348];

г) у законодавстві не визначено поняття «заборонені предмети».

Цікавим у цьому сенсі та з огляду на вирішення проблем, пов'язаних із запобіганням потрапляння у місця позбавлення волі заборонених предметів, є досвід Фінляндії [1, с. 349-374].

Зокрема, питання, що стосуються виконання покарань у виді позбавлення волі, регулюються як КК і спеціальними законами Фінляндії («Про позбавлення волі», «Про звільнення засуджених до тривалих строків позбавлення волі», «Про попереднє ув'язнення»), так і Указами («Про позбавлення волі») [8], а також відомчими нормативно-правовими актами Агентства кримінальних санкцій [1, с. 350], яке й вирішує проблеми, пов'язані із запобіганням потрапляння до засуджених заборонених предметів.

Однією з особливостей Фінляндії є те, що відповідно до Закону «Про позбавлення волі» кожна тюрма повинна мати конкретні правила, які затверджуються директором окружної тюрми та передбачають у тому числі перелік заборонених предметів, які не мають право тримати при собі, використовувати та збувати засуджені у місцях позбавлення волі [1, с. 451].

Характерною та, одночасно, відмінною рисою нормативно-правових актів Фінляндії, які відносяться до сфери виконання покарань, є те, що у них не закріплені принципи виконання та відбування кримінальних покарань, як це, зокрема, передбачено в ст. 5 КВК України [1, с. 355].

Крім цього, відповідно до вимог § 6 ч. II «Початок виконання покарання та поміщення до тюрми» Закону Фінляндії «Про позбавлення волі», на кожного засудженого складається план відбування покарання, участь у формулюванні якого в обов'язковому порядку приймає особа, яка поміщена у тюрму [1, с. 359].

Щодо додаткових правообмежень, які встановлюються для засуджених, позбавлених волі, у ході відбування покарання, то ці питання вирішує пенітенціарний суддя Фінляндії [1, с. 362].

Серед інших особливостей нормотворчої діяльності Фінляндії, яка стосується порядку і умов виконання покарання у виді позбавлення волі, є те, що засуджені мають право носити власний одяг [1, с. 363-364], а також те, що особи, які виявили бажання працювати отримують грошову винагороду, яка у разі вчинення дисциплінарного правопорушення може бути зменшена до мінімуму [1, с. 373-374].

Література:

1. Пузирьов М. С. Порівняльний аналіз виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк в Україні та зарубіжних країнах : монографія. Київ : ВД «Дакор», 2018. 514 с.
2. Жабский В. А. Наказания по уголовному законодательству зарубежных стран : теоретико-прикладное исследование : дисс... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Рязань : Академия Министерства юстиции РФ, 2011. 416 с.
3. Act relating to the execution of sentences etc. (The Execution of Sentences Act) : 19 p. URL: <https://img3.custompublish.com/getfile.php/2018208.823.ytdxsvbibe/straffegien-nomforingstolen+engelsk.Pdf>.
4. Regulations to the Execution of Sentences Act. 20 p. URL: <http://img3.custompublish.com/getfile.php/2018212.823.rctufbagcu.Pdf>.
5. Богунов С. О., Копатун І. М., Пузирьов М. С. Пенітенціарні системи України та Норвегії : порівняльно-правовий аналіз : посіб. / за заг. ред. О. М. Джужі. Київ : ДПтС України, 2012. 52 с.
6. The Swedish Penal Code. Stockholm, 1999/ 182 p. URL: <https://www.gov.uk.Pgf>.
7. Act on Imprisonment (Swedish Code of Statutes, 2010. 17 p. URL: <https://www.kriminalvarden.se.pgf>.
8. Prison policy, prison regime and rights in Finland, 2008. Vol 42. P. 317-338.

**ДО ПИТАННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ОРГАНІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ВИХОВНОЇ РОБОТИ
ІЗ ЗАСУДЖЕНИМИ, ЯКІ ВІДБУВАЮТЬ ПОКАРАННЯ
У ДИСЦИПЛІНАРНОМУ БАТАЛЬЙОНІ**

Ніколаєнко Т. Б.

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри теорії права
та кримінально-процесуальної діяльності
Національної академії Державної прикордонної служби України імені
Богдана Хмельницького*

Логінова Н. М.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
старший викладач кафедри теорії права
та кримінально-процесуальної діяльності
Національної академії Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького
м. Хмельницький, Україна*

Питання виправлення та ресоціалізації засуджених, які перебувають в умовах несвободи в умовах реформування пенітенціарної системи є доволі актуальними та водночас проблематичними.

Як відомо майже дві третини століття стандарти функціонування установ виконання покарань були сталими та не зазнавали жодних змін. Умови перебування засуджених протягом тривалого часу не відповідали належним чином принципам гуманізму, поваги до прав і свобод засудженого як людини, умов перебування в місцях несвободи. Фінансування таких установ здійснювалось за мінімальними видатками (близько 45 % від необхідних потреб). Проте у 2019 році така ситуація зазнала часткових змін.

Міністерство юстиції України в системі реформування структури пенітенціарної служби визначило пріоритетність сформованого курсу з акцентуванням уваги на створенні належних умов перебування засуджених в несвободи та їх ресоціалізації відповідно до вимог сучасності.

Першими кроками у цьому напрямі постало схвалення Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України 13 вересня 2017 року. Основною метою Концепції постала необхідність проведеної гуманізації кримінально-виконавчого механізму та належного

фінансування забезпечення діяльності цього механізму. Досягнення мети передбачало підвищення операційної ефективності державних підприємств в пенітенціарній системі та будівництво нових слідчих ізоляторів й установ виконання покарань в рамках державно-приватного партнерства [1]. Починаючи з 2017 року фінансування місць утримання засуджених збільшилось майже у двічі.

У 2020 році стартував експериментальний проєкт щодо створення платних камер СІЗО та розпродажу в'язниць у межах проєкту «Велика приватизація в'язниць» [2, с. 13; 3]. В межах цього експерименту було створено платні камери, де за додаткові кошти засуджені (затримані) могли отримати поліпшені побутові умови утримання та харчування. Кошти, які СІЗО отримувало від надання таких послугу направлялися на рахунок спеціального фонду цього СІЗО, який надав ці послуги та використовував для поліпшення умов в інших камерах, які не були платними. Крім того від продажу в'язниць, зокрема «Львівської виправної колонії» (№ 48), було поповнено державний й місцевий бюджет на суму 496,2 млн грн та створено можливість розбудови соціальної інфраструктури на місці колишньої в'язниці із забезпеченням водночас людей новими робочими місцями [4].

Протягом 2019-2021 років було також реалізовано низку заходів щодо покращення умов тримання засуджених, як зокрема «розширення переліку дозволених предметів, продуктів харчування і техніки; надання можливості користуватися мережею Інтернет, IP-телефонією; урегульовано доступ до побачень, з метою захисту засуджених; впроваджено п'ять пілотних проєктів в частині впровадження замісної підтримуючої терапії для засуджених; розроблено та впроваджено корекційні програми для роботи із засудженими; створено практичний інструмент для роботи психологів – «Робочу книгу психолога установ ДКВС України тощо» [4].

У травні 2021 р. відбулося обговорення проєкту Стратегії реформування пенітенціарної системи до 2026 року, пріоритетним завданням якої постало «створення гуманістичної системи виконання кримінальних покарань з гарантуванням безпеки суспільства та забезпечення соціальної адаптації людини» шляхом створення належних умов тримання засуджених, ефективної системи протидії катуванням, жорсткому, нелюдському або такому, що принижує гідність, поводження, удосконалення методів та інструментів виправлення та ресоціалізації засуджених [5].

Отже, як ми бачимо, за останні роки є чимало позитивних кроків у напрямі створення умов для досягнення виправлення та ресоціалізації засуджених, які перебувають в умовах несвободи.

Проте, якщо вести мову про засуджених, які перебувають в умовах несвободи, як зокрема у дисциплінарному батальйоні, то створення таких умов щодо військовослужбовців викликає певні питання.

По-перше, організація виправлення та ресоціалізації засуджених (військовослужбовців), які відбувають покарання у дисциплінарному батальйоні здійснюється відповідно до норм кримінально-виконавчого законодавства та нормативно-правових актів Міністерства оборони України. В частині актів Міністерства оборони України, зміст таких заходів спрямований на формування «формування і розвиток у воїнів професійно необхідних психологічних якостей, моральної самосвідомості, забезпечення високої бойової і мобілізаційної готовності органів управління, з'єднань і частин, зміцнення військової дисципліни, правопорядку, згуртування військових колективів»[6, абз. 3 п.2]. Проте реалізація такого змісту визначена винятково для категорії військовослужбовців, що не є засудженими. У чинному законодавстві (Кримінально-виконавчому кодексі та актах Міністерства Оборони України) відсутній єдиний підхід до концептуального визначення однозначності виховання з одного боку захисника Батьківщини, з іншого, – військовослужбовця, який тимчасово перебуває у статусі засудженого.

По-друге, у Кримінально-виконавчому кодексі (ст.79), Інструкції про порядок відбування покарання засуджених військовослужбовців у виді тримання в дисциплінарному батальйоні перебуваючи у дисциплінарному батальйоні засуджені військовослужбовці (Розділ IX) немає взаємозгодженості щодо організації та проведення соціально-виховної роботи із засудженими військовослужбовцями з відображенням у специфіці основних напрямів, форм, методів соціально-виховної роботи та методичних рекомендацій щодо її організації.

По-третє, дисциплінарний батальйон є не лише військова частина, але й місце, яке призначене для забезпечення виконання кримінального покарання, що пов'язане з ізоляцією особи (військовослужбовця). За специфікою режиму, особливостями відбування покарання, роздільності тримання засуджених, дисциплінарний батальйон є тим видом покарання, який пов'язаний із позбавленням волі (тримання особи в умовах несвободи). Крім того заходи, які унормовані кримінально-виконавчим законодавством, презентуються Стратегією реформування пенітенціарної системи в частині удосконалення методів та інструментів щодо виправлення і ресоціалізації засуджених, ефективної моделі добору персоналу пенітенціарної системи стосуються засуджених, які перебувають в умовах несвободи. Для можливості упровадження презентованих методів та інструментів щодо виправлення і ресоціалізації засуджених, підвищення ефективності досягнення виправлення і ресоціалізації засуджених військовослужбовців, доцільно розглядати дисциплінарний батальйон як вид покарання, що пов'язаний із триманням засуджених в умовах несвободи. Це стосується і положень щодо добору персоналу. На сьогодні у дисциплінарному батальйоні організація, планування, методичне забезпечення, якість та ефективність її проведення покладається

на заступника командира дисциплінарного батальйону по роботі з особовим складом. Для ефективної організації та проведення виховного впливу на засуджених необхідна також наявність (перебування у штаті) високо кваліфікованих фахівців, які з урахуванням специфіки осіб, які відбувають покарання у дисциплінарному батальйоні та заходів, які необхідні для досягнення мети їх виправлення та ресоціалізації сприятимуть досягненню зазначеної мети.

Отже, підсумовуючи вищевикладене можна зазначити, що в умовах реформування пенітенціарної системи необхідно враховувати специфіку виконання покарань не лише за умовами відбування покарання, як покарання, що пов'язані чи не пов'язані з ізоляцією особи, але й специфікою осіб, зокрема їх статусу, як військовослужбовця.

Література:

1. Про схвалення Концепції реформування(розвитку) пенітенціарної системи України: розпорядження Кабінету Міністрів України від 13.09.2017 № 654-р. URL: <https://cutt.ly/tE399GP> (дата звернення: 07.10.2021 р.).

2. Nikolaienko T. Implementation of state policy regarding prisons privatizations: possibilities and challenges of the present Integration of traditional and innovative scientific researches: global trends and regional aspect: collective monograph / edited by authors. – 2nd ed. – Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2020. P. 1-25.

3. Про затвердження Порядку проведення експериментального проєкту щодо платної послуги з надання поліпшених побутових умов та харчування особам, узятим під варту, в слідчих ізоляторах Державної кримінально-виконавчої служби України : наказ Міністерства юстиції України від 06.05.2020 № 1587/5. URL: <https://cutt.ly/nE33Foe> (дата звернення: 07.10.2021 р.).

4. Висоцька О. Протягом останніх двох років тримаємо чіткий курс на створення належних умов у місцях несвободи та зміну акценту системи на ресоціалізацію: стаття. URL: <https://cutt.ly/fE38ZPX> (дата звернення: 07.10.2021 р.).

5. Висоцька О. Обговорення проєкту Стратегії реформування пенітенціарної системи до 2026 року. URL: <https://cutt.ly/aE37uXJ> (дата звернення: 07.10.2021 р.).

6. Про Концепцію виховної роботи у Збройних Силах та інших військових формуваннях України: Указ Президента України від 04.09.1998 № 981/98. URL: <https://cutt.ly/sE35IOx> (дата звернення: 07.10.2021 р.).

МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ РЕФОРМУВАННЯ (РОЗВИТКУ) ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Новосад Ю. О.

*доктор юридичних наук,
керівник*

*Ковельської місцевої прокуратури Волинської області
м. Ковель, Волинська область, Україна*

У сучасних наукових джерелах слово «методологія» тлумачать як сукупність методів дослідження, що застосовуються в будь-якій науковій діяльності відповідно до специфіки об'єкта її пізнання, а під «дослідженням» розуміють наукову працю, в якій вивчається яке-небудь питання [1, с. 191].

Виходячи з цього вірно обраний методологічний інструментарій вивчення Державної кримінально-виконавчої служби України не тільки, і не стільки створює ефективні та оптимальні умови для пізнання змісту об'єкта і предмета дослідження, але й є необхідним елементом наукового пошуку удосконалення функціонування Державної кримінально-виконавчої служби України (ДКВС України).

Отже, визначення методологічного інструментарію дослідження ДКВС України, як науковий продукт забезпечується діалектичним зв'язком з такими державними програмами, які стосуються сфери виконання покарань (Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України[2,] та Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних інститутів на 2015-2020 р. р. [3,].

Водночас, методологічний інструментарій вивчення ДКВС України визнається як процес становлення нового знання про те чи інше правове явище, в даному випадку функціонування ДКВС України в сфері виконання покарань, і являє собою певну систему знань, завдяки яким, відбувається аналіз та узагальнення фактів, що мають наукове значення для даного дослідження.

Більше того, вироблення методологічного інструментарію дослідження ДКВС України в сфері виконання покарань сприяє на науковій основі здійснювати комплексне та системне її дослідження, а також створює передумови конструктивне розв'язання таких завдань, які б дозволили йому в повному обсязі розкрити зміст предмету дослідження, зокрема, реформування (розвитку) функціонування Державної кримінально-виконавчої служби України.

На жаль, як показало наше дослідження серед вітчизняних вчених пенітенціаристів проблема вивчення функціонування ДКВС України стало предметом дослідження після прийняття Верховною Радою України у 2005 році Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України, хоча до 2005 року функціонування системи виконання покарань набуло нового змісту після прийняття Верховною Радою України у 2003 році нового кримінально-виконавчого кодексу України.

Враховуючи те, що на ДКВС України покладено найважливіше державне завдання виконання покарання, ми вважаємо, що варто підтримати позицію вітчизняних вчених А.Я. Баскатова, Н.В. Туленко про те, що прирощення знання відбувається саме за відповідними принципами й закономірностями, що належать до царини методології наукового пізнання [4, с. 72].

Слід також звернути увагу і на позицію вітчизняного пенітенціариста А.І. Богатирьов на думку якого методологія – явище інтегральне, яке поєднує низку компонентів: світогляд і фундаментальні загальнотеоретичні концепції, загальні філософські закони та категорії, загальні та загальнонаукові методи. Тому, методологію не можна зводити до одного з компонентів, зокрема, до методу чи вчення про методи, оскільки за її межами залишаться інші[5, с. 8].

Інший дослідник М.С. Кельман під методологією розуміє складний соціокультурний феномен, у якому яскраво відображається специфіка пізнавального дискурсу сучасності. Властиво вона виходить за межі наукового пізнання, миследіяльнісно обіймаючи увесь соціокультурний світ у його мультипроблемності, багатопредметності, конкретно-історичному часописі. А це означає, як зауважує вчений, що її цікавить те, як чи у який спосіб діють люди, з одного боку, за законами соціальності, з іншого – за законами культури або змісту[6, с. 32].

Саме тому, досліджуючи функціонування ДКВС України ми не могли обійти її без окреслення відповідного методологічного інструментарію забезпечення формування державної політики у сфері виконання кримінальних покарань та пробації; забезпечення формування системи наглядових, соціальних, виховних та профілактичних заходів, які застосовуються до засуджених та осіб, узятих під варту; контроль за дотриманням прав людини і громадянина, вимог законодавства щодо виконання і відбування кримінальних покарань, реалізацією законних прав та інтересів засуджених та осіб, узятих під варту.

З урахуванням вищевикладеного методологічний інструментарій реформування (розвитку) ДКВС України обумовлюється інтеграційними та глобалізаційними процесами, що відбуваються в Європі та світі, його переходом від методологічного монізму до світоглядно-методологічного плюралізму.

Насамкінець, методологічний інструментарій реформування (розвитку) ДКВС України слід розглядати, як основоположні принципи, сукупність конкретних методів (інструментарій дослідження), що застосовуються при вивченні конкретних проблем, які виникають при функціонуванні ДКВС України та реалізації завдань державної політики України в сфері виконання покарань та пробації.

Література:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / укл. О. Єрошенко. Донецьк : ТОВ «Глорія Трейд», 2012. 864 с.
2. Про схвалення Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13.09.2017р. № 654-Р. *Урядовий кур'єр*. 2017р. № 178. 20 вересня. С. 8-9.
3. Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних інститутів на 2015-2020 р. р. : Указ Президента України від 20.05.2015 р. № 276/2015. Офіційний вісник Президента України. 03.06.2015. № 13. Ст. 864.
4. Баскаков А. Я., Туленков Н. В. Методология научного исследования: учеб. пособ. 2-е изд., испр. Киев: МАУП, 2004. 154 с.
5. Богатирьев А.И. Запобігання професійній деформації у персоналу місць несвободи [монографія] / за заг. ред.. доктора психологічних наук, професора Медведєва В.С. – К.: ВД «Дакор», 2016. 198 с.
6. Кульман М.С. Юридична наука: проблеми методології. – Тернопіль : ТзОВ «Терно-граф», 2011. – 492 с.

ПРОБЛЕМА ЗАХИСТУ ПРАВ ЗАСУДЖЕНИХ У МІСЦЯХ НЕСВОБОДИ УКРАЇНИ

Подлегаєв К. М.

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри правоохоронної та антикорупційної діяльності

ПРАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом»

м. Київ, Україна

Проблема захисту прав засуджених у місцях несвободи України розглядається вченими, як правило, одночасно з проблемою виникнення злочинності та створенням перших тюрем. Проведені останнім часом дослідження в сфері виконання та відбування покарань свідчить про те,

що сьогодні особливо актуальним стало питання захисту прав засуджених у місцях несвободи.

До речі, це питання є актуальним і для сфери виконання покарань у всіх цивілізованих державах, у яких на законодавчому рівні встановлено, що засуджений користується всіма правами людини і громадянина, за винятком обмежень, які визначені законом і встановлені вироком суду.

Більш того, будучи членом Організації Об'єднаних Націй, Ради Європи та інших авторитетних міжнародних організацій, кожна з держав-учасниць юридично зобов'язалася привести національне законодавство до загальноновизнаних принципів і норм, які стосуються захисту прав засуджених у місцях несвободи.

Ще у 2004 році набрав чинності Закон України «Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу», а у 2014 році – Закон України «Про внесення змін до Кримінально-виконавчого кодексу України щодо адаптації правового статусу засуджених до європейських стандартів, які заклали основи видозміни кримінально-виконавчого законодавства з урахуванням вимог і норм європейського права».

Важливе значення у дослідженні захисту прав засуджених у місцях несвободи України займає положення про важливість умов ефективності відбування засудженими у виправних колоніях України кримінального покарання як дотримання персоналом цих колоній міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених.

З цього приводу цікавою є думка вітчизняного вченого О. І. Левченко, який у власному монографічному дослідженні «Проблеми правового регулювання суспільних відносин: загальнотеоретичні аспекти» влучно занотував, що значна частина норм права в конкретному етноментальному (національному) політико-правовому просторі діє не повною мірою, оскільки закріплені ними інтереси не відповідають інтересам суб'єктів конкретних правовідносин, орієнтованих на іншу шкалу цінностей і відносин у порівнянні з цінностями, які держава прагне за допомогою права закріпити й запровадити в реальне життя соціуму [1, с. 6].

Досить ґрунтовно досліджено зміст права засуджених до позбавлення волі на гуманне ставлення та повагу їхньої гідності, яке є одним із елементів механізму протиправного посягання в ході застосування заходів угамування до осіб, позбавлених волі, у кандидатській дисертації І. М. Василюка (2017 р.) [2]. Як встановлено в процесі вивчення питань реалізації Україною міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у виправних колоніях, окремі елементи кримінально-виконавчих засад викладено також у наукових розробках сучасних фахівців у сфері кримінально-виконавчого права.

Однією з сучасних наукових досліджень у сфері захисту прав засуджених у виправних колоніях варто назвати наукову роботу

О. В. Краснокутського «Міжнародно-правові механізми забезпечення прав засуджених до позбавлення волі» кандидатська дисертація (2019 р.), у якій дослідником уперше надано характеристику ознакам системності міжнародних механізмів забезпечення прав засуджених, шляхом виявлення історичних закономірностей їхнього формування та визначення нормативних особливостей міжнародних механізмів, а також сформульовано авторське визначення поняття «міжнародні механізми забезпечення прав засуджених», в основу якого покладена здатність механізму здійснювати зворотній регулюючий вплив на правовідносини [3, с. 5].

У процесі нашого дослідження ми звернули увагу і на монографічне дослідження Ю. О. Новосад «Прокуратура України як учасник кримінально-виконавчої діяльності» (докторська дисертація, 2019 р.). У вказаному монографічному дослідженні вчений зазначив, що не підлягає сумніву твердження про те, що в місцях позбавлення волі засуджений залишається громадянином, має право на дотримання його прав і законних інтересів, що виходить, зокрема, з його правового статусу (ст. 7 КВК України) [4, с. 7].

Вітчизняний учений– пенітенціарист М. С. Пузирьов у монографічному дослідженні «Порівняльний аналіз виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк в Україні та зарубіжних країнах» зазначає, що розробники КК України допустили неточність і замість назви покарання «позбавлення свободи» закріпили на рівні закону назву покарання як «позбавлення волі». Хоча, згідно зі ч. 1 ст. 50 КК України, «покарання є заходом примусу, що застосовується від імені держави за вироком суду до особи, визнаної винною у вчиненні злочину, і полягає в передбаченому законом обмеженні прав і свобод засудженого»[5, с. 234].

Крім того, у процесі відбування покарання засуджені обмежуються в таких свободах, як свобода пересування, вибору місця проживання й роду діяльності тощо. Додатковим аргументом на користь такої пропозиції, на думку дослідника, є вживання поняття «позбавлення свободи» в Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [6, с. 403].

Висновок. Проведений нами аналіз стану наукових розробок захисту прав засуджених у місцях несвободи України, а також вивчення нормативно-правових джерел з означеної проблематики, дають підстави стверджувати, що дана тема дослідження є нагальним питанням сьогодення та носить теоретично-прикладний характер, а тому потребує активізації науковців у цьому напрямі.

Література:

1. Левченко О. І. Проблеми правового регулювання суспільних відносин: загальнотеоретичні аспекти. Луган. Держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О Дідоренка, 2012. 528 с.

2. Василюк І. М. Право засуджених до позбавлення волі на гуманне ставлення та повагу їх людської гідності : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2017. 20 с.

3. Краснокутський О. В. Міжнародно-правові механізми забезпечення прав засуджених до позбавлення волі : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків : Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса. 2019. 20 с.

4. Новосад Ю. О. Прокуратура України як учасник кримінально-виконавчої діяльності : монографія. Луцьк : ПрАТ «Волинська обласна друкарня», 2019. 462 с.

5. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 05.05.2019).

6. Пузирьов М. С. Порівняльний аналіз виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк в Україні та зарубіжних країнах : монографія. Київ : ВД «Дакор». 2018. 514 с.

ДО СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «НЕБЕЗПЕКА» Й «БЕЗПЕКА» В МІСЦЯХ НЕСВОБОДИ МІНІСТЕРСТВА ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ

Пузирьов М. С.

доктор юридичних наук, старший дослідник,

начальник відділу наукової діяльності

та міжнародного співробітництва

Академії Державної пенітенціарної служби

м. Чернігів, Україна

У межах розроблення кримінально-виконавчих і кримінологічних засад безпекоорієнтованого функціонування місць несвободи Міністерства юстиції України важливим є розуміння відповідного понятійного апарату. Окремі з понять уже достатньою мірою розроблені сучасною галузевою наукою, а деякі потребують нових підходів до їх розуміння, осучаснення або первинного наукового обґрунтування.

Зважаючи на обсяг публікації, хочеться тезисно зупинитися на окремих із них, мотивувавши наукову спільноту і практичних працівників кримінально-виконавчої системи до теоретико-прикладної дискусії, покликаній закласти фундамент для безпекоорієнтованого виміру функціонування місць несвободи Міністерства юстиції України.

Необхідність розроблення відповідних засад зумовлена діалектичним взаємозв'язком «небезпека – безпека».

Так, спираючись на результати вивчення тлумачних та спеціальних юридичних словників, варто констатувати, що під «**безпекою**» в **пенітенціарній системі** варто розуміти стан захищеності засуджених, персоналу, інших осіб від небезпек та загроз під час виконання та відбування покарань в місцях несвободи Міністерства юстиції України, що в підсумку сприяє досягненню мети захисту інтересів особи, суспільства і держави. Окрім забезпечення безпеки у процесі виконання/відбування покарань, досягненню означеної мети, відповідно до ч. 1 ст. 1 КВК України (тобто засобами її досягнення) сприяє створення умов для виправлення і ресоціалізації засуджених, запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень як засудженими, так і іншими особами, а також запобігання тортурам та нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню із засудженими.

Тому незрозуміло, чому стан захищеності засуджених і персоналу не знайшов свого закріплення в означеному переліку. Відтак, хоча й на доктринальному рівні, пропонуємо це питання врегулювати, виклавши ч. 1 ст. 1 КВК України в такій редакції:

*«1. Кримінально-виконавче законодавство України регламентує порядок і умови виконання та відбування кримінальних покарань з метою захисту інтересів особи, суспільства і держави шляхом створення умов для **безпеки засуджених, персоналу органів і установ виконання покарань та інших осіб**, виправлення і ресоціалізації засуджених, запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень як засудженими, так і іншими особами, а також запобігання тортурам та нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню із засудженими».*

У свою чергу, «небезпека» у процесі виконання/відбування покарань в місцях несвободи Міністерства юстиції України представлена низкою факторів, усунення (шляхом антикриміногенного впливу) яких в ідеалі має свій результат – стан пенітенціарної убезпеченості (забезпечення безпеки). До факторів пенітенціарної небезпеки, спираючись на результати наукових та емпіричних (у тому числі авторських) досліджень, ми відносимо такі, як:

– насильство серед засуджених, персоналу та в різних варіаціях взаємодія таких категорій;

– стратифікацію засуджених у межах негласних норм кримінальної (тюремної) субкультури, що здатна зумовлювати такі латентні форми насильства, як психологічне, економічне, сексуальне;

– пенітенціарна злочинність, «вінець» якої у контексті пенітенціарної небезпеки становить насильницька злочинність у місцях несвободи;

– різні форми зловживань персоналу установ виконання покарань по відношенню до засуджених, що виявляється в усіх чотирьох формах пенітенціарного насильства – фізичного, психологічного, економічного, сексуального;

– ненасильницькі протиправні дії пенітенціарного персоналу, часто пов'язані з корупцією, результатом чого є різні види латентних як пенітенціарних, так і постпенітенціарних загроз для кримінально-виконавчої системи й суспільства і держави загалом. У такому разі локальна небезпека (рівень установ виконання покарань) переростає в галузеву (рівень пенітенціарної системи), а далі – в національну (загальнодержавний рівень) в результаті впливу на стан, динаміку, тенденції та структуру рецидивної (постпенітенціарної) злочинності.

Варто зазначити, що тісний зв'язок пенітенціарної безпеки із суспільною безпекою (тобто зв'язок галузевого та загальнодержавного рівнів) відмічається як українськими [1], так і зарубіжними [2, с. 5; 3, с. 4–10] вченими.

Таким чином, «небезпека» виступає головною системоутворюючою властивістю «безпеки». Тому в широкому розумінні «безпека» розглядається як стан, при якому: а) відсутня небезпека; б) не загрожує небезпека, тому що від неї є захист. У такому разі прийнято говорити про засоби й заходи забезпечення безпеки особи, суспільства і держави.

Література:

1. Колб І. О. Забезпечення особистої безпеки засуджених у виправних колоніях України: монографія. Київ: НАВС, 2014. 292 с.
2. Громов М. А. Обеспечение безопасности работников исправительно-трудовых учреждений при исполнении наказания в виде лишения свободы (правовые и организационные вопросы): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Москва, 1990. 21 с.
3. Казак Б. Б. Уголовно-исполнительная система в механизме обеспечения внутренней безопасности общества (теоретические и организационно-правовые аспекты): дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.13. Москва, 2001. 728 с.

ТЮРЕМНІ РЕФОРМАТОРИ XVIII – ПОЧАТКУ XIX СТОЛІТТЯ НА «ЛАВІ ПІДСУДНИХ»: ІСТОРІОГРАФІЧНЕ ЕСЕ

Сокальська О. В.

кандидат юридичних наук, доцент

м. Київ, Україна

Попри «історичноорієнтовану» назву доповіді, все ж мова піде про сучасні дослідження і підходи до аналізу кримінально-виконавчих інститутів. Давно вже стало нормою у галузевих дисертаціях або монографіях висвітлювати процес еволюції того чи іншого правового явища. Саме «висвітлювати», бо рідко автор володіє необхідним методологічним інструментарієм і часом для достеменного дослідження. Це потребує кропіткої роботи з першоджерелами, історіографічної базою, що не завжди доступна, компаративістичних студій у межах епохи тощо. І якщо дійсно заглибитися в проблему, то є вірогідність, що треба буде змінювати спеціальність на 12.00.01. Передбачаю можливі зауваження, що такими аргументами історики права ревно оберігають «Святий Грааль» предмету історико-правових досліджень. Але, як на мене, то саме вони і повинні стати базою для подальших галузевих розвідок, завдяки синергії яких досягатиметься мета наукового пошуку.

Попри те, що вітчизняні розвідки в царині історії кримінально-виконавчих інституцій, які базуються на сучасних підходах і методології, з'являються, а в зарубіжній історіографії вони загалом досить широко представлені, все ж науковцям пострадянського простору досить важко подолати звичку звертатися виключно до класичних робіт (у радянській період це були праці апологетів марксистського підходу, у новітній час на цю роль претендує «відроджений» тюремознавчий доробок учених Російської імперії).

Однак, «як не дивно», світова наука в галузі «prison history» за останні 150 років досить стрімко розвивалася, було переглянуто як методологічні засади, так і усталені постулати й доктрини. Власне про трансформацію підходів до вивчення і тлумачення процесу еволюції пенітенціарних систем та інститутів модерної тюрми і піде мова.

Класична пенологія XIX ст. розглядала історію тюрми як «нарратив реформ», власне тому й утвердилась назва цього підходу – реформістський або модерністський. Його прихильниками були і російські тюремознавці імперського періоду (І. Фойницький, Д. Тальберг, А. Піонтковський). Зародження модерної виправної тюрми та пенітенціарних систем розглядалося виключно як гуманістичний прогресивний рух заміни тілесних покарань і смертної кари добре влаштованими в'язницями, ініційований філантропами у кінці XVIII ст. І хоча теза,

що розвиток відбувається виключно по висхідній, нині видається досить ідеалістичною, все ж не можна відкидати той факт, що інспекції в'язниць і тюремна опіка з боку громадських та релігійних товариств призвели до покращення умов утримання, унормування харчування, медичного забезпечення, навчання, отримання корисних трудових навичок тощо

Критика існуючих методів «виправлення» (суворого одиночного ув'язнення, мовчання і молитов) на початку ХХ ст. змусила переглянути усталені погляди. Дж. Айвс у роботі *History of Penal Methods* 1914 р. емоційно звинувачував тюремних реформаторів ХVІІІ–ХІХ ст. у жахливому експерименті над живими істотами, створенні машини для спричинення страждань, порівняно з якою старі варварства були нетривалими і відносно милосердними [1]. Нові підходи та методи вивчення суспільних інститутів вплинули й на дослідження пенітенціарних систем. Так, неомарксистичні у поясненні причин тюремних реформ уперше вийшли «за стіни тюрми» [2], акцентувавши на соціально-економічних передумовах трансформації системи покарань, зумовлених формуванням капіталістичних відносин і політикою меркантилізму, зв'язку тюремного режиму і зароджуваних моделей на ринку праці. У 30-х роках Г. Руше та О. Кірхгеймер висунули тезу, що певний спосіб покарання відповідає конкретній фазі економічного розвитку: відповідно рабовласницькому ладу – невольні каторжні роботи, феодальному – тілесні покарання, а капіталізм буржуазного ладу породив в'язницю як місце підневільної праці [3].

Якщо у зарубіжній історіографії першої половини ХХ ст. ці ідеї були радше новаторськими, оскільки до 60-х років домінував модерністський підхід, то у СРСР вони стали базовими. Радянська пенологія, власне, і сформувалася під впливом ідей марксизму. Яскравим і неординарним представником цього напрямку був Є. Пашуканіс, який виводив ідею рівності між злочинцем і покаранням із концепту товарообміну, намагаючись надати покаранню не форму помсти, а соціального захисту і реабілітації злочинців. Тюремне ув'язнення, за Є. Пашуканісом, передбачає, що у правопорушника забирають якусь частину його життя у часовому вимірі. Таким чином, тюремний строк – це співрозмірна злочину частина життя у соціумі, якої правопорушник позбавляється за вироком суду [4]. Позицію економічної детермінації системи покарань відстоювали й італійці Д. Мелоссі та М. Паваріні, акцентуючи увагу на значенні примусової праці для формування карцеральних моделей, її соціальної функції в умовах торгового капіталізму, а пізніше індустріального, виводячи історію в'язниці із фундаментальної потреби капіталу розширити своє панування.

У 60–70-х роках за наростаючої недовіри до державних інституцій і збільшення уваги до прав засуджених, теза, що тюремна реформа – це перманентний шлях до покращення умов ув'язнення була переглянута

авторами-ревізіоністами (Д. Ротманом, М. Ігнат'євим та М. Фуко), оскільки інтерпретація модерних інституцій як кульмінації історичного прогресу створювала ґрунт для виправдання сумнівних новацій – психохірургії, хіміотерапії, модифікації поведінки. Це досить красномовно проілюстрував фільм С. Кубрика «Механічний апельсин» 1971 р. Задля того, щоб поставити під сумнів легітимність таких «реформ», дослідники звернули свої погляди до витоків тюремних перетворень, намагаючись розглянути їх у контексті широкого масиву соціальних, політичних та економічних змін, вказавши, що мотиви й програма реформ були складніші ніж просто відрізка до жорстокості кар чи бажання упорядкувати устрій в'язниць. У їх викладі тюремні перетворення – це вже не прогресивний гуманістичний поступ, а скоріше історія Левіафана [2]. Теза П. Шпіренберга, що завдяки М. Фуко в останній третині ХХ ст. тюремні реформатори немовби опинилися в статусі підозрюваних [5], і винесена нами у назву доповіді.

«Ревізіоністська» історіографія робила акцент на економічних чинниках, владних відносинах, важливості репресії й соціального контролю як рушійних сил формування модерної тюрми. Теоретичний імпульс, як слушно зазначає Ф. Бретшнайдер, цим дослідженням задавали не так історики, як соціологи та філософи. Тому не дивно, що вони тісно були пов'язані з двома роботами неісториків, якими й надихалися: Г. Руше та О. Кірхгеймера *Покарання та соціальна структура* та М. Фуко *Наглядати та карати. Народження в'язниці* [3].

Ревізіоністи, акцентуючи увагу на репресивних функціях пенітенціарних закладів і бажанні реформаторів контролювати делінквентів, створили дзеркальну модель того, що критикували [6]. Різнилися вони лише у тому, чи зміни були викликані гуманістичними, чи авторитарними мотивами. Обидва табори представляли пенітенціарну систему як результат різкого переходу від неефективних публічних кар до, у першому випадку, «гуманної тюрми», у другому – інститутів ефективного контролю і перманентного нагляду [7].

Перша хвиля критики у 70–80-х роках торкнулася ідей неомарксистів, яким закидали економічний редуціонізм й надмірно спрощений підхід до еволюції системи покарань. Власне і М. Фуко зазначав, що лише економічними мотивами «народження тюрми» не можна пояснити. Однак, і дослідження еволюції в'язниці французького філософа у фахівців, зокрема істориків і кримінологів, викликало значні застереження (австрійський кримінолог Хайнц Штайнерт називало його «інтелектуальною конструкцією, що втратила будь-який зв'язок з реальністю» [3]). Італійський дослід М. Сбріколі зазначав, що це не була, власне, «книга з історії». М. Фуко закидали й обмеженість джерел, і франкоцентризм, й описовість і відсутність розробленої теорії [8]. Але *Наглядати та карати*

стала певним каталізатором фахових досліджень еволюції тюрми, зокрема у Франції це були М. Перро, Ж. Г. Петі.

На початку 80-х років виникла контрревізійська парадигма, ґрунтом якої стали постулати «нової соціальної історії». Як не дивно, саме М. Ігнат'єв, як він себе називав – «бувчий, але нерозкаюний ревізійніст», визнав, що необхідна нова «модель історичного пояснення» пенітенціарних систем, а огульні узагальнення школи «соціального контролю» необхідно піддати «емпіричній експертизі». Він вважав, що необхідно відійти від проблем причин виникнення модерної тюрми й риторики намірів тюремних реформаторів, натомість дослідити тюремні інститути з точки зору самих засуджених, повсякдення установ виконання покарань тощо. Нова історіографія мала стати «історією знизу вверх» [2, с. 9].

Отже, цілком у душі некласичної парадигми відбувся відхід від системності, на зміну якій прийшла зацікавленість локальними феноменами. Але зосередженість на конкретних закладах, скрупульозність у зібранні емпіричної бази, надмірна конкретизація, не давали можливості побачити загальну картину, хоча б в межах однієї країни [9].

Постнекласична історіографія переглянула не лише традиційні підходи до періодизації, але й мотиви трансформації стратегій покарання, зокрема і значення релігійного фактору у формуванні виправно-покаяльного покарання. Те, що раніше здавалося простим і відносно стрімким переходом від тілесних кар до модерної практики виправлення та реабілітації злочинців, сучасними дослідниками (П. Шпіренберг, Г. Гелтнер, М. Гібсон, Дж. Вілліс, Л. Тронес, Н. Деві, Е. Рубін та ін.) розглядається як більш складний і багатовекторний процес інституціалізації модерної тюрми, що носив багатоступеневий характер, оскільки зміни відбувалися у результаті взаємодії багатьох складових, будучи фазами у довготривалому розвитку.

Література:

1. Ives, G. A history of Penal methods, London, 1914, Reprinted New Jersey, 1970, 171 p.
2. Ignatieff, M. State, Civil Society, and Total Institutions: A Critique of Recent Social Histories of Punishment. *Crime and Justice*. 1981. Vol. 3, Pp. 153-192.
3. Bretschneider F. Toujours une histoire à part ? L'état actuel de l'historiographie allemande sur l'enfermement aux XVIIIe et XIXe siècles. *Varia*. 2004. Vol. 8, n°2. Pp. 117-139.
4. Щитов Н. Г. Социолого-правовая теория наказания Е. Б. Пашуканиса. *Социологические исследования*. 2012. № 3. С. 39–49.

5. Презентація книги Davie, Neil *The Penitentiary Ten: The Transformation of the English Prison, 1770–1850* на сайті видавництва The Bardwell Press. URL: <http://www.bardwell-press.co.uk/publications/penitentiary-ten.htm> (дата звернення: 01.10.2021).

6. Spierenburg, Pieter *The Prison Experience: Disciplinary Institutions and Their Inmates in Early Modern Europe*. Amsterdam University Press, 2007. 339 p.

7. Willis, J. *Transportation versus Imprisonment in Eighteenth- and Nineteenth-Century Britain: Penal Power, Liberty, and the State*. *Law & Society Review*, 2005. V. 39(1), Pp. 171-210.

8. Roth R. *La prison et ses histoires* [note bibliographique]. *Deviance et societe*. 1978. Vol. 2. No. 3. Pp. 309-324.

9. Brown E. T. *Dance of the Dialectic? Some Reflections (Polemic and Otherwise) on the Present State of Nineteenth-Century Asylum Studies*. *Canadian Bulletin of Medical History*. 1994. Volume 11. Issue 2. P. 267-295. <https://doi.org/10.3138/cbmh.11.2.267>

РЕАЛІЗАЦІЯ ПЕНІТЕНЦІАРНОГО ІНСПЕКТУВАННЯ В УКРАЇНІ

Трохимчук В. М.

начальник Управління пенітенціарних інспекцій

Міністерства юстиції України

м. Київ, Україна

Відповідно до пункту 9 Перехідних положень Конституції України [2], рекомендацій Мінімальних стандартних правил Організації Об'єднаних Націй поводження з в'язнями (Правил Нельсона Мандела) [3] та Європейських пенітенціарних правил [1] щодо запровадження подвійної системи регулярних пенітенціарних інспекцій у 2017 році в Міністерстві юстиції України було створено Управління пенітенціарних інспекцій як підрозділ внутрішнього інспектування органів та установ Державної кримінально-виконавчої служби України (далі – ДКВС України). Діяльність Управління спрямована на покращення належного в'язничного врядування та попередження і недопущення катувань, інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання.

Одним із основних завдань Управління, є здійснення інспектувань ефективності діяльності органів і установ ДКВС України та організації надання медичної допомоги особам, які тримаються у цих установах,

медичними частинами філій державної установи «Центр охорони здоров'я Державної кримінально-виконавчої служби України» відповідно до планів виїздів у службові відрядження працівників Управління, які затверджуються заступником Міністра юстиції України відповідно до розподілу повноважень.

Водночас, інспектування органів і установ ДКВС України здійснюються відповідно до Методики та стандартів інспектування ефективності діяльності установ виконання покарань, слідчих ізоляторів, закладів охорони здоров'я та державних підприємств Державної кримінально-виконавчої служби України, затверджених наказом Міністерства юстиції України від 28.10.2020 № 3770/5 [4], які визначають механізм реалізації безпосереднього контролю за діяльністю виправних колоній, слідчих ізоляторів, закладів охорони здоров'я та державних підприємств ДКВС України шляхом оцінки ефективності їх управління і виконання покладених на них функцій.

Так, працівниками Управління у 2017 році здійснено – 25 інспектувань установ виконання покарань та слідчих ізоляторів ДКВС України, у 2018 році – 32, у 2019 році – 39, у 2020 році – 18 та з початку 2021 року – 16, враховуючи обмеження щодо відвідування органів та установ ДКВС України, пов'язаних із запобіганням поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, та вимог наказу Міністерства юстиції України від 13.03.2020 № 647/7 «Про заходи із забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя» в частині скасування або відтермінування запланованих службових відряджень як в Україні, так і за її межами до зміни епідемічної ситуації у світі.

Під час цих інспектувань виявлено ряд порушень вимог національного законодавства та недотримання рекомендацій, закріплених міжнародними стандартами, нормативно-правових актів щодо порядку та умов тримання осіб, взятих під варту, і відбування покарання засудженими.

Зокрема, виявлено:

- недотримання норми жилої площі на одного ув'язненого/засудженого;
- неналежні харчування та лазне-пральне обслуговування ув'язнених/засуджених;
- неналежні умови тримання ув'язнених/засуджених;
- факти безоплатної праці засуджених та недоплату за шкідливі і важкі умови праці окремим категоріям засуджених та роботу в нічний час;

порушення адміністрацією установ законодавства щодо обов'язкового працевлаштування засуджених, що мають заборгованість за виконавчими документами;

– порушення порядку надання засудженим доступу до глобальної мережі Інтернет;

– неналежне обладнання прогулянкових двориків;

– недотримання правил пожежної безпеки в установах;

– порушення ув'язненими/засудженими режимних вимог;

– неналежний рівень організації нагляду за ув'язненими/засудженими, виявлення та перекриття каналів надходження до них, заборонених для використання, предметів;

– порушення в організації надання ув'язненим/засудженим медичної допомоги;

– незадовільний рівень організації роботи щодо реалізації програми диференційованого виховного впливу на засуджених, тощо.

Слід звернути увагу, що після кожного інспектування проводиться нарада з керівництвом установи, під час якої розглядаються виявлені, працівниками Управління, недоліки та порушення.

Результати інспектувань оформляються відповідними звітами, із зазначенням виявлених порушень та недоліків, а також пропозицій щодо їх усунення та удосконалення діяльності установи, які направляються до міжрегіонального управління з питань виконання кримінальних покарань Міністерства юстиції, якому підпорядкована проінспектована установа, Департаменту з питань виконання кримінальних покарань, державних установ «Центр охорони здоров'я Державної кримінально-виконавчої служби України» та «Генеральна дирекція Державної кримінально-виконавчої служби України» для вжиття в межах компетенції відповідних заходів реагування, контролю щодо усунення виявлених порушень та недопущення їх у подальшій діяльності, а також проведення службових розслідувань за фактами виявлених порушень вимог законодавства.

Варто зазначити, що у разі встановлення під час інспектування установи низьких показників її діяльності, Управління організовує та проводить службову нараду за участю керівництва Мін'юсту, представників Департаменту з питань виконання кримінальних покарань, посадових осіб міжрегіонального управління та проінспектованої установи.

Водночас, на основі звіту вказаними вище компетентними органами відповідно до компетенції та установою розробляється і надсилається до Управління детальний план заходів щодо усунення виявлених порушень з метою приведення умов поводження та тримання ув'язнених і засуджених, умов праці працівників пенітенціарних установ відповідно до вимог Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, практики Європейського суду з прав людини та рекомендацій Європейського комітету з питань запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню та інших міжнародних стандартів у пенітенціарній сфері. За результатами

вжитих заходів інформується Управління шляхом надсилання відповідної інформації у вигляді листів, довідок, актів, висновків службових розслідувань, наказів про притягнення до дисциплінарної відповідальності тощо.

Крім цього, враховуючи результати здійснених інспектувань, були проведені службові розслідування, за підсумками яких винні посадові особи установ виконання покарань та слідчих ізоляторів притягнуті до дисциплінарної відповідальності.

Разом з цим, Управлінням проводяться контрольні інспектування пенітенціарних установ, під час яких оцінюється їх діяльність щодо усунення порушень, виявлених під час попередніх інспекцій.

Для додаткового контролю та висвітлення реального стану дотримання прав людини в пенітенціарних установах, протягом 2018-2019 років Управлінням організовано проведення спільних інспектувань із залученням народних депутатів України, представників громадських організацій та засобів масової інформації.

Також відповідно до Методики здійснення контролю за ефективністю діяльності виправних колоній, слідчих ізоляторів, закладів охорони здоров'я та державних підприємств ДКВС України та критеріїв їх оцінки, затвердженої наказом Міністерства юстиції України від 07.10.2020 № 3474/5 (із змінами) [5], Управлінням організовано і забезпечено збір інформації та заповнення форм оцінки виправних колоній, слідчих ізоляторів (далі – установи), закладів охорони здоров'я та державних підприємств ДКВС України. На основі зазначених форм сформовано відповідний рейтинг установ, закладів охорони здоров'я та державних підприємств ДКВС України за 2020 рік, а також візуалізовано якісні та кількісні показники їх діяльності на аналітичній карті ДКВС України. В свою чергу, представники Управління під час інспектувань проводять перевірки достовірності наданої інформації.

Отже, враховуючи вищевикладене, Управлінням забезпечується незалежний процес інспектування діяльності пенітенціарних установ, умов для ув'язнених/засуджених, і поводження з ними, сприяючи концепції «здорових в'язничних установ», де робота персоналу полягає у тому, щоб ефективно підтримувати ув'язнених/засуджених з метою скорочення кількості повторних правопорушень і, у зв'язку з цим, досягнення позитивних результатів для громадськості.

Література:

1. Європейські пенітенціарні правила [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_032#Text.
2. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

3. Минимальные стандартные правила Организации Объединенных Наций в отношении обращения с заключенными (Правила Нельсона Манделы) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Nelson_Mandela_Rules-R-ebook.pdf.

4. Про затвердження Методики та стандартів інспектування ефективності діяльності установ виконання покарань, слідчих ізоляторів, закладів охорони здоров'я та державних підприємств Державної кримінально-виконавчої служби України : Наказ Міністерства юстиції України від 28 жовт. 2020 р. № 3770/5.

5. Про затвердження Методики здійснення контролю за ефективністю діяльності виправних колоній, слідчих ізоляторів, закладів охорони здоров'я та державних підприємств Державної кримінально-виконавчої служби України та критеріїв їх оцінки : Наказ Міністерства юстиції України від 07 жовт. 2020 р. № 3474/5.

ОСУЧАСНЕННЯ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧИХ ЗАСАД ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Устюжанінова О. Т.

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри професійних та спеціальних дисциплін
Херсонського факультету
Одеського державного університету внутрішніх справ
м. Херсон, Україна*

Осучаснення функціонування Державної кримінально-виконавчої служби (з 2016 р. – по даний час) показав новий період її діяльності, зокрема протягом 2016–2017 рр. відбулися суттєві зміни в організаційно-правових формах та назвах органів (територіальні управління, органи пробачії) та установ виконання покарань (виправні, виховні колонії, виправні центри, слідчі ізолятори).

Важливо наголосити, що осучаснення кримінально-виконавчих засад функціонування Державної кримінально-виконавчої служби (далі – ДКВС) України є однією із найменш розроблених проблем на сучасному етапі реформування кримінально-виконавчої системи України. Ми вважаємо, що це пов'язано як з об'єктивними, так і суб'єктивними чинниками діяльності ДКВС України. До об'єктивних чинників ми відносимо:

– невеликий проміжок часу (16 років з моменту прийняття Закону «Про Державну кримінально-виконавчу службу України»);

– відсутність ґрунтовних наукових досліджень еволюції розвитку кримінально-виконавчих засад функціонування ДКВС України в теорії держави і права;

– закритість у вільному доступі до архівних документів функціонування ДКВС України.

Що стосується суб'єктивних чинників, до таких ми відносимо наступні:

– зміна політичної ситуації в Україні і відповідно зміна керівництва ДКВС України;

– діяльність ДКВС України більше направлена на організаційно-управлінські засади, ніж нормативно-правові;

– регулярне внесення законодавцем України змін і доповнень до Кримінально-виконавчого кодексу (далі – КВК) України змушувало вчених-пенітенціаристів більше уваги приділяти кримінально-виконавчим засадам її функціонування.

Хоча, за нашим переконанням, дослідження діяльності ДКВС України завжди становили науковий інтерес не лише правознавців, а і вчених інших галузей науки, зокрема, таких як: історія держави та права; кримінальне та кримінально-виконавче право.

Проведений кримінально-виконавчих пошук за предметом дослідження дає підстави наголосити, що початок формування кримінально-виконавчих засад діяльності ДКВС України на теренах нашої держави більшість вітчизняних вчених-пенітенціаристів пов'язують з моментом отримання Україною своєї незалежності та суверенітету.

Хоча, на нашу думку, першим нормативно-правовим актом щодо кримінально-виконавчих засад функціонування ДКВС України слід вважати постанову Кабінету Міністрів від 11 липня 1991 року № 88 «Про основні напрямки реформи кримінально-виконавчої системи в Українській РСР [2], яка, до речі, вперше визначила шляхи та способи реформування всіх основних напрямків діяльності кримінально-виконавчої системи України.

Історичною подією в діяльності ДКВС України стало прийняття 23 червня 2005 року Верховною Радою України Закону «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» [4]. У вітчизняних вчених істориків та правників з'явилась можливість дослідити систему органів і установ виконання покарань, що входить до кримінально-виконавчої системи з точки зору саме цього Закону.

І хоча, як зауважують автори навчального посібника «Кримінально-виконавче право України», незважаючи на те, що окремі положення даного закону ще далекі від досконалості, його значення для кримінально-виконавчої системи України важко переоцінити [5, с. 11].

Водночас, настав час переглянути правові основи діяльності даної служби і посилити її функціонування відповідно до принципів, передбачених у ст. 5 КВК України, а саме: невідворотності виконання і відбу-

вання покарань, законності, справедливості, гуманізму, демократизму, рівності засуджених перед законом, поваги до прав і свобод людини, взаємної відповідальності держави і засудженого, диференціації та індивідуалізації виконання покарань, раціонального застосування примусових заходів і стимулювання правослужливого поведінки, поєднання покарання з виправним впливом, участі громадськості в передбачених законом випадках у діяльності органів і установ виконання покарань [3].

Висновок. Узагальнюючи вищевикладене в даних тезах, робимо висновок, що діяльність ДКВС України певним чином залежить від сучасного процесу трансформації кримінально-виконавчої системи України в пенітенціарну систему.

Література:

1. Про Основні напрями реформи кримінально-виконавчої системи в Українській РСР: постанова Кабінету Міністрів Української РСР від 11 липня 1991 р. № 88. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/88a-91-p> (дата звернення: 29.11.2018).

2. Кримінально-виконавчий кодекс України: Закон України від 11.07.2003 р. № 1129-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 3–4. Ст. 21.

3. Про Державну кримінально-виконавчу службу України: Закон України від 23.06.2005 р. № 2713-15. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 30. Ст. 409.

4. Кримінально-виконавче право України: навч. посіб. / за ред. проф. А. Х. Степанюка. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 624 с.

ДЕЯКІ ЗАУВАЖЕННЯ ДО ПРОЄКТУ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ПЕНІТЕНЦІАРНУ СИСТЕМУ»

Халимон С. І.

*доктор юридичних наук, професор,
головний науковий співробітник науково-дослідного відділу
Національної академії Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького
м. Хмельницький, Україна*

Одним із напрямків удосконалення будь-якої діяльності є належне унормування правової основи такого виду діяльності. На тлі триваючої реформи органів і установ виконання покарань ми не можемо обійти увагою останні пропозиції до законодавства, що начебто покликані

«оптимізація структури пенітенціарної системи, впровадження нових підходів до заохочення її персоналу, запровадження ефективного управління підприємствами установ виконання покарань» [1].

Зареєстрований у Верховній Раді України проєкт Закону України «Про пенітенціарну систему» № 5293 від 22.03.2021 на нашу думку не відповідає задекларованій меті, і потребує суттєвого доопрацювання. Враховуючи обмежений обсяг тез, звернемо увагу лише на основні недоліки, які на нашу думку потребують уточнення.

По-перше, основною тезою, що проходить червоною лінією крізь мету розробки та прийняття цього закону є необхідність саме оптимізації структури пенітенціарної системи. Проте слід зазначити, що в Україні ніколи не існувало «пенітенціарної системи» єдине нормативно-закріплення терміну «пенітенціарна» знайшло у Положенні про Державну пенітенціарну службу від 2 липня 2014 р. № 225 (втратило чинність 16.05.2017). Активно цим терміном послуговуються вчені-юристи, які досліджують проблеми кримінально-виконавчого права, інколи називаючи його пенітенціарним правом.

Отже, що таке система? Система (від дав.-гр. σύστημα – «сполучення», «ціле», «з'єднання») – множина взаємопов'язаних елементів, що утворюють єдине ціле, взаємодіють із середовищем та між собою, і мають єдину мету. Навряд чи можна назвати повноцінною ту систему органів і установ виконання покарань, що функціонують сьогодні й у подальшому мають називатися «пенітенціарна система». Поза увагою проєкту Закону залишається виконання кримінальних покарань відносно військовослужбовців.

По-друге, як можна говорити про оптимізацію структури, якщо вказаним проєктом Закону ч. 1 ст. 5 одночасно створюється два центральних органи виконавчої влади. Перший – центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері виконання кримінальних покарань та пробачії, у складі якого функціонує апарат. Другий, центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань, у складі якого функціонують апарат і територіальні органи з питань виконання кримінальних покарань [1].

Чи не забагато центральних органів, і яка роль буде відведена Міністерству юстиції України яке відповідно до Положення «Про міністерство юстиції України» забезпечує формування політики у сфері виконання кримінальних покарань та пробачії?

Не можемо не звернути увагу на зауваження Головного науково-експертного управління Верховної Ради України до вказаного проєкту, де зазначено, що «такий підхід свідчить про те, що запропоновані заходи реформування системи органів та установ виконання покарань радше

спрямовані на задоволення суто відомчих інтересів пенітенціарної системи, аніж на її удосконалення» [2].

У пояснювальній записці до проекту зазначено, що нормативно-правовими актами у цій сфері правового регулювання є: Конституція України, Кримінально-виконавчий кодекс України, Закон України «Про попереднє ув'язнення», Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність». Детальний аналіз проекту свідчить про відсутність у персоналу пенітенціарної системи повноважень здійснювати оперативно-розшукову діяльність.

На цей недолік звертає увагу у Головне науково-експертне управління, зазначаючи, що «викликає сумнів фактична ліквідація інституту оперативно-розшукової діяльності в органах та установах пенітенціарної системи» [2]. Адже дійсно проект Закону не передбачає жодних змін до чинного законодавства у частині приведення його до єдиної термінології. Адже і Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» і положення ст. 41 Кримінального процесуального кодексу України закріплюють таку назву підрозділів, які уповноважені здійснювати оперативно-розшукову діяльність – оперативні підрозділи органів, установ виконання покарань та слідчих ізоляторів Державної кримінально-виконавчої служби України. Очевидно така неузгодженість призведе до утворення колізій, що унеможливить визнання законними будь-які дії оперативних підрозділів органів та установ виконання покарань.

Очевидно гонитва за гуманізацією може призвести вкрай негативних наслідків, зростання рівня вчинення кримінальних правопорушень у місцях ізоляції, а відповідно і негативний вплив на суспільство.

І останнє, за для належного узгодження проекту Закону з чинними законодавчими актами, розробники (авторський колектив) повинні були б подати низку змін до законів України «Про запобігання корупції» «Про пробацію», «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про попереднє ув'язнення», «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», «Про політичні партії в Україні», «Про Державне бюро розслідувань», «Про виконавче провадження», «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про військово-цивільні адміністрації», «Про правовий режим воєнного стану», «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду» та ін. Тобто прийняттям одного лише Закону руйнується вибудована роками система норм, які регулюють велику сукупність суспільних відносин.

На наше переконання, було б простіше реанімувати чинний Закон України «Про державну кримінально-виконавчу службу України» від 2005 року, який незважаючи на чинність нажалі ігнорується, як виконавчою гілкою влади так і законодавчою.

Література:

1. Про пенітенціарну систему: проєкт Закону України № 5293 від 22.03.2021. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=71498

2. Висновок Головного науково-експертного управління до проєкту Закону України № 5293 від 22.03.2021: URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=71498

ОКРЕМІ ЕЛЕМЕНТИ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЗАСУДЖЕНИХ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Царюк С. В.

*кандидат юридичних наук,
професор кафедри кримінального,
кримінально-виконавчого права та кримінології
Академії Державної пенітенціарної служби*

Нестеренко В. В.

*аспірант
Академії Державної пенітенціарної служби
м. Чернігів, Україна*

Міністерство Оборони України (далі – Міноборони) послідовно реалізує всі заплановані заходи щодо запровадження стандартів НАТО для виконання закріпленого в Конституції курсу на повноправне членство України в ЄС та НАТО. Від так, Збройні Сили України (далі – ЗСУ), постійно модернізуються та мають статус одних з найсильніших у Європі, що поступаючись чисельно й технічно, стримують агресію Російської армії. З метою недопущення підриву довіри суспільства та міжнародної спільноти до ЗСУ, а також задля досягнення високих цілей, поставлених перед нашою державою, нам потрібно мінімізувати військову злочинність за допомогою дослідження особи військового правопорушника, а також покращити механізми їх виправлення і ресоціалізації. У подальшому виконання поставлених цілей можливе шляхом проведення кримінально-виконавчої характеристики засуджених військовослужбовців. Предмету вивчення кримінально-виконавчої характеристики, присвячені роботи таких вітчизняних науковців, як: В.С. Батиргарєєвої, І.Г. Богатирьова,

Т.А. Денисової, М.С. Пузирьова, Ю.В. Сокоринського, Ю.А. Чеботарьової, та інших.

Спираючись на їх цінні здобутки в теорії вивчення засудженого, маємо зосередити увагу на спеціальному суб'єкті виконання кримінального покарання, військовому правопорушнику. Погоджуючись з професором І.Г. Богатирьовим щодо необхідності вивчення соціально-демографічних, кримінально-правових та морально-психологічних ознак особистості військовослужбовця засудженого за кримінальне правопорушення [1, с. 54], і вважаємо за необхідне застосувати його підходи до вивчення особи військового правопорушника. Враховуючи той факт, що в Україні функціонує дисциплінарний батальйон, в якому відбувають покарання військовослужбовці, які не скоїли важких кримінальних правопорушень, адже здебільшого це військовослужбовці, які порушили статтю 407-му Кримінального кодексу України (Самовільне залишення військової частини або місця служби), та були засуджені до позбавлення волі на строк до двох років. На відміну від 2014-2017 років, коли здебільшого в дисциплінарному батальйоні утримувалися мобілізовані військовослужбовці, чії соціально-демографічні ознаки включали середній вік (35 років), здебільшого були освічені й соціально забезпечені, то сьогодні вони досить різняться. В дисциплінарному батальйоні утримуються військовослужбовці, середній вік яких знизився, освіта, здебільшого, середня, власного житла, як правило, не мають. [2, с. 83]. Серед їх морально-психологічних ознак, варто відмітити високу мотивацію правослухняної поведінки, та майже взірцевий процес відбування ними кримінального покарання в дисциплінарному батальйоні. Вони ґрунтуються на тому, що переважна більшість військових правопорушників мають статус учасників бойових дій, та сподівання на умовно-дострокове звільнення від покарання у подальшому [3]. Досліджувати морально-психологічні ознаки засуджених військовослужбовців, необхідно звернути увагу на дуже високу мотивацію до виправлення і ресоціалізації, що досягається, зокрема, й шляхом залучення їх до громадської ради засуджених, яка функціонує в дисциплінарному батальйоні відповідно до наказу Міноборони № 215 від 18.05.2015 року, та на якій вирішуються питання щодо матеріального забезпечення засуджених (закупівлі спортивного обладнання, тощо) [4]. Попри всі позитивні зміни, що відбуваються сьогодні в ЗСУ, варто також врахувати звіти Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини за останні 5 років, відповідно до яких, засуджені військовослужбовці мають труднощі в сфері забезпечення їх прав на соціальний захист, на охорону здоров'я, на освіту, на культуру, тощо. Зокрема в його звітах були висвітлені такі недоліки, як: брак побутової техніки для їх потреб під час відбування покарання, паливо-мастильних речовин, особового складу конвойного персоналу, неналежний санітарний стан у приміщенні

харчоблоку, недостатнє забезпечення засобами індивідуального захисту, та проблеми з додержанням протиепідемічних заходів, що в свою чергу призвело до порушення вимог національного законодавства та недотримання міжнародних рекомендацій у сфері поводження із в'язнями [5], [6], [7]. Також негативно впливає на ефективність виконання та відбування покарання засудженими неповна укомплектованість сержантського та офіцерського складу дисциплінарного батальйону, що зумовлена низьким грошовим забезпеченням, по відношенню до регіону, специфікою проходження служби в дисциплінарному батальйоні та високими корупційними ризиками під час заміщення вакантних посад.

Підсумовуючи окремі структурні елементи кримінально-виконавчої характеристики засуджених військовослужбовців, можемо стверджувати, що реалізації ефективного порядку та умов виконання і відбування кримінальних покарань в дисциплінарному батальйоні здійснюється на недостатньому рівні. Необхідно усунути недоліки, виявлені омбудсманом та підвищити мотивацію персоналу дисциплінарного батальйону, щоб не створювати загрозу репутації ЗСУ на їх шляху до членства в НАТО.

Література:

1. Богатирьов І.Г. Корекція поведінки засуджених жінок в установах виконання покарань / І.Г. Богатирьов. – Чернігів, 2003. – 168 с.
2. Царюк С.В., Нестеренко В.В., Виправлення і ресоціалізація засуджених військовослужбовців: сучасний стан та перспективи їх реалізації й удосконалення. *Науковий вісник Сіверщини*. Серія: право. 2021. № 1(12). С.78-89.
3. Штрафбат по-українськи // АрміяINFORM: [Веб-сайт]. Київ, 2020. URL: <https://armyinform.com.ua/2020/03/shtrafbat-po-ukrayinsky-abochym-duhaye-dysczyplinaryj-bataljon/> (дата звернення: 19.09.2021).
4. Про затвердження Інструкції про порядок відбування покарання засуджених військовослужбовців у виді тримання в дисциплінарному батальйоні: Наказ від 04.06.2021 №155 // міністерство оборони України. Київ: Міністерства оборони України, 2021. 42 с.
5. Військовослужбовці, які відбувають покарання у єдиному в країні дисциплінарному батальйоні, не мають доступу до медичної допомоги // Секретаріат Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: [Веб-сайт]. Київ, 2016. URL: <https://ombudsman.gov.ua/ua/all-news/pr/2316-xt-vijskovosluzhbovtsi-yaki-vidbuvayut-pokarannya-u-yedinomu-v-kraїni-di/> (дата звернення: 19.09.2021).
6. Щорічна доповідь Уповноваженого з прав людини за 2019 рік // Секретаріат Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: [Веб-сайт]. Київ, 2020. URL: <https://pon.org.ua/novyny/7765-schorchna->

dopovd-upovnovazhenogo-z-prav-lyudini-za-2019-rk.html (дата звернення: 20.09.2021).

7. Результати моніторингового візиту до 307-го дисциплінарного батальйону Військової служби правопорядку Збройних Сил України // Секретаріат Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: [Веб-сайт]. Київ, 2020. URL: <https://www.ombudsman.gov.ua/ua/all-news/pr/v%D1%96zitu-do-307-go-discipl%D1%96narnogo-bataljonu-v%D1%96jskovo%D1%97-sluzhbi-pravoporyadku-zbrojnih-sil-ukra%D1%97ni/> (дата звернення: 20.09.2021).

ДЕЯКІ ПИТАННЯ РЕФОРМУВАННЯ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ У ГЛОБАЛЬНОМУ ВИМІРІ

Шкута О. О.

*доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри професійних та спеціальних дисциплін
Херсонського факультету
Одеського державного університету внутрішніх справ
м. Херсон, Україна*

Закладений у 2016 році новий шлях реформування кримінально-виконавчої системи та подальше реформування системи виконання покарань, у напрямку забезпечення дотримання прав людини, приведення умов тримання засуджених та ув'язнених у відповідність до європейських норм і стандартів є неможливим без використання накопиченого роками позитивного досвіду функціонування зарубіжних пенітенціарних систем.

Проте позитивний європейський досвід може бути адаптований до українських реалій лише за умови ретельного вивчення найефективніших законодавчих конструкцій, що належать до пенітенціарних систем у різних державах, і використання цих напрацювань у кримінальному та кримінально-виконавчому праві України.

Науково-практична доцільність створення в Україні пенітенціарної системи нового типу полягає в необхідності:

- 1) наукового обґрунтування спрямованості функціонування пенітенціарної системи в Україні саме на пенітенціарний вектор розвитку;
- 2) формування нової нормативно-правової бази функціонування пенітенціарних установ шляхом удосконалення чинного законодавства;

3) приведення функціонування пенітенціарних установ України у відповідність до міжнародних стандартів[1, с.6].

Серед інноваційних підходів щодо створення в Україні пенітенціарної системи нового європейського зразка, можна виділити наступні:

1. Розроблення та вдосконалення нормативно-правової бази функціонування пенітенціарної системи України шляхом прийняття Верховною Радою України таких законів: «Про засади пенітенціарної політики України», «Про пенітенціарну систему України», Основи пенітенціарного законодавства України, Пенітенціарний кодекс України, «Про пенітенціарну та постпенітенціарну діяльність інститутів громадянського суспільства».

2. Удосконалення системи підготовки персоналу для пенітенціарної системи України шляхом розроблення та прийняття Положення про проходження служби в органах і установах виконання покарань та пробації Міністерства юстиції України.

3. Реорганізацію установ виконання покарань України шляхом створення трьох видів пенітенціарних установ України, а саме:

– державні пенітенціарні установи, в яких відбуватимуть покарання особи, засуджені за особливо тяжкі злочини, яким за вироком суду призначено покарання від 10 до 15 років позбавлення волі або покарання у виді довічного позбавлення волі. Такі пенітенціарні установи мають фінансуватися за рахунок держави, у них для персоналу повинна бути розроблена окрема соціальна програма;

– муніципальні пенітенціарні установи, в яких відбуватимуть покарання особи, засуджені за інші злочини, яким за вироком суду призначено покарання до 10 років позбавлення волі. Такі пенітенціарні установи мають функціонувати за рахунок органів місцевого самоврядування, опікуватися громадськими організаціями і мати спеціальний статус;

– приватні пенітенціарні установи, в яких відбуватимуть покарання особи, засуджені за господарські злочини, яким за вироком суду призначено покарання від 6 до 15 років позбавлення волі. Такі пенітенціарні установи мають фінансуватися за рахунок потужних фінансових компаній та засудженими особами у виді окремих компенсаційних витрат.

4. Необхідність забезпечення в пенітенціарній системі блочного розміщення засуджених з дотриманням встановленої кримінально-виконавчим законодавством норми жилої площі на одного засудженого шляхом реконструкції та будівництва сучасних будівель і споруд, житлових зон установ виконання покарань, перепрофілювання кримінально-виконавчих установ залежно від рівня їх наповнення, що надасть змогу забезпечити: досягнення мети покарання шляхом корекції поведінки засудженого та спокутування його вини через страждання;

запобігання вчиненню нових злочинів; визначення індивідуального підходу до кожного засудженого й застосування до нього заходів пенітенціарної діяльності; виключення будь-яких конфліктних стосунків між засудженими, забезпечивши таким чином їхнє право на особисту безпеку; запобігання безладдям і змові проти адміністрації пенітенціарної установи; виключення взаємного утворення злочинних груп серед засуджених; не дозволить засудженому чинити зло, відкрити шлях до добра і власного самоочищення, збереже в засудженого людську гідність, почуття честі та індивідуальної відповідальності.

5. Реорганізацію триступеневої системи управління ДПтС України (центрального орган виконавчої влади з питань виконання покарань – його територіальні органи управління – органи та установи виконання покарань) у двоступеневу (центрального орган виконавчої влади з питань виконання покарань – органи та установи виконання покарань), що в свою чергу: підвищує усвідомлення керівниками органів і установ виконання покарань відповідальності за покладені на них завдання та вимагатиме постійного підвищення їх професійного рівня, а скасування однієї ланки (з деяким у зв'язку із цим розширенням штатів апарату ДПтС України) дозволить шляхом перерозподілу бюджетних коштів підвищити рівень забезпечення не лише керівників органів і установ виконання покарань, але й «середньої» та «рядової» ланки пенітенціарного персоналу, які безпосередньо виконують завдання, що впливають із «глобального» завдання ДПтС України.

6. У зв'язку зі створенням органу пробації, вжиття заходів щодо підвищення дієвості інституту покарань, не пов'язаних із позбавленням волі.

7. Розробку та прийняття постпенітенціарних заходів, що передбачає: створення в Україні організаційної системи патронажу та оптимізації механізму трудового та побутового влаштування звільнених з метою нейтралізації загальносоціальних детермінант постпенітенціарної злочинності; активізацію наглядового вектора діяльності органів прокуратури щодо чинного законодавства з метою унеможливлення зловживання правом з боку суб'єктів постпенітенціарного патронажу; удосконалення функціонування центрів реабілітації для звільнених з пенітенціарних установ з метою поліпшення умов оподаткування їхньої діяльності та забезпечення психолого-педагогічного впливу на осіб, які перебувають у них на обліку.

8. Два шляхи реформування системи слідчих ізоляторів:

1) слідчі ізолятори варто передати у відомство Міністерства внутрішніх справ у зв'язку з тим, що основним завданням Міністерства юстиції України є реалізація державної політики у сфері виконання покарань та пробації.

2) слідчі ізолятори залишити в системі ДПтС України, реорганізувавши їх у спеціальні пенітенціарні установи закритого типу.

Сьогодні стає очевидним, що вирішення завдання наближення вітчизняної пенітенціарної системи до міжнародних стандартів вимагає її перетворення на реабілітаційну систему, яка сприятиме фізичному й духовному оздоровленню засуджених, здобуттю ними необхідної професії та освіти, поверненню суспільству законослухняних і дієздатних громадян, безумовному забезпеченню прав, свобод та інтересів засуджених, обвинувачених і підозрюваних у вчиненні злочинів.

На підставі викладеного вище, можна зазначити, що за минулі роки створені необхідні передумови для переходу до наступного етапу реформування пенітенціарної системи, вирішення наявних проблем на якісно новому вищому рівні.

Література:

1. Шкута О.О. Пенітенціарна система України: теоретико-прикладна модель: монографія. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2017. – 336 с.

ПРО РЕЗУЛЬТАТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПІЛОТНОГО ПРОЄКТУ ЩОДО ЗМІНИ ПРАКТИКИ ЗАСТОСУВАННЯ УМОВНО-ДОСТРОКОВОГО ЗВІЛЬНЕННЯ В УКРАЇНІ

Яковець І. С.

*доктор юридичних наук,
старший науковий співробітник*

м. Київ, Україна

Рудницьких М. І.

кандидат юридичних наук,

м. Київ, Україна

Нині єдиним реальним способом звільнитись з установ виконання покарань раніше призначеного строку є умовно-дострокове звільнення (далі – УДЗ): амністія та помилування як політичні інститути є нестабільними – про що свідчить той факт, що остання амністія оголошувалася у 2016 році, а щодо помилування Президент України у 2019 році видав вісім указів про помилування 97 засуджених осіб, а за перше півріччя 2020 року Глава держави підписав два укази про помилування 10 засуджених осіб.

Проте чинний порядок та практика реалізації останніми роками піддавалася постійній критиці, що вказує на необхідність їх зміни. Саме з цією метою Департамент з питань виконання кримінальних покарань, ДУ «Центр пробації», БО «FREE ZONE», проєкт «SURGe» та NORLAU спільно реалізують Пілотний проєкт «Взаємодія уповноважених органів з питань пробації та установ виконання покарань при умовно-достроковому звільненні засуджених до позбавлення волі на певний строк або заміні невідбутої частини покарання більш м'яким» (далі – Пілотний проєкт). Передумовами його запровадження стали широковідомі проблеми умовно-дострокового звільнення: нечіткість визначених у законі критеріїв УДЗ, формальність проведення або відсутність заходів з підготовки до звільнення, відсутність поступені-теціарної підтримки звільненим залежно від їхніх потреб.

Усього у 5 виправних колоніях (з яких три чоловічі та дві жіночі) на початку Пілотного проєкту було відібрано 51 особа. Першим етапом було створення робочих груп при УВП, куди увійшли представники БО «FREE ZONE» та проведення оцінки ризиків вчинення повторного правопорушення (далі – оцінка ризику) з учасниками Пілотного проєкту. На підставі визначених криміногенних потреб були складені індивідуальні плани підготовки до звільнення для кожного учасника.

Після реалізації заходів, передбачених індивідуальним планом, переглядалася оцінка ризику та орган пробації складав свій незалежний висновок щодо можливості УДЗ, який з іншими матеріалами направлявся до суду. Після звільнення учасник Пілотного проєкту продовжував співпрацювати з органом пробації за місцем проживання та представниками БО «FREE ZONE» для вирішення наявних проблем зі здоров'ям, житлом роботою тощо.

Пілотний проєкт ще триває, тому фінальні результати будуть презентовані у грудні 2021 року. На разі, необхідно говорити про проблеми, як були ідентифіковані вже на сьогодні і мають великий вплив на інститут УДЗ.

Підготовка до звільнення. Відповідно до чинного законодавства, УВП не пізніше, ніж за три місяці до закінчення призначеного строку покарання або розгляду на засіданні комісії установи виконання покарань (слідчого ізолятора) питання про подання до суду матеріалів для застосування статей 81, 82 Кримінального кодексу України стосовно засудженого, який за період відбування покарання у виді обмеження або позбавлення волі на певний строк довів своє виправлення або став на шлях виправлення, здійснює моніторинг проблемних питань засуджених, які готуються до звільнення, та їхніх можливих потреб після звільнення. Однак проблема в тому, що висновок, про те, що особа довела своє виправлення або стала на шлях виправлення робиться вже на засіданні комісії з УДЗ, що відповідно до ч. 3 ст. 154 КВК України відбувається

протягом місяця від часу, коли проходить строк, з якого можливе настання УДЗ.

Таким чином, невідомо, за якими критеріями обираються засуджені, які будуть залучені до підготовки до звільнення. Нагадаємо про право засуджених самостійно звертатися до суду щодо УДЗ. Це право реалізується у тому випадку, коли УВП приймають рішення на комісії УВП, що особа не довела своє виправлення і не направляють документи до суду. Відповідно, до підготовки до звільнення такі засуджені, як правило, не долучаються. Разом з тим, у 2020 році 782 клопотання щодо УДЗ, подані до суду засудженими та іншими особами, були задоволені.

У ході реалізації Пілотного проєкту було відмічено таке: приміщення, де проводилися групові заняття не завжди були пристосовані для них, погано обігрівалися, або ж паралельно проводились судові онлайн-засідання. У таких умовах було складно досягти мети відповідних занять. Саме тому є доцільними внесення відповідних змін і залучати до процесу підготовки до звільнення усіх засуджених, які відповідно до чинного законодавства мають право на подання клопотання до суду щодо УДЗ. Так само, рекомендуємо запровадити апробовані модулі з підготовки до звільнення та проводити їх із залученням зовнішніх експертів як онлайн так і офлайн форматі та облаштувати навчальні приміщення для таких занять.

Підготовка документів, які характеризують засудженого. Чинні нормативно-правові акти визначають, що на засудженого, стосовно якого прийнято позитивне рішення про подання матеріалів до суду щодо умовно-дострокового звільнення від відбування покарання або заміни невідбутої частини покарання більш м'яким, підрозділ готує до суду подання, яке містить анкетні дані, у тому числі про наявність чи відсутність непогашених та незнятих судимостей, про відбуту частину строку покарання, поведінку засудженого, ставлення до праці та навчання за весь час відбування покарання.

До подання долучається висновок комісії УВП, характеристика на засудженого з оцінкою ризиків вчинення повторного кримінального правопорушення, визначена з використанням підсистеми «КАСАНДРА» Єдиного реєстру засуджених та осіб, узятих під варту, дані про достроково не зняті або не погашені у встановленому законом порядку стягнення, зазначені в абзацах четвертому, шостому-десятому частини першої статті 132 КВК України, та особова справа. Важливість повноти та об'єктивності матеріалів, які подаються до суду, зумовлюється тим, що суддя при прийнятті рішення керується саме тими даними, які надає УВП, тому характеристика засудженого та висновок комісії УВП мають вагомe значення при розгляді справи у суді.

У ході Пілотного проєкту відмічено, що інформація в характеристиці засудженого є часто формалізованою. Це частково пояснюється тим, що

для складення характеристик є рекомендовані роз'яснення та методичні рекомендації, які, окрім переліку питань, необхідних для висвітлення у характеристиці, містять готові формулювання, що рекомендується використовувати при складенні характеристики. Як наслідок, характеристики засуджених можуть складатися за шаблоном, схожі одна на одну та не містять індивідуальних особливостей засуджених, які можуть мати значення для вирішення питання щодо УДЗ.

Судовий розгляд. Основні проблеми судового розгляду зводяться до такого: порушення процесуальних строків розгляду справ щодо УДЗ та відсутність єдиної практики розгляду судами справ щодо УДЗ. У ході пілотного проекту виявилось, що понад 90 % поданих матеріалів до суду розглядалися з порушенням процесуальних строків відповідно до ст. 539 КПК України. В окремих випадках, між подачею матеріалів до суду та призначенням справи до розгляду могло пройти два чи навіть три місяці. У цей час особа, як правило, просто очікує рішення суду. Нечіткість критеріїв щодо УДЗ зумовлюють неоднорідну судову практику розгляду таких справ, інколи навіть, в межах однієї області. Наприклад, якщо взяти ставлення до праці, то різні суди можуть відмовити: тому що особа не працює (хоч ніхто не розглядає, чи була доступна праця в УВП за його спеціальністю, напрямком підготовки чи навичкам); особа працює, однак є тенденції до зменшення заробітку; особа працює на добровільних засадах (наприклад, днювальним) і це не вважається роботою.

Проблему нечіткості критеріїв УДЗ можливо вирішити тільки, вносячи відповідні зміни до чинного законодавства. Так, визначеною підставою для УДЗ може бути низький або середній рівень вчинення повторного правопорушення та рівень виконання засудженим індивідуально програми. Вважаємо, що актуальним також буде зміщення акцентів на можливість роботи з криміногенними факторами після звільнення: чи є де жити, працювати, як планує особа у разі наявних залежностей підтримувати себе. Для виключення зазначених прогалин рекомендує внести зміни у КК України щодо підстав для УДЗ, а саме брати до уваги оцінку ризику. Паралельно через навчання, консультації підвищувати обізнаність суддів щодо нових інструментів роботи із засудженими та нових критеріїв УДЗ.

Постпенітенціарний нагляд. Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи державам-членам Res (2003) 22 «Про умовно-дестрокове звільнення» вказує на важливу роль нагляду після звільнення умовно-дестроково. Пілотний проєкт підтвердив, що після звільнення у особи виникає низка проблемних питань, які інколи самостійно неможливо вирішити: відновлення документів (в окремих випадках через суд), пошук тимчасового житла, роботи, лікування соціально небезпечних захворювань, психологічна підтримка. Найбільше звільнені потребували такої допомоги:

- консультація соціального працівника;
- психологічні консультації; - представництво інтересів;
- допомога в написанні резюме;
- допомога в отриманні документів;
- підтримуюче, дружнє спілкування.

Поза межами проєктів, засуджені звільняються умовно-достроково і часто лишаються сам-на-сам з соціальними, медичними та побутовими проблемами. Однак Пілотний проєкт продемонстрував можливість та актуальність здійснення нагляду органами пробації за умовно-достроково звільненими: це не просто нагляд, однак і сприяння у соціальній адаптації, залучення НУО, співпраця з місцевими органами влади, а також забезпечення суспільної безпеки та зниження рецидивної злочинності.

Висновок. Процедура умовно-дострокового звільнення потребує докорінних змін на законодавчому рівні. Проблеми функціонування інституту УДЗ не можуть бути вирішені точково, існує необхідність у системному оновленні підстав, інструментів, судової практики застосування, починаючи з підготовки засуджених до звільнення, закінчуючи постпенітенціарним наглядом.

НАПРЯМ 2. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНСТИТУТУ ПРОБАЦІЇ В УКРАЇНІ

ПРОБАЦІЯ ЗА ПРОЄКТОМ НОВОГО КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Гранкіна В. І.

*викладачка кафедри організації досудового розслідування
Криворізького навчально-наукового інституту
Донецького державного університету внутрішніх справ
м. Кривий Ріг, Дніпропетровська область, Україна*

Робочою групою з питань розвитку кримінального права Комісії з питань правової реформи при Президентові України починаючи з 2019 року протягом трьох років розробляється проєкт нового Кримінального кодексу України (далі – ККУ). Кримінальна політика є невід’ємною складовою глобальної державницької політики, тому проєкт ККУ є важливим етапом реформування державно-правового регулювання. Розроблення цього проєкту обумовлено необхідністю осучаснення чинного ККУ, приведення його у відповідність із вимогами ЄС та кращими світовими практиками в цій сфері, усуненням помилок, дублювань та прогалин [1, с. 5].

Ознайомившись із викладеними напрацюваннями науковців, чимось незвичним, на наш погляд, таким, що виходить за рамки загального сприйняття, є включення розділу, який регулює діяльність пробації, не лише в кримінально-виконавче законодавство, а й у кримінальне. Почнемо з того, що в проєкті трансформується сама дефініція пробації. Якщо в профільному законі це система наглядових та соціально-виховних заходів, які застосовуються за рішенням суду до засуджених; виконання певних видів кримінальних покарань, не пов’язаних з позбавленням волі; забезпечення суду інформацією, що характеризує обвинуваченого, то в проєкті ККУ нормотворці розцінюють термін «пробація» як певні засоби: контрольні, реінтеграційні та наглядові.

Далі, виходячи із побудови конструкції ст. 3.2.1. проєкту, яка визначає загальні засади та правила призначення покарання, можемо дійти висновку, що досудова пробація з інструментарієм: «визначення ризиків вчинення повторного кримінального правопорушення – складання – надання досудової доповіді суду» буде реалізовуватись в *обов’язковому* (виділено нами – В.Г.) порядку щодо всіх осіб які вчинили злочин.

Проаналізувавши текст проєкту, маємо зазначити що кардинальних змін зазнали підстави та строки застосування пробації:

<i>Підстави застосування пробації</i>	<i>Строки на які встановлюється пробація</i>	<i>Застосування засобів пробації</i>
ст. 3.1.3. призначення штрафу як основного покарання за злочини 1-3 ступеня	до повної сплати суми штрафу	обов'язковим є застосування контрольних засобів та можуть бути застосовані 1 або декілька реінтеграційних чи наглядових
ст. 3.3.4 не виконання під умовою призначеного ув'язнення на певний строк (аналог іспитового, однак з іншими кримінально-правовими наслідками)	на строк призначеного покарання	обов'язковим є застосування контрольних засобів та можуть бути застосовані 1 або декілька реінтеграційних чи наглядових
ст. 3.3.8 відстрочення виконання призначеного ув'язнення на певний строк, у зв'язку з особливою обставиною	на строк відстрочки	обов'язковим є застосування контрольних засобів пробації
ст. 3.3.9 зупинення під умовою виконання невідбутою частини ув'язнення на певний строк (фактично категорія УДЗ)	на строк невідбутої частини покарання	обов'язковим є застосування контрольних засобів та можуть бути застосовані 1 або декілька реінтеграційних чи наглядових
ст.3.3.10. зупинення під умовою довічного ув'язнення	на строк від 8 до 10 років	обов'язковим є застосування контрольних засобів та можуть бути застосовані 1 або декілька реінтеграційних
Встановлення високого ризику вчинення нового злочину після відбуття покарання за умисний злочин 5-10 ступеня (імплементовано зарубіжний принцип необхідності роботи з найскладнішими кейсами)	на строк від 1 до 3 років	обов'язковим є застосування контрольних засобів, можуть бути застосовані 1 або декілька реінтеграційних засобів пробації, а також наглядовий засіб у вигляді обов'язку перебувати під електр. моніторингом

Більш детально зосередимо увагу на засобах пробації. Під контрольними та реінтеграційними розуміють як звичні для нас обов'язки, передбачені ст. 76 ККУ, що покладає суд на засуджених звільнених від відбуття покаранням з випробуванням:

- періодично з'являтися для реєстрації до уповноваженого органу з питань пробації;

- повідомляти уповноважений орган з питань пробації про зміну місця проживання, роботи або навчання; так і частково видозмінені: в частині заборони виїзду без погодження з органом пробації не лише за межі України, а й на тимчасово окуповану територію. Новелами реінтеграційних засобів пробації є встановлення обов'язків які раніше законодавцем не вносились до кримінального закону, однак, з урахуванням криміногенних потреб, визначались співробітниками пробації та входили до робочого кейсу суб'єктів :

- участь у складанні та реалізації індивідуального плану реінтеграції в суспільство;

- проходження навчання чи професійної підготовки;

- проходження курсу консультацій у психолога;

- забезпечення догляду за дитиною та її виховання.

Маємо зазначити, що у статті 3.4.8. нормотворець декларує можливість скасування, зміни або доповнення уповноваженим органом з питань пробації всіх реінтеграційних засобів та одного контрольного у виді частоти явки на реєстрацію суб'єктів пробації. Ми вважаємо, що такий підхід нормотворця є виправданим в розрізі одноособового прийняття рішення зміни кількості днів явки на реєстрацію у разі невиконання обов'язків, невиконання обмежувальних заходів чи реституції. Втім, заради уникнення двоякого тлумачення норми, видається доцільним уточнити в Загальній частині кодексу суб'єктність органу, що має встановлювати ці засоби (суд чи все ж таки орган пробації). Оскільки виходячи із положень статті видається, що саме орган пробації може покласти на свого клієнта, а згодом одноособово змінити наприклад такі обов'язки, як:

- б) виконувати заходи, передбачені пробаційною програмою;

- в) працевлаштуватися або за направленням уповноваженого органу з питань пробації звернутися до органу державної служби зайнятості для реєстрації як безробітного та працевлаштування, якщо особі буде запропоновано відповідну посаду (роботу);

- г) пройти навчання чи професійну підготовку;

- д) пройти курс лікування від розладу психіки або поведінки внаслідок вживання психоактивних речовин або іншого соціально небезпечного захворювання [2, с. 123].

І нарешті останніми із засобів пробації є наглядові засоби, які із здійснення наглядових та соціально-виховних заходів щодо засуджених,

реалізації пробаційних програм (за чинним законодавством) трансформувались та полягають у наступних обов'язках:

- виконувати суспільно корисні роботи;
- перебувати під електронним моніторингом;
- дотримуватись обмежень пробаційного арешту.

Маємо зазначити, що до порядку зміни наглядових засобів науковцями чітко виписані суб'єкт та механізм зміни строків, відповідно до яких тривалість пробації може бути збільшена на строк від 1 до 3 років, а засоби пробації за поданням уповноваженого органу з питань пробації змінені або доповнені судом.

Проаналізувавши новели проекту, з огляду на візію пробації, хотілось би відмітити зростання складності місії уповноважених органів з питань пробації. З огляду на це, слід погодитись із думками, висловленими міністром юстиції України Д.Л. Малюською на III Міжнародній конференції кримінальної юстиції, що напрями реформування вбачаються не лише у законотворчості, а й у розвитку інфраструктури пробації та реформуванні її кадрового потенціалу.

Література:

1. Баулін Ю.В. Основні положення проекту КК України. *Проект Кримінального кодексу України у фокусі академічної думки: матеріали вебінару* (м. Харків, 21 січ. 2021). Харків: Право, 2021. С. 5-9.

2. Кримінальний кодекс України (проєкт станом на 29.03.2021). *Проект Кримінального кодексу України у фокусі академічної думки: матеріали вебінару* (м. Харків, 21 січ. 2021). Харків: Право, 2021. 186 с.

«ПЕНІТЕНЦІАРНА ПОЛІТИКА»? ЧИ ВСЕ Ж «КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧА»?

Гумін О. М.

*доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри кримінального права і процесу
Інституту права, психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»
м. Львів, Україна*

Кримінально-виконавчу політику у літературі називають по різному: політика у сфері виконання покарань, пенітенціарна політика, тюремна політика. Так яка назва на сьогодні має вважатись правильною?

У часи існування СРСР ця політика мала назву «виправно-трудова політика». Але цей термін після внесення змін на початку 90-х років у систему покарань перестав відповідати своєму змістові, оскільки із виправно-трудового законодавства були виключені вислання і заслання, призупинені такі види кримінально-правового впливу, як умовне засудження до позбавлення волі, умовне звільнення з місць позбавлення волі з обов'язковим залученням до праці. Сьогодні, з точки зору чинного законодавства, заходи виправно-трудового впливу в повному обсязі застосовуються лише при виконанні позбавлення волі. Отже, норми чинного виправно-трудового законодавства мають переважно кримінально-виконавчий характер. Крім того, найменування «виправно-трудова політика» і відповідна галузь права орієнтуються насамперед на залучення засуджених до праці при виконанні кримінальних покарань. Між тим, попередня історія системи місць позбавлення волі засвідчила, що ідея використання праці засуджених значною мірою дискредитувала себе [1, с. 7-8].

У зв'язку з прийняттям Кримінально-виконавчого кодексу України 11 липня 2003 р. відбулася трансформація виправно-трудового законодавства в кримінально-виконавче законодавство і відповідно здійснено перехід від виправно-трудової політики до кримінально-виконавчої [2, с. 89].

У пострадянський час при активному зверненні до західної практики і термінології стали все частіше застосовуватися такі словосполучення, як «пенітенціарна політика», «пенітенціарне право», «пенітенціарне законодавство», в тому числі професорами М. Стручковим і М. Мелентсьвим. Більш того, в монографії «Радянська виправно-трудова політика та її роль в боротьбі зі злочинністю» (1970) професор М. Стручков описав процес появи поняття «пенітенціарна політика» в кінці XVII ст. в штаті Пенсильванія в США, де було побудовано в'язницю під назвою «пенітенціарій» [3, с. 52-53]. Звідси і пішли в подальшому поняття «пенітенціарна система», «пенітенціарні установи».

Яскравим апологетом широкого запровадження у вітчизняній науковий обіг терміна «пенітенціарний» (як стосовно політики, так і стосовно системи) є професор І. Богатирьов, який навіть виступив керівником Пенітенціарної наукової школи «Інтелект», тобто увів термін «пенітенціарної» у назву цієї школи.

Цікаво, що суперечкою між поняттями «кримінально-виконавча політика» та «пенітенціарна політика» питання не вичерпується. Існує ще низка підходів, автори яких пропонують ще по іншому назвати розглядувану нами політику.

Так, як зазначають автори підручника «Кримінально-виконавче право України. Загальна та Особлива частини» за загальною редакцією професора О. Литвинова та професора А. Степанюка, стосовно напрямку

діяльності держави у сфері виконання кримінальних покарань слушним є вживання терміна «політика у сфері виконання кримінальних покарань», бо він є більш містким, ніж «кримінально-виконавча політика», оскільки не обмежується застосуванням державного примусу. Політика у сфері виконання покарань визначає цілі, принципи, стратегію, напрями діяльності органів та установ виконання покарань, її основні форми та методи [4, с. 21].

Кримінально-виконавчу політику в літературі також розглядають як один із напрямів пенальної політики. Як вважають Г. Гребеньков, М. Палій, Є. Назимко, одним з напрямів пенальної політики є кримінально-виконавчий, який встановлює шляхи досягнення мети покарання, передбачає основні засоби виправного впливу на засуджених, порядок і умови відбування тих чи інших видів покарань, порядок звільнення від відбування покарання, тобто деталізує положення кримінально-правової сфери в питанні виконання покарання [5, с. 72].

Так все ж таки, яке з досліджуваних понять є більш точним і як вони співвідносяться між собою?

Зі змісту більшості наукових розвідок на тему кримінально-виконавчого права можна зробити висновок, що їх автори фактично ототожнюють поняття «кримінально-виконавча система» та «пенітенціарна система». Про це згадує й О. Шкута, пишучи, що у сучасних вітчизняних дослідженнях проблем пенітенціарного середовища термін «пенітенціарна система» вживається у значенні, яке по суті тотожне терміну «кримінально-виконавча система»: пенітенціарна система розглядається як система органів і установ виконання покарань. В той же час цей автор зазначає, що «пенітенціарна політика, пенітенціарні установи та персонал цих установ мають дещо інше змістовне навантаження» [6, с. 82].

Досить крайньо висловлюється професор Г. Радов, пишучи, що «поняття, зміст та структура пенітенціарної функції держави не тотожні кримінально-виконавчій або виправно-трудовій функції. Сутність останніх базується на вирішенні локальних, формально-юридичних обов'язків і не охоплює об'єктивно суспільно корисного результату, досягнення якого має прагнути держава, виконуючи покарання» [7, с. 6].

То що ж ми маємо у результаті? Проаналізувавши чинну нормативно-правову базу та практику її застосування, безспірним можна вважати наступне:

1. Галузь права, яка регулює питання відбування та виконання покарань, називається кримінально-виконавче право України;
2. Базовим нормативно-правовим актом у цій сфері є Кримінально-виконавчий кодекс України;
3. Система органів та установ виконання покарань, як і умови виконання та відбування цих покарань, міститься у Кримінально-виконавчому кодексі України;

4. Кримінально-виконавчий кодекс України у чинній редакції не оперує поняттями «пенітенціарний» чи «пенітенціарна».

З наведеного можна зробити висновок, що вести мову про пенітенціарну систему можна буде лише тоді, коли вона замінить існуючу нині кримінально-виконавчу систему, оскільки вони фактично дублюють одна одну, або хоча б після офіційної зміни назв галузі права та її основного нормативно-правового акту.

Відтак, на цей момент, вести мову про пенітенціарну систему чи політику можна лише в науковому, абстрактному плані, з позиції перспективи. На сьогодні ж, ведучи мову про офіційно існуючу і юридично врегульовану політику та систему у цій сфері, ми маємо послуговуватись термінами, закріпленими у базових нормативно-правових актах (в першу чергу – у Кримінально-виконавчому кодексі України), а саме – «кримінально-виконавча політика», «кримінально-виконавча система» і т.д.

Література:

1. Кримінально-виконавче право України: (Загальна та Особлива частини): навч. посіб. / О. Джужа, С. Фаренюк, В. Корчинський та ін.; за заг. ред. О. Джужи. 2-е вид., перероб. та допов. К. : Юрінком Інтер, 2002. 339 с.

2. Кернякевич-Танасійчук Ю. В. Щодо визначення поняття «кримінально-виконавча політика». *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2015. № 18. С. 88–91.

3. Стручков Н. Советская исправительно-трудовая политика и ее роль в борьбе с преступностью. Саратов : СарГУ, 1970. 271 с.

4. Кримінально-виконавче право України. Загальна та Особлива частини: підручник / О. Литвинов, А. Степанюк, І. Яковець, К. Автухов, А. Гель, С. Лосич, Є. Назимко; за заг. ред. д.ю.н., проф. О. Литвинова та д.ю.н., проф. А. Степанюка. К. : ВД «Дакор», 2015. 632 с.

5. Гребеньков Г., Палій М., Назимко Є. Пенальний вимір правової політики держави у сфері протидії злочинності. *Вісник Академії адвокатури України*. 2010. № 1 (17). С. 68–73.

6. Шкута О. Визначення пенітенціарної системи як елемента кримінально-виконавчої доктрини. *Науковий Вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2016. Вип. 17. Том 3. С. 79–83.

7. Радов Г. Роль та місце пенітенціарної системи в структурі державного управління України. *Проблеми пенітенціарної теорії та практики: Бюлетень*. 1997. № 1 (2). С. 5–10.

ДІЯЛЬНІСТЬ ВОЛОНТЕРІВ ПРОБАЦІЇ ЯК СКЛАДОВА ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНСТИТУТУ ПРОБАЦІЇ

Давиденко В. Л.

кандидат юридичних наук, доцент,

*доцент кафедри кримінального права та кримінології факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ
м. Харків, Україна*

Важливою ланкою у здійсненні пробації в Україні є діяльність волонтерів пробації, яка здійснюється відповідно до Закону України «Про волонтерську діяльність» з урахуванням особливостей, визначених Кримінально-виконавчим кодексом України, Законом України «Про пробацію» та нормативно-правовими актами, що регулюють організацію пробації.

Волонтери пробації сприяють уповноваженому органу з питань пробації у здійсненні нагляду за суб'єктами пробації та проведенні з ними соціально-виховної роботи. Діяльність волонтерів пробації здійснюється за напрямками:

– сприяння уповноваженим органам з питань пробації у здійсненні наглядових заходів за місцем роботи та навчання суб'єктів пробації;

– участь у проведенні соціально-виховної роботи із суб'єктами пробації;

– участь у складанні та реалізації індивідуальних планів роботи із суб'єктами пробації;

– участь у проведенні індивідуально-профілактичної роботи із суб'єктами пробації;

– надання консультативної, психологічної та інших видів допомоги суб'єктам пробації;

– сприяння у працевлаштуванні суб'єктів пробації, залученні їх до навчання, виховних заходів та соціально корисної діяльності;

– сприяння у реалізації пробаційних програм стосовно суб'єктів пробації, звільнених від відбування покарання з випробуванням;

– участь у реалізації інших заходів, спрямованих на виправлення суб'єктів пробації та запобігання вчиненню ними повторних кримінальних правопорушень [1].

В усіх філіях «Центрів пробації» постійне відбувається активне залучення громадян до волонтерської діяльності. Волонтером пробації може бути фізична особа, яка досягла вісімнадцятирічного віку і яка уповноважена органом пробації та волонтерською організацією на

виконання окремих завдань, пов'язаних із пробацією, на добровільній та безоплатній основі [2].

До волонтерської діяльності, пов'язаної з пробацією, не залучаються особи, які мають не погашену чи не зняту в установленому законом порядку судимість, а також особи, які раніше були виключені уповноваженим органом з питань пробації зі складу волонтерів пробації через допущення дій і вчинків, які негативно вплинули на репутацію волонтера пробації, уповноваженого органу з питань пробації, порушили права суб'єктів пробації.

Залучення особи до волонтерської діяльності, пов'язаної з пробацією, здійснюється за письмовою заявою цієї особи після проходження співбесіди з працівником уповноваженого органу з питань пробації та заповнення анкети волонтера пробації.

Під час співбесіди працівником уповноваженого органу з питань пробації з'ясовуються здатність особи до волонтерської діяльності, пов'язаної з пробацією, її мотивація, досвід роботи, освіта та інші відомості, що характеризують кандидата у волонтери пробації.

Кандидату у волонтери пробації уповноваженим органом з питань пробації може бути встановлений випробувальний строк до трьох місяців, під час якого вивчаються його моральні та ділові якості.

Уповноважений орган з питань пробації укладає з волонтером пробації, який бере участь у здійсненні нагляду за суб'єктами пробації та проведенні з ними соціально-виховної роботи, договір про провадження волонтерської діяльності, пов'язаної з пробацією. Договір укладається в письмовій формі та має містити: опис волонтерської діяльності (завдання); період провадження волонтерської діяльності; права та обов'язки сторін; відповідальність за заподіяння збитків; умови розірвання договору.

Станом на 01.07.2021 р. 80 % уповноважених органів з питань пробації уклали 991 договір про співробітництво з 934 волонтерами (6 % волонтерів співпрацюють з 2 та більше уповноваженими органами з питань пробації), які залучаються до певних напрямів роботи із суб'єктами пробації.

З початку року кількість волонтерів збільшилась на 6 %, а кількість уповноважених органів з питань пробації, що підписали договори з громадянами про провадження волонтерської діяльності, пов'язаної з пробацією, збільшилась на 5 %, що свідчить про активізацію уповноважених органів з питань пробації щодо розвитку волонтерської мережі з огляду на ефективність підтримки в роботі, яку надають волонтери.

Найбільше волонтерів долучаються до таких напрямів роботи, як: соціально-виховна та індивідуально-профілактична робота (2450 захо-

дів), надання консультативної/психологічної (548 заходів) та інших видів допомоги (працевлаштування, освіта тощо). Усього за цей період волонтерами проведено 3733 заходи, якими охоплено 8509 суб'єктів пробації [3].

На виконання пункту 2 частини III Положення про організацію діяльності волонтерів пробації, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 17.01.2017 № 98/5, та Перспективного плану розвитку волонтерської діяльності, пов'язаної з пробацією, на період 2020–2023 роки розроблено проєкт тренінгової програми первинної підготовки та інтеграції волонтерів пробації, яка має на меті забезпечувати підготовку громадських активістів та волонтерів пробації, які не мають значного досвіду волонтерства, для провадження волонтерської діяльності, пов'язаної з пробацією.

Злагоджені спільні дії персоналу органу пробації та волонтерів пробації сприяють досягненню мети пробації, що визначається у забезпеченні безпеки суспільства шляхом виправлення засуджених, запобігання вчиненню ними повторних кримінальних правопорушень та забезпечення суду інформацією, що характеризує обвинувачених, з метою прийняття судом рішення про міру їхньої відповідальності.

Література:

1. Наказ Міністерства юстиції України від 17.01.2017 р. № 98/5. «Положення про організацію діяльності волонтерів пробації» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0065-17#Text>.

2. Закон України «Про пробацію» від 05.02.2015 р. № 160-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-19#Text>.

3. Огляд результатів діяльності Державної Установи «Центр пробації» за 1 півріччя 2021 року. URL: https://docs.google.com/document/d/1JsW_wq6PSLQea_X33R4iur-AeFXU0hP9/edit?fbclid=IwAR0IGPxVhM4WQEN6RvouFC13xcpLrPHPZDjLWIApvyaatLpqTisJtom7hZ8.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЩОДО ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ НЕПОВНОЛІТНІМИ В УКРАЇНІ

Дем'яненко Ю. О.

*кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології
Академії Державної пенітенціарної служби*

Олефір Л. І.

*кандидат юридичних наук, доцент,
старший викладач кафедри кримінального, кримінально-виконавчого
права та кримінології
Академії Державної пенітенціарної служби
м. Чернігів, Україна*

Неповнолітні є одною з тих категорій, яку віднесено в міжнародних стандартах до групи так званих «вразливих засуджених». Певна специфіка цих осіб, обумовлена розумовим розвитком, особливостями протікання психічних процесів та властивостями особистості, що витікають з їх віку. Так, відповідно до положень ст. 18 КК України, суб'єктом кримінального правопорушення є фізична осудна особа, яка вчинила кримінальне правопорушення у віці, з якого настає кримінальна відповідальність. За загальним правилом відповідальність настає з 16 років, а в окремих випадках, передбачених ч. 2 ст. 22 КК України – з 14 років [1]. З огляду на вище зазначене неповнолітніми визнаються особи, які вчинили кримінальне правопорушення у віці від 14 до 18 років.

У відповідності до чинного КК України в ст. 98 визначено, що основними покараннями, які застосовуються до неповнолітніх, визнаних винними у вчиненні кримінального правопорушення є:

- 1) штраф;
- 2) громадські роботи;
- 3) виправні роботи;
- 4) арешт;
- 5) позбавлення волі на певний строк [1].

Саме покарання у виді позбавлення волі на певний строк є найвищою мірою покарання, що застосовується до неповнолітніх правопорушників. Даний вид кримінального покарання відповідно до ч. 1 ст. 102 КК України призначається особам на строк від шести місяців до десяти років, а відповідно до п. 5 ч. 3 ст. 102 КК України за особливо тяжкий

злочин, поєднаний з умисним позбавленням життя людини, – на строк до п'ятнадцяти років [1].

Покарання у виді позбавлення волі на певний строк неповнолітні особи відбувають в спеціальних виховних установах (виховних колоніях) відповідно до ст. 11 КВК України. Згідно зі ст. 98 КВК України у колоніях встановлюється роздільне тримання: чоловіків і жінок, неповнолітніх і дорослих. Частиною 2 вище згадуваної статті передбачено, що вперше засуджені до позбавлення волі тримаються окремо від тих, які раніше відбували покарання у виді позбавлення волі на певний строк [2]. У відповідності до Наказу Міністерства юстиції України від 27.02.2017 № 680/5 «Про затвердження Порядку визначення засудженим виду установи виконання покарань, направлення для відбування покарання засуджених до позбавлення волі на певний строк, довічного позбавлення волі, арешту, обмеження волі та їх переведення, Положення про центральну та міжрегіональну комісії з питань визначення засудженим до позбавлення волі виду установи виконання покарань, місця відбування покарання особам, засудженим до позбавлення волі на певний строк, довічного позбавлення волі, арешту та обмеження волі, їх направлення і переведення для відбування покарання» передбачено, що засуджені до позбавлення волі відбувають покарання в одній виправній чи виховній колонії, як правило, у межах адміністративно-територіальної одиниці відповідно до їх місця проживання до засудження або місця постійного проживання родичів засуджених.

Неповнолітні особи, засуджені до покарання у виді позбавлення волі, направляються із слідчих ізоляторів до виховних колоній [3].

За даними Державної кримінально-виконавчої служби України станом на 01.08.2021 року в Україні існує одна виховна колонія та один відповідний сектор в яких відбувало покарання 69 засуджених неповнолітніх [4].

В якості висновку з вище наведеного варто вказати на те, що існуючий стан справ порушує вимоги Кримінально-виконавчого законодавства в тій частині, що стосується роздільного тримання вперше засуджених осіб і тих, які вже відбували покарання так, як особи чоловічої статі відбувають покарання у виді позбавлення волі на певний строк в межах однієї виховної колонії, а саме в Кременчуцькій виховній колонії. В той час, як ст. 143 КВК України передбачає право неповнолітніх осіб котрі відбувають покарання на одержання короткострокових побачень без обмежень і щомісяця одне тривале побачення. На нашу думку це може призвести до втрати соціальних в'язків з родиною так, як на території України на сьогоднішній день залишилася одна виховна колонія де утримуються особи чоловічої статі, та функціонує лише один сектор для неповнолітніх засуджених дівчат, а особи котрі відбувають там даний вид кримінального покарання до засудження проживали на території різних

областей України. Це ускладняє, а через деякі соціально-економічні чинники унеможливорює часті тривалі побачення, тим паче отримання короткострокові, що може ускладнювати процес виправлення та ресоціалізації, та може негативно вплинути на ступінь ризиків вчинення повторного кримінального правопорушення.

Література:

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. №2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131.
2. Кримінально-виконавчий кодекс України: Закон України від 1107. 2003 р. № 1129-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 3–4. Ст. 21.
3. Про затвердження Порядку визначення засудженим виду установи виконання покарань, направлення для відбування покарання засуджених до позбавлення волі на певний строк, довічного позбавлення волі, арешту, обмеження волі та їх переведення, Положення про центральну та міжрегіональну комісії з питань визначення засудженим до позбавлення волі виду установи виконання покарань, місця відбування покарання особам, засудженим до позбавлення волі на певний строк, довічного позбавлення волі, арешту та обмеження волі, їх направлення і переведення для відбування покарання: наказ Міністерства юстиції України від 27.02.2017 р. № 680/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0265-17#Text> (дата звернення: 27.09.2021).
4. Загальна характеристика Державної кримінально-виконавчої служби України URL: <https://kvs.gov.ua/wp-content/uploads/2021/08/%D0%97%D0%B0%D0%B3%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0-%D1%85%D0%B0%D1%80%D0%B0%D0%BA%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0-01.08.2021.pdf> (дата звернення: 27.09.2021).

НАУКОВІ ПОГЛЯДИ ВІТЧИЗНЯНИХ ВЧЕНИХ НА ПОНЯТТЯ ІНСТИТУТУ ПРОБАЦІЇ В УКРАЇНІ

Дем'янчук В. А.

доктор юридичних наук, професор,

ректор

Міжнародного економіко-гуманітарного університету

імені академіка Степана Дем'янчука

Дерев'янко Н. З.

доктор філософії в галузі права,

член-кореспондент Міжнародної кадрової академії,

старший викладач кафедри суспільно-правових дисциплін

Міжнародного економіко-гуманітарного університету

імені академіка Степана Дем'янчука

м. Рівне, Україна

Враховуючи той факт, що серед вітчизняних вчених поки що не сформувалося стале поняття інституту пробації в Україні, ми вирішили провести ґрунтовний аналіз тих понять, які використовують вчені під час власних досліджень. З часу прийняття Закону України «Про пробацію» до теперішнього часу нами було встановлено, що досліджуваний інститут у законодавстві України діє лише з 2015 року, а тому українських дослідників, наукові інтереси яких лежали б у площині пробації, небагато.

Водночас, за бібліографічними даними, за останні шість років з питань пробації було опубліковано значну кількість наукових статей та захищено декілька дисертацій, що свідчить про зростання інтересу до окресленої проблематики.

З огляду на те, що різні дослідники розуміють поняття пробації з урахуванням індивідуального досвіду та під кутом зору свого кола досліджень, ми здійснили спробу вивчити ступінь наукової розробки інституту пробації в Україні шляхом оцінювання її у світлі наукових дискусій.

Умовно можна виділити три групи вчених, які розглядають інститут пробації, як: багатоколіїність кримінально-правових заходів (О. В. Беца, О. І. Богатирьова, Н. Г. Калашник, Н. Д. Квасневська, О. О. Книженко, В. О. Меркулова, Ю. В. Олійник, Л.І. Оліфір, Н. А. Орловська, Н. М. Прокопенко, В. В. Романенко, В. О. Туляков, М. І. Хавронюк); пробаційну діяльність (М. Р. Панасюк, Д. В. Ягунов); форму соціально-правового контролю за засудженими (І.Г. Богатирьов, О. М. Джужа, В. В. Василевич, О. Ф. Гіда.

Поряд з тим, вітчизняний вчений Д. В. Ягунов у власних дослідженнях вживає термін «пробація» у декількох значеннях, а саме: 1) концепція соціальної роботи з правопорушниками та іншими соціально вразливими групами; 2) ієрархічна організаційна структура; 3) орган державної влади (служба); 4) умовне невинесення вироку або як умовне звільнення від покарання з випробуванням; 5) специфічний процес виконання альтернативних покарань; 6) стан, у якому перебуває злочинець упродовж певного терміну: злочинець (probationer) перебуває «на пробації» – тобто під пробаційним наглядом (on probation, under probation supervision); 7) з'єднувальна ланка між кримінальним процесом, виконанням покарань та соціальною роботою [1, с. 148].

Інший вітчизняний вчений Черкасов С. В., вважає, що сутність пробації полягає у випробуванні певних категорій злочинців спеціальними юридичними обов'язками, поєднаними з наданням їм різної допомоги реабілітаційного характеру [2, с. 295].

Ми поділяємо позицію вітчизняного вченого Н. М. Прокопенко, яка розглядає пробацію як комплекс заходів, що полягають у передачі особи, визнаної судом винною у скоєнні злочину, без застосування до неї санкції у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, під нагляд служби пробації на термін та на умовах, визначених судом, порушення яких веде до позбавлення волі [3, с. 13]. Саме це поняття є близьким до законодавчо закріпленого.

До речі вітчизняний вчений В. В. Романенко розглядає пробацію, як систему обов'язків та обмежень, покладених судом на правопорушника, який не ізольований від суспільства, поєднана з соціально-психологічною роботою, із широким залученням державних, громадських організацій та окремих громадян (волонтерів) [4, с. 3].

Щодо пробації як альтернативи ув'язненню, то О. В. Беца дотримується думки, що це санкція, яка полягає у встановленні нагляду за злочинцем, котрий залишається у суспільстві, але судом на нього накладені певні зобов'язання й обмеження [5, с. 137].

Становить окремий науковий інтерес і позиція О. О. Книженко, яка вважає, що інститут пробації поєднує в собі одночасно принципи призначення і звільнення від покарання, відстрочки виконання покарання, даючи можливість засудженому самому відхилити відбування призначених за вироком суду виправних робіт, службового обмеження для військовослужбовців, обмеження або позбавлення волі [6, с. 314].

У свою чергу вітчизняна вчена Г. А. Далматова, визнаючи, що пробація є системою наглядових, соціальних, виховних і профілактичних заходів, які застосовуються за рішенням суду та які виконуються працівником служби пробації, вважає, що пробація передбачає одночасно існування двох інститутів: кримінально-правовий інститут звільнення від покарання з випробуванням та інститут пробації [7, с. 314].

Однак вбачається, що найбільш слушним міркуванням щодо пробації слід визнати підхід вітчизняної дослідниці Н. Д. Квасневської, яка

розглядає інститут пробації в широкому значенні, а саме як форму соціально-правового контролю, що об'єднує заходи виховного впливу на злочинців, які знаходяться на волі в умовах випробування [8, с. 140].

Отже, узагальнюючи вищевикладене доходимо висновку про наявність серед вітчизняних вчених розрізних позицій на правову природу інституту пробації в Україні: називаючи його видом покарання, або інститутом звільнення від відбування покарання, або системою заходів, які застосовуються до осіб, яких притягнуто до кримінальної відповідальності, тощо.

Впровадження інституту пробації у національне законодавство відбувається не лише через реалізацію норм Закону України «Про пробацію», а й шляхом осучаснення Особливої Частини Кримінально-виконавчого кодексу України, зокрема Розділу II «Виконання покарань, не пов'язаних з позбавленням волі», а також приведення у відповідність до кримінально-виконавчих регулювань норм кримінального та кримінального процесуального законодавства. У зв'язку з виникненням пробації в Україні, було удосконалено концепцію виправлення засуджених завдяки впровадженню пробаційних програм, завданням яких є застосування комплексу заходів, необхідних для корекції соціальної поведінки суб'єктів пробації або її окремих проявів, формування соціально сприятливих змін особистості, які можливо об'єктивно перевірити.

Доречно зосередити увагу також на тому, що пробація характеризується як ефективний засіб запобігання вчиненню нових злочинів засудженими, крім того, вона безпосередньо пов'язана зі зменшенням кількості осіб, які перебувають у місцях позбавлення волі, що в сучасних умовах є одним з головних завдань Міністерства юстиції України й не до кінця вирішених проблемних питань української науки; викликає професійну зацікавленість у законодавців і практиків, які працюють над реформуванням кримінально-виконавчої системи України в контексті її гуманізації..

Висновок. Наведені обставини в сукупності вказують на необхідність і можливість розгляду в межах самостійного дослідження кримінально-виконавчих засад пробації в Україні й зумовлюють вибір теми дисертаційного дослідження та її актуальність.

Література:

1. Ягунов Д. *Що стоїть на заваді створення служби пробації в Україні? (до питання про створення національної моделі пробації)*. Актуальні проблеми європейської інтеграції: зб. ст. з питань європейської інтеграції та права / за ред. Д. Ягунова. Одеса: Вид-во «Фенікс», 2011. Вип. 6. С. 146–173.

2. Черкасов С. В. *Запровадження концепції пробації в Україні. Традиції та новачі юридичної науки: минуле, сучасність, майбутнє:*

матер. міжнар. наук.-практ. конфер. (Одеса, 19 трав. 2017 р.). Одеса, 2017. С. 294–296.

3. Гуманізація кримінального судочинства шляхом розвитку елементів служби пробації та реалізації програм примирення потерпілих та правопорушників: метод. матер. / за заг. ред. Н. М. Прокопенко. Київ: БО «Український Центр Порозуміння», 2007. 65 с.

4. Романенко В. Ще один крок назустріч пробації. Закон і обов'язок. 2007. № 14–15. С. 3.

5. Беца О. В. Зарубіжний досвід застосування пробації в ювенальній юстиції. Відновне правосуддя в Україні. 2005. № 1-2. С. 134–146.

6. Книженко О. О. Звільнення від відбування покарання з випробуванням за кримінальним правом України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 Харків, 2003. 19 с.

7. Далматова Г. А. Сучасний стан і тенденції розвитку інституту звільнення від відбування покарання з випробуванням. Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). 2012. № 2. С. 310–316.

8. Квасневська Н. Д. Законодавчі орієнтири запровадження в Україні інституту пробації. Наше право. 2013. № 3. С. 139–146.

9. Книженко О. О. Звільнення від відбування покарання з випробуванням за кримінальним правом України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 Харків, 2003. 19 с.

ВИДИ БЕЗОПЛАТНИХ СУСПІЛЬНО КОРИСНИХ РОБІТ, ЯКІ ВИКОНУЮТЬ ЗАСУДЖЕНІ ДО ГРОМАДСЬКИХ РОБІТ

Хлистік М. А.

*старший викладач кафедри права
Академії рекреаційних технологій і права*

Озеруга О. В.

*викладач кафедри права
Академії рекреаційних технологій і права
м. Луцьк, Україна*

Громадські роботи як вид кримінального покарання застосовуються в Україні з 2001 року. Проте незважаючи на відносно тривалий період існування цього покарання у вітчизняній пенітенціарній системі, на сьогодні ще залишаються певні проблемні питання, які виникають під час

виконання громадських робіт як у працівників уповноважених органів з питань пробації, так і у представників місцевих органів влади.

Відповідно до статті 56 Кримінального кодексу України, громадські роботи полягають у виконанні засудженим у вільний від роботи чи навчання час безоплатних суспільно корисних робіт, вид яких визначають органи місцевого самоврядування. Встановлюються громадські роботи на строк від шістдесяти до двохсот сорока годин і відбуваються не більш як чотири години на день [1].

Повноваження щодо забезпечення виконання покарання у виді громадських робіт законодавець покладає на уповноважений орган з питань пробації [2].

Відповідно до Порядку здійснення нагляду та проведення соціально-виховної роботи із засудженими до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 29 січня 2019 року № 272/5, «органи місцевого самоврядування визначають види безоплатних суспільно корисних робіт, які можуть виконувати засуджені до громадських робіт, а також перелік підприємств, установ, організацій, на об'єктах яких здійснюється виконання безоплатних суспільно корисних робіт. До громадських робіт належать роботи з благоустрою населених пунктів (участь у заходах з санітарного очищення території, її озеленення, ремонт об'єктів благоустрою тощо), участь у діяльності, спрямованій на вирішення соціальних проблем регіону (участь у соціальних проектах громадських, благодійних організацій), виконання завдань, які належать до компетенції комунальних підприємств, що не потребує наявності відповідної спеціалізації тощо» [3].

Як свідчить аналіз окремих рішень органів місцевого самоврядування, зазвичай види робіт для засуджених до громадських робіт переглядаються щороку, проте нечасто змінюються. Найчастіше до видів суспільно корисних робіт, які можуть виконувати засуджені до громадських робіт, включають роботи із благоустрою території населених пунктів: прибирання та озеленення території, кладовищ, зон відпочинку і туризму, подорожніх смуг, пам'яток архітектури, історії та культури; вирубка чагарників вздовж доріг; прибирання снігу та підсипання доріг в зимовий час біля громадських об'єктів на території селища та сіл громади; прибирання території населених пунктів від твердих побутових відходів тощо [4; 5; 6]. Окремі органи місцевого самоврядування затверджують своїм рішенням вичерпний перелік робіт [4; 7], а є й такі, які крім конкретних визначених робіт зазначають окремим пунктом, наприклад, наступне: «інші загальнодоступні види трудової діяльності, які мають економічну, соціальну та екологічну користь для певної адміністративно – територіальної одиниці та сприяють соціальному розвитку, мають тимчасовий характер та можуть використовуватися на

умовах неповного робочого часу» [5]; «інші підсобні роботи, які мають соціальну направленість, відповідають потребам територіальної громади та сприяють її соціальному розвитку» [6].

Не завжди органи місцевого самоврядування включають до переліку суспільно корисних робіт участь засуджених у соціальних проектах громадських, благодійних організацій, проте у рішеннях окремих з них можна зустріти такі роботи, як «догляд та надання допомоги особам похилого віку, ветеранам війни, учасникам бойових дій та їх сім'ям, особам з інвалідністю, дітям-сиротам, а також хворим в закладах охорони здоров'я; роботи по заготівлі дров, збору врожаю, проведення сільсько-господарських робіт сім'ям мобілізованих громадян, сім'ям загиблих військовослужбовців, ветеранам війни та праці, інвалідам та самотнім, малозабезпеченим громадянам» [6].

На нашу думку, органам місцевого самоврядування з урахуванням пропозицій уповноважених органів з питань пробації варто розширити перелік видів безоплатних суспільно корисних робіт, які можуть виконувати засуджені до громадських робіт. При цьому слід звернути увагу на Рекомендацію СМ/Rec (2010)1 Кабінету Міністрів державам-членам про Правила Ради Європи про пробації, у пункті 51 якої йдеться про те, що «службі пробації необхідно розширювати застосування громадських робіт для того, щоб передбачати широке коло видів робіт для розвитку різних трудових навичок і вирішення різноманітних проблем засуджених, зокрема, мають бути передбачені види робіт для жінок, інвалідів, молоді, літніх людей» [8].

Література:

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n268>.
2. Кримінально-виконавчий кодекс України від 11.07.2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#n100>.
3. Про затвердження Порядку здійснення нагляду та проведення соціально-виховної роботи із засудженими до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі: наказ Міністерства юстиції України від 29.01.2019. № 272/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0120-19>.
4. Про затвердження на 2019 рік переліку видів робіт та об'єктів міста для відбування громадських робіт засудженими та порушниками: рішення Луцької міської ради від 27.03.2019 № 55/43. URL: <https://www.lutskrada.gov.ua/documents/pro-zatverdzhennia-na-2019-rik-pereliku-vydiv-robit-ta-ob-iektiv-mista-dlia-vidbuvannia-hromadskykh-robit-zasudzhenyumy-ta-porushnykamy>.
5. Про затвердження переліку видів робіт та об'єктів на території селищної ради для відбування покарання у виді громадських робіт

засудженими та порушниками на яких накладено стягнення у виді громадських робіт: рішення сесії Холминської територіальної громади від 24.02.2021р. № 13-3/VIII. URL: <https://holmsr.gov.ua/docs/646019/>.

6. Про затвердження переліку видів робіт та об'єктів на території селищної ради для відбування покарання у вигляді громадських робіт засудженими та порушниками, на яких накладено стягнення у вигляді громадських, виправних та суспільно корисних робіт: рішення виконавчого комітету Локачинської громади від 05.01.2001р. № 5. URL: <https://lokachynska-gromada.gov.ua/docs/686815/>.

7. Про визначення видів робіт та переліку об'єктів для відбування засудженими до громадських робіт та порушниками на яких накладене адміністративне стягнення у вигляді громадських робіт та суспільно-корисних робіт: рішення виконавчого комітету Варвинської селищної ради від 09.12.2020р. № 121. URL: <https://varvynska-gromada.gov.ua/docs/568109/>.

8. Правила Ради Європи про пробацію: Рекомендація CM/Rec (2010) 1 від 20.01.2010. URL: <https://rm.coe.int/16806f4097>.

ЩОДО НЕОБХІДНОСТІ ПОВЕРНЕННЯ НАУКОВОЇ РАДИ У СИСТЕМУ ДКВС УКРАЇНИ ТА ОРГАНІВ ПРОБАЦІЇ

Щербаков В. В.

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри цивільно-правових дисциплін

Міжнародного економіко-гуманітарного університету

імені академіка Степана Дем'янука,

суддя

Рівненського окружного адміністративного суду

м. Рівне, Україна

У сучасних умовах на зміст державної політики України у зазначеній сфері суспільних відносин суттєво впливає відсутність у системі ДКВС України та органів пробації Наукової ради [1], яка б супроводжувала процес реалізації на всіх рівнях (концептуальному, нормативному, управлінському, правозастосувальному) [2 с.23] положень відповідної Концепції реформування органів та установ виконання покарань [3 с.79]. Така Рада була створена у 2005 році після прийняття Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України», у ч. 2 ст. 7 якої було зазначено, що центральний орган виконавчої влади з питань

виконання покарань у своєму складі створює Наукову раду, яка узагальнює практику застосування законодавства з питань, що стосується завдань ДКВС України, розробляє пропозиції, спрямовані на його вдосконалення, і вносить їх на розгляд відповідно Президенту України чи Кабінету Міністрів України [4, с. 9], та діяла на підставі Положення про Наукову раду ДКВС (ДПтСУ) [1] аж до 2014 року, коли була ліквідована та не створена у сьогоденні.

Основними завданнями Наукової ради були:

1) розробка науково-практичних рекомендацій та висновків щодо формування та реалізації державної політики у сфері виконання кримінальних покарань;

2) формування науково обґрунтованих пропозицій щодо визначення пріоритетних напрямів наукових досліджень з проблем діяльності кримінально-виконавчої служби, планування, організації, координації та забезпечення її наукової діяльності;

3) розробка пропозицій щодо формування замовлення стосовно проведення наукових досліджень у сфері виконання покарань, розподілу виділених бюджетних асигнувань на проведення науково-дослідних робіт згідно з кошторисом ДПтС України;

4) розгляд результатів науково-дослідних робіт і дисертацій на здобуття наукових ступенів кандидата та доктора наук за спеціальностями та темами, спрямованими на розвиток кримінально-виконавчої служби;

5) розробка рекомендацій для практичного застосування результатів наукових досліджень у сфері виконання кримінальних покарань;

6) наукові обґрунтування пропозицій щодо співробітництва з іншими державами;

7) розгляд стану організаційно-методичного забезпечення, результатів проведення перевірок і атестацій наукових (науково-дослідних) установ та навчальних закладів кримінально-виконавчої служби;

8) розгляд стану організації та підсумків проведення наукових конференцій, симпозіумів, семінарів, виставок тощо та обмін досвідом з актуальних проблем кримінально-виконавчої служби за участю в них наукових і науково-педагогічних працівників наукових (науково-дослідних) установ та навчальних закладів кримінально-виконавчої служби;

9) визначення актуальних проблем наукових досліджень та напрямів удосконалення навчальної роботи в системі професійного навчання персоналу кримінально-виконавчої служби;

10) формування планів основних фундаментальних наукових досліджень і розробок у сфері виконання кримінальних покарань;

11) розгляд науково-практичних рекомендацій щодо розвитку і підвищення ефективності управління персоналом кримінально-виконавчої служби;

12) розробка рекомендацій щодо розвитку та вдосконалення нормативно-правового, організаційного і кадрового забезпечення кримінально-виконавчої служби;

13) координація розробки науково-методичного забезпечення навчального процесу навчальних закладів кримінально-виконавчої служби;

14) розгляд та підготовка рекомендацій щодо впровадження навчальної та навчально-методичної літератури у діяльність навчальних закладів кримінально-виконавчої служби;

15) розгляд, розробка рекомендацій і висновків щодо погодження та запровадження освітньо-професійних програм підготовки персоналу для кримінально-виконавчої служби;

16) аналіз рекомендацій щодо здійснення контролю за якістю навчання у відомчих навчальних закладах;

17) розгляд пропозицій щодо забезпечення режиму виконання кримінальних покарань, оптимізації виховної роботи із засудженими, соціальної адаптації осіб, звільнених з місць позбавлення волі;

18) аналіз результатів науково-дослідних робіт та вирішення питання публікації і впровадження їх у діяльність кримінально-виконавчої служби;

19) розробка пропозицій щодо вдосконалення форм статистичної звітності у сфері виконання кримінальних покарань;

20) сприяння встановленню та підтримка зв'язків з науковими, навчальними, юридичними, медичними та педагогічними закладами, правоохоронними органами, іншими відомствами і організаціями;

21) здійснення інших заходів, пов'язаних із забезпеченням функціонування та розвитку наукової діяльності в кримінально-виконавчій службі, та розроблення наукових підходів щодо процесів, які стосуються прийняття рішень прикладного характеру [1].

За період створення (2011 р.) та функціонування (до 2014 р.) Наукова рада ДПтС України підготувала та здійснила наукову кримінологічну експертизу [5] низки правових джерел, що стосувались сфери виконання покарань та були затверджені на відповідному нормативно-правовому рівні, а саме:

а) сприяла суб'єктам законодавчої ініціативи у внесенні більше 10 змін і доповнень у КВК України, ліквідувавши таким чином деякі існуючі у ньому прогалини і колізії;

б) ініціювала перед зазначеними суб'єктами внесення 5-ти змін і доповнень у Закон України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» [4];

в) прийняла участь у розробці Концепції державної політики у сфері реформування Державної кримінально-виконавчої служби України (схвалена Указом Президента України у листопаді 2012 року) [6 с.750];

г) безпосередньо розробила ПВР УВП [7];

г) схвалила Доктринальну модель побудови пенітенціарної системи нового типу (інноваційний проект) [8], давши таким чином «друге дихання» та «зелене світло» для формування пенітенціарного законодавства та системи в Україні, про що ще в 90-х роках ХХ ст. у своїх роботах наполягав Г. О. Радов [9. с.12-16].

Таким чином, за допомогою та з безпосередньою участю Наукової ради ДПтС України за час її функціонування розроблялись теоретичні засади державної політики у сфері виконання покарань, а також формувались відповідні нормативно-правові та практичні підходи її реалізації, що виступає одним із аргументів відновлення її діяльності у сучасних умовах при 8-річній її відсутності у складі як ДКВС, так і Міністерства юстиції України.

Виходячи з цього та з метою запобігання у подальшому волонтаристських (від латин. voluntaries – вольовий, суб'єктивне немотивоване рішення без обліку об'єктивних умов суспільного життя, економіки, т. ін.) [10 с.125] рішень керівників цих відомств з цього приводу, варто ст. 7 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» доповнити частиною 2 такого змісту: «В обов'язковому порядку при центральному органі державної виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання покарань та пробації, має бути створено відповідний підрозділ щодо наукового супроводу кримінально-виконавчої діяльності, а також Наукова рада, яка створюється та функціонує на підставі Положення, що затверджується зазначеним центральним органом виконавчої влади. Чисельна кількість і персональний склад Наукової ради визначаються та затверджується на засіданні колегії центрального органу державної виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання покарань та пробації України».

Література:

1. Положення про Наукову раду Державної ДПтС України: затверджено наказом ДПтС України від 16.08.2011 № 311. Київ: ДПтС України, 2011. 6 с.

2. Кримінально-виконавче право України: підручник/О. М. Джужа, І. Г. Богатирьов, О. Г. Колб та ін.; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Джужи. Київ: Атіка, 2010. С. 23–24.

3. Белкіна Д. Правові прогалини і колізії у кримінально-виконавчому законодавстві України: поняття та зміст. *Jurnalul juridic național: teorie și practică S.R.L. Republica Moldova*. 2020. № 3 (43). Р. 77–82.

4. Про Державну кримінально-виконавчу службу України: Закон України від 23 червня 2005 року. Офіційний вісник України. 2005. № 30. Ст. 4–10.

5. Орлов Ю. В. Кримінологічна експертиза нормативно-правових актів і їх проєктів: науково-методичне забезпечення: монографія. Сімферополь: Кримнавчпеддержвидав, 2010. 266 с.

6. Про Концепцію державної політики у сфері реформування Державної кримінально-виконавчої служби України: схвалена Указом Президента України від 8 листопада 2012 р. № 631/2012. *Офіційний вісник України*. 2012. № 87. Ст. 750.

7. Про затвердження Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань: наказ Міністерства юстиції України від 29 грудня 2014 р. № 2186/5. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1656-14/>

8. Богатирьов І. Г. Доктринальна модель побудови пенітенціарної системи України нового типу: інноваційний проєкт. Київ: ТОВ «ВД «Дакор»», 2014. 56 с.

9. Радов Г. О. Першочергові проблеми пенітенціарної політики України на сучасному етапі. Проблеми пенітенціарної теорії і практики. 1996. № 1. С. 12–16.

10. Булько А. Н. Большой словарь иностранных слов. 35 тысяч слов. Изд. 3-е, испр., перераб. Москва: Мартин, 2010. С. 125.

ПРОБАЦІЯ, ЩО ЗМІНЮЄТЬСЯ – ПОКАРАННЯ, ЯКЕ ЗМІНЮЄ

Янчук О. Б.

директор

Державної установи «Центр пробації»

м. Київ, Україна

Для успіху будь – якої організації важливо єдине розуміння персоналом мети та стратегічного бачення. Наразі пробація України має свою візію, місію та цінності. **Візія** – створення справедливого і безпечного для кожного суспільства, яке прагне жити без правопорушень. **Місія** – сприяння здійсненню правосуддя та виконання альтернативних тюремному ув'язненню покарань таким чином, щоб створити відповідне середовище, де суб'єкт пробації був би готовий жити, не вчиняючи

повторних правопорушень. **Цінності:** професіоналізм, повага, партнерство, інновативність.

Одним із видів пробації є **досудова пробація**. Персонал пробації є учасником судового процесу. Це можливість для суду мати більше інформації про обвинуваченого та, відповідно, сприяти справедливому судочинству.

У 2021 році підготовлено та подано до суду більше **12 тис.** досудових доповідей. Важливим індикатором якості досудової доповіді є готовність обвинувачених брати участь у їх складанні; у підготовці **78%** досудових доповідей обвинувачені виявили бажання скористатися правом участі у їх складанні; **85%** досудових доповідей мали висновок про можливість виправлення правопорушника без позбавлення волі; **94%** вироків рішення суду про можливість виправлення без ізоляції від суспільства співпадає з висновком пробації.

3 січня 2021 року на базі Національної школи суддів України запущено дистанційний навчальний курс з пробації для суддів, який розроблено судьями за участі фахівців Центру пробації. Важливо, що ініціатива створення такого курсу надійшла саме від суддів, які зацікавлені у розумінні місця пробації у системі правосуддя та використання потенціалу пробації для справедливого судочинства.

Очевидна перевага у застосуванні альтернативних покарань, починаючи з 2017 року, говорить про посилення вектору застосування альтернатив позбавленню волі, і певні результати розвитку та становлення пробації в Україні. Зокрема, упродовж останніх чотирьох років спостерігається тенденція щодо зменшення чисельності осіб, засуджених та взятих під варту, в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах (2017р. – 57,1 тис.; 2018р. – 55,1 тис.; 2019р. – 52,9 тис.; 2020р. – 49,8 тис. осіб), а в пробації чисельність осіб, які перебувають на обліку залишається сталою (2017р. – 63,9 тис.; 2018р. – 63 тис.; 2019р. – 65,5 тис.; 2020р. – 63,3 тис. осіб)

Останні чотири роки, з 2018-го, ми фіксуємо поступову позитивну динаміку індикаторів **наглядової пробації**, які свідчать про розвиток та підвищення результативності пробації, та підтверджують дієвість інструментів і заходів соціально-виховної роботи для виправлення засудженої особи: засуджено за ухилення від відбування покарання – від **3,4% до 2,4%**, скасовано іспитовий термін за невиконання обов'язків – **1,3% до 0,7%**, вчинено новий злочин у період пробації – **2% до 1%**. Ці та інші параметри діяльності пробації України вже четвертий рік поспіль висвітлюються у статистичі Раді Європи SPACE II «Пробація».

Ми розуміємо, що з часом пріоритетність криміногенних потреб клієнтів змінюється, оскільки разом з реформами змінюється економічна та соціальна політика, тобто, і цінності соціуму. Тому і реагування має

бути адекватним і своєчасним, а інструменти мають постійно вдосконалюватись.

Зокрема, за підтримки канадських партнерів ми розробили нову, четверту пробаційну програму «Формування життєвих навичок» для повнолітніх та неповнолітніх суб'єктів пробації, а також доповнили програму «Попередження вживання психоактивних речовин» додатковим модулем для осіб, які вчинили ДТП в стані алкогольного сп'яніння.

За підтримки партнерів з Іспанії та Норвегії ми адаптували для використання у пробації програму реабілітації для осіб з психічними та поведінковими розладами внаслідок вживання психоактивних речовин, яка була розроблена для використання в установах закритого типу.

Наразі вивчаємо питання розробки нових пробаційних програм: відносно осіб – учасників АТО або інших військових дій, (які мають різні поведінкові розлади та/або ПТСР); для осіб, які вчинили насильство та/або жорстоко поведились з дітьми. Роль органів пробації у протидії домашньому насильству значно зростає, оскільки станом на вересень 2021 року 424 особи, засуджені за ст. 126-1 КК України перебуває на обліку пробації, з якими працівники пробації проводять соціально-виховну роботу.

На сьогодні маємо 1058 кураторів пробаційних програм – працівників, які пройшли відповідне навчання для реалізації пробаційних програм.

За підсумками першого півріччя цього року до пробації надійшло 1209 судових рішень про покладання на засуджених обов'язку виконувати заходи, передбачені пробаційною програмою. Закінчено реалізацію трохи більше половини призначених пробаційних програм.

Пенітенціарна пробація, іншими словами «сприяння на шляху додому» засудженого, який звільняється з в'язниці – є третім видом пробації в Україні.

Сьогодні маємо достатньо високий індикатор існуючої функції пенітенціарної пробації – у **86%** випадків пробація в процесі підготовки засудженого до звільнення попередньо узгодила з відповідними інституціями питання щодо можливості проживання, працевлаштування, соціального супроводу і соціального патронажу та надала відповідну інформацію на запити установ виконання покарань. Йдеться про майже **5 тисяч** звільнених осіб.

Правила пробації Ради Європи вимагають від національних юрисдикцій вживати усіх можливих заходів для підготовки засуджених до звільнення, не залишаючи їх потреби без уваги – з одного боку. З іншого боку – маємо враховувати і інтереси громади, мінімізуючи ризики небезпеки засуджених, які звільняються у відкрите суспільство, устанавлюючи при цьому нагляд з боку пробації. Такого нагляду у даний

час не існує. Для створення перспективи вирішення цього питання з вересня 2020 року рішенням Міністерства юстиції запущено пілотний проєкт, у рамках якого напрацьовується новий механізм підготовки засуджених до дострокового звільнення, з використанням інструменту оцінки ризиків, участі пробації у заходах підготовки до звільнення безпосередньо в установі, пробаційного нагляду за такими засудженими після звільнення.

Продовжується робота зі створення умов для впровадження **Єдиного реєстру засуджених та осіб, узятих під варту**. **35%** реєстраторів з числа персоналу пробації пройшли відповідне навчання та працюють з електронними справами; забезпечено обладнанням **58%** робочих місць реєстраторів. Реєстр наповнюється діючими та архівними справами.

Відповідно до Токійських правил ООН 1990 року щодо альтернативних санкцій: «Пробація створює умови для більш активної залученості громад у роботі із суб'єктами пробації, спонукання правопорушника до відчуття відповідальності перед цією громадою та відчуття справедливого правосуддя». Результатом нашої роботи є усвідомлення громадами ролі пробації у забезпеченні їхньої безпеки та підтримка діяльності і розвитку пробації на регіональному рівні.

Така підтримка здійснюється через регіональні програми, що фінансуються за рахунок місцевих бюджетів. На тепер маємо майже третину підрозділів пробації, включених у такі програми. **77%** підрозділів пробації мають партнерські громадські організації. У **81%** підрозділів пробації представники громад працюють у якості волонтерів пробації.

Вивчення міжнародного досвіду роботи пробації переконливо свідчить, що складовою ефективною роботи пробації, в певній мірі, є умови, в яких працює персонал пробації з клієнтами. Зручність та продуманість приміщень офісів пробації спроможна створити атмосферу безпеки та довіри, яка необхідна для досягнення позитивних результатів.

Те що офіс пробації є інструментом у роботі з клієнтами, ми побачили на прикладі 9-ти центрів ювенальної пробації, створених у великих містах за сприяння відповідного канадського проєкту. Але справжнім викликом було створення моделі офісу для роботи із дорослими засудженими. Перші такі моделі були створені у рамках пілотів у містах Харкові та Білій Церкві за сприяння проєкту NORLAU. Наступні спроби моделювання відбулися у містах Мелітополь та Ковель. Останнім нашим здобутком у цих пошуках стала нова модель офісу пробації в місті Києві, яка втілила досвід усіх попередніх спроб, і на сьогодні, є найбільш досконалою моделлю.

Реформа пробації є частиною пенітенціарної реформи, яку проводить Міністерство юстиції України. Одним з важливих напрямів пенітенціарної реформи є розвиток системи пробації, збільшення

альтернатив позбавленню волі та створення умов для зниження рецидивної злочинності.

У Верховній Раді України зареєстровано два законопроекти, які передбачають значні зміни у системі застосування та виконання покарань, зокрема щодо розширення функцій пробації:

- введення нового покарання у виді пробаційного нагляду;
- робота пробації з умовно-дostroково звільненими з установ виконання покарань;
- застосування засобів електронного моніторингу;
- удосконалення інституту застосування «громадських робіт».

Основні пріоритети пробації:

- цифровізація процесів ведення справ клієнтів пробації;
- продовження модернізації офісів пробації, що враховують нові підходи роботи з клієнтами пробації;
- модернізація системи професійного розвитку персоналу пробації;
- удосконалення інструментів пробації;
- розширення можливостей надання соціально-психологічної допомоги в рамках пробації;
- поглиблення співпраці з громадою для громади;
- розвиток волонтерства в пробації.

**НАПРЯМ 3. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ
ТА ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ В МІСЦЯХ
НЕСВОБОДИ УКРАЇНИ**

**PRACTICAL ASPECTS AND PROBLEMS OF REALIZATION
IN UKRAINE OF THE INTERNATIONAL MECHANISM
OF PROTECTION OF THE RIGHTS OF VICTIMS
OF THE MILITARY CONFLICT IN THE EAST OF UKRAINE**

Batiuk O. V.

ORCID ID: 0000-0002-2291-4247

*Candidate of Law Science, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Political Science,
Management and State Security
Lesya Ukrainka Volyn National University
Lutsk, Ukraine*

Niczyporuk Janusz

ORCID ID: 0000-0003-1632-1784

*Prof. Dr. Hab.,
Head of the Department of Administrative Procedure
Maria Curie-Skłodowska University
Lublin, Poland*

Problem statement and its connection with important scientific or practical tasks. The essence of the specified problematic is that our country, contrary to the requirements of the generally accepted international legal norms, according to which any state which, in one form or another, has made it binding on its territory, cannot explain by the lack of material, financial and other resources of the violation of fundamental human and civil rights and freedoms, as well as narrowing their scope and content.

Instead, Ukraine, based on the decision of the Constitutional Court of 25.01.2012 № 3-рп / 2012 (*the official interpretation of the article 1 of the Constitution of Ukraine*), chose a completely different approach, namely: when adopting new laws or amending current laws, it allows the narrowing of the content and scope of existing rights and freedoms, including those that are the subject in this research article (*Constitutional court of Ukraine, 2012*).

As a result, our state is not fulfilling its obligations and improperly ensuring the rights of victims of the military conflict in Donbas starting from 2014 to the present.

In particular, until the adoption of the Law of Ukraine «On ensuring the rights and freedoms of internally displaced persons» (*Verkhovna Rada of Ukraine, 2014*) in October 2014, the Government of Yatsenyuk blocked receiving pensions and other social benefits of those who remained living in the occupied territories of the East of our country, and later created other obstacles for this category of victims of military conflict at the regulatory level.

In addition, neither in the banking nor in the social spheres, Ukraine has not provided any benefits and preferences, which are provided not only by the norms of international law, but by the above-specified Law of Ukraine, for the specified victims of the war.

There are even more problems that are related to the availability of legal gaps and conflicts, as well as inconsistencies with the content of international legal acts, in particular, of the practice of assigning pensions to servicemen and persons, who are equated to them who have become war invalids.

Instead of as provided in civilized countries (USA, FRG, England, etc.), for establishing a single amount of benefits for all categories of people with disabilities, they are based on two main criteria in Ukraine – the presence of work experience before injury (mutilation, etc.), as well as the amount of salary that had been received before.

In addition, as a result, some war invalids receive several times higher pensions than others, which is a gross violation not only of international law but also of the art. 24 of the Constitution of Ukraine, according to which citizens have equal constitutional rights and freedoms and are equal before the law.

No less disgusting in this regard is another practice, when due to lack of funds in the State Budget of Ukraine, social payments (compensations, amounts of money that the court ordered to be paid, etc.) in the relevant state institutions are made according to the lists that are approved by him, not taking into account neither the level of inflation nor other financial and price aspects that prevailed at that time in the state, at the time of their receipt by creditors (direct victims).

And there are many such factors in the historical socially dangerous practice of our state that are directly and indirectly related to the protection of the rights of victims of hybrid warfare in the East, which can also be attributed to the peculiarities of the implementation of our state's international obligations on the specified problematic.

«The freshest» example in this regard is the misuse of funds that have been allocated to the Government of Ukraine to combat COVID-19, which were aimed at the road construction by the latter.

All this testifies to the systemic character of the problems that have arisen in connection with the need to protect the rights of victims of the military conflict in Donbass, as well as to the need to resolve them as soon as possible in the context of the Euro-Atlantic intentions of Ukraine and the desire to join the EU and NATO as soon as possible.

Therefore, based on the results of the study, it can be argued that the rights of all categories of victims of the military conflict in the East of Ukraine are inadequately protected today in Ukraine, as it is provided by the international mechanism on these issues.

In this case, the main circumstances that negatively affect the specified activity, are not only and not so much disharmony (inconsistencies) (*Bulko, 2010*) of norms of domestic and international law, that are directly related to solving the problems of the specified persons, how much low is the level of fulfillment of Ukraine's obligations of international legal character, as well as a gross violation of the internationally recognized principle of the rule of law by our state, which is reflected in the art. 8 of the Constitution of Ukraine, and of other conceptually important principles of international law, which govern the spheres of protection of victims (injured) of military conflicts.

In conclusion. No less «vulnerable» to this process is the misuse of funds and other material resources that are allocated to solving tasks, which are involved in the problematic of research, both by the Government of Ukraine and by its other partners (French partensaire – participant of the game) (*Bulko, 2010*) (primarily, by the United States, Canada, the European Union, etc.) at improving the structure and combat capability of the Armed Forces of Ukraine, to protect the population living in the territories that are close to the military conflict, the so-called «gray areas» (neutral human settlements that are located between the parties to the military confrontations) of social rehabilitation of victims of hybrid war: fight against corruption directly in the combat units of military formations of our state; etc.

Thus, there is a complex applied problem, which has signs of relevance, theoretical and practical significance, which necessitated its need of analysis in this scientific article, and also created an appropriate methodological basis, including pros and cons, for further similar scientific research in this direction in order to create appropriate conditions for the realization of the international mechanism for the protection of the rights of victims of military conflict in the East of our country.

References:

1. CONSTITUTIONAL COURT OF UKRAINE. 2012. Decision of the Constitutional Court of Ukraine of 25.01.2012 № 3-рп / 2012 in the case of the constitutional petition of the Board of the Pension Fund of Ukraine on the official interpretation of article 1, parts one, two, three of article 95, part two

of article 96, paragraphs 2, 3, 6 of Article 116, part two of article 124, part one of article 129 of the Constitution of Ukraine, paragraph 5 of part one of Article 4 of the Budget Code of Ukraine, paragraph 2 of part one of article 9 of the Code of administrative procedure of Ukraine in systematic connection with certain provisions of the Constitution of Ukraine (case № 1-11/2012). Available online. In: <http://search.ligazakon.ua.link1>. Consultation date: 01/08/2020.

2. VERKHOVNA RADA OF UKRAINE. 2014. On ensuring the rights and freedoms of internally displaced persons. Law of Ukraine № 1706-VII. № 1. P. 1.

3. BULKO, A.N. 2010. Large dictionary of foreign words. 35 thousand words. Ed. 3rd, corrected, reworked. P. 704. Moscow.

**ПРОТИДІЯ ВЧИНЕННЮ КОРУПЦІЙНИМ
ПРАВопорушенням СЕРЕД ПЕРСОНАЛУ УСТАНОВ
ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ ДЕРЖАВНОЇ
КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ**

Боднарчук О. Г.

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри господарського права та процесу
Університету державної фіскальної служби України
м. Ірпінь, Київська область, Україна*

Завдання нашого часу – наведення порядку, установлення в суспільстві законності, справедливого відношення одне до одного. А корупція – це найбільший ворог усіх змін на краще у нашому суспільстві. Це хвороба, яка дала глибокі метастази, вразивши практично усі державні структури, в тому числі – пенітенціарну службу [1].

Корупція глибоко укорінилася не тільки в економічній та соціально-культурній сферах. Найбільш вражені нею державні органи, які за своїм функціональним призначенням повинні запобігати та протидіяти проявам корупції. Особливого суспільного резонансу набувають корупційні правопорушення вчинені в Державній кримінально-виконавчій службі України. Більшість корупційних правопорушень, здебільшого здійснюють співробітники пенітенціарної системи, які можуть проносити заборонені предмети, використовуючи своє службове становище, нехтуючи принципами моралі і права. Такі факти корупції негативно впливають на ефективність діяльності самої системи, сприяють зростанню пенітенціарної злочинності, підривають репутацію і зни-

жують довіру до її діяльності. Суспільна небезпека цих правопорушень полягає в тому, що вони вчиняються тими посадовими особами, на яких лежить обов'язок дотримання закону [2, с. 6].

Доцільно зазначити, що у виправних установах України, з одного боку, об'єктивно складається сприятлива ситуація для вчинення корупційних правопорушень, проступків і заступництва або потурання та їх приховування, а з іншого – є готовий брати участь у цій корупції спецконтингент засуджених, з їх протиправними поглядами і переконаннями, що сприяли вчиненню ними злочинів [2, с. 65].

На думку М.М. Чичуги, «... основними факторами, які впливають на ефективність професійної діяльності працівників установ виконання покарань є: контингент засуджених, ізоляція умов професійної діяльності, професійна некомпетентність персоналу. Вони є небезпечними для здоров'я і життя працівників, можуть призвести до порушення трудової дисципліни, вчинення злочинів, виникнення негативних психічних станів» [3, с. 474–475].

За даними Всеукраїнської громадської організації «Пенітенціарна асоціація України», що надійшли за запитом від міністерства юстиції, станом на 31 жовтня 2019 р.: розпочато 79 кримінальних проваджень, щодо персоналу кримінально виконавчої служби. Більшість цих проваджень розпочато за ст. 309, 307 Кримінального кодексу України (КК), з них за ст. 309 «Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту» – 25, ст. 307 «Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів» – 20. Що стосується злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг за ст. 364 КК (ч. 1) – 2, ст. 365 КК (ч. 1, ч. 2, ч. 3) – 3, ст. 366 КК (ч. 2) – 1, ст. 367 КК (ч. 2) – 1, ст. 368 КК (ч. 3) – 15, ст. 368 КК (ч. 1, ч. 2) – 2. За ст. 190 «Шахрайство» – 1, ст. 191. «Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем» – 3. Осіб, притягнутих судом до відповідальності за вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, за період з 01.02.2018 р. по 15.11.2019 р., за 2018 – 18 осіб, 2019 – 16 осіб [4, с. 34].

І.М. Копотун підкреслює: «... інколи ефективну та успішну роботу установ виконання покарань можуть зводити нанівець вчинені правопорушення, серед яких найбільш поширеними є ті, що пов'язані із проникненням заборонених речей та предметів в установи виконання покарань, їх обігом та недозволених зв'язків персоналу із засудженими» [5, с. 396].

Необхідно зазначити, що у юридичній літературі серед основних причин корупції в пенітенціарній системі виокремлюють такі: низька заробітна плата; відсутність належного контролю з боку органів, що

наглядають за діяльністю пенітенціарної системи та органів власної безпеки; відсутність належного рівня правової свідомості у значній частини громадян; низький рівень матеріально-технічного забезпечення пенітенціарної системи; вплив злочинного середовища, представники якого постійно намагаються перетягнути на свою сторону співробітників пенітенціарної системи для отримання від них попереджувальної інформації та ін. [2, с. 83].

Василик В.В. стверджує, що ефективна протидія цьому негативному явищу потребує системного підходу з боку керівництва служби, чітко визначених пріоритетів та належного забезпечення. Ігнорування хоча б однієї з цих складових суттєво знижує ефективність антикорупційної діяльності в органах і установах виконання покарань [6, с. 56].

Отже, основними пріоритетними напрямками протидії, спрямованими на усунення причин, що призводять до вчинення корупційних правопорушень, мають бути:

- 1) постійний аналіз стану дотримання антикорупційного законодавства, звітування підрозділів установ виконання покарань про вчинені співробітниками органів, установ та слідчих ізоляторів, що належать до сфери управління Державної пенітенціарної служби України, корупційні та правопорушення, пов'язані з корупцією та інші зловживання;
- 2) розробка пропозицій щодо проведення антикорупційних організаційних заходів у кадровій політиці: постійний контроль за виконанням службових обов'язків; жорсткий відбір кандидатів на службу та навчання у відомчі навчальні заклади; використання поліграфа для якісного відбору кандидатів на службу та проведення службових розслідувань; забезпечення перепідготовки кадрів; своєчасна посадова ротація кадрів тощо;
- 3) своєчасне та об'єктивне реагування на порушення дисципліни та недотримання положень Кодексу етики та службової поведінки персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України;
- 4) створення каналів отримання від громадян, ув'язнених, засуджених інформації про корупційні правопорушення, вчинені співробітниками органів, установ та слідчих ізоляторів, що належать до сфери управління Державної пенітенціарної служби України;
- 5) своєчасне реагування на скарги, сигнали та повідомлення про можливі випадки корупційних правопорушень в органах, установах та слідчих ізоляторах, що належать до сфери управління Державної пенітенціарної служби України;
- 6) забезпечення гідного матеріального становища та нормальних житлових умов, побутової інфраструктури співробітників пенітенціарної системи;
- 7) запровадження стимулюючих норм до антикорупційної службової поведінки співробітників заохоченням за повідомлення про факт вчинення корупційного правопорушення або іншим чином, що сприяють протидії корупції [2, с. 122].

Література:

1. Синчук В. З корупцією у пенітенціарній системі буде боротися міжвідомча робоча група. URL: https://khar.gp.gov.ua/ua/news.html?_m=publications&_t=rec&id=140321&fp=4410&s=print (дата звернення : 04.10.2021).

2. Боднарчук О. Г. Адміністративно-правові засади протидії корупції у Державній кримінально-виконавчій службі України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 / Боднарчук Олег Григорович. Ірпінь, 2016. 560 с.

3. Чичуга М. М. Вплив соціально-психологічних факторів на ефективність професійної діяльності співробітників установ виконання покарань. Державна пенітенціарна служба України : історія, сьогодення та перспективи розвитку у світлі міжнародних пенітенціарних стандартів та Концепції державної політики у сфері реформування Державної кримінально-виконавчої служби України, затвердженої Указом Президента України від 8 листопада 2012 року № 631 : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 28–29 берез. 2013 р.). К. : Державна пенітенціарна служба України. 2013. С. 473–475.

4. Василик В. В. Сучасний стан і проблеми запобігання корупції сучасний стан і проблеми запобігання корупції в Державній кримінально-виконавчій службі України. Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 12 груд. 2019 р.) : у 2 ч. / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. Ч. 1. 264 с., С. 34–38.

5. Копотун І. М. Правові, організаційні та спеціально-кримінологічні заходи запобігання правопорушенням, пов'язаним із проникненням заборонених предметів до установ виконання покарань, та недозволеним (неслужбовим) зв'язкам персоналу із засудженими : Державна пенітенціарна служба України : історія, сьогодення та перспективи розвитку у світлі міжнародних пенітенціарних стандартів та Концепції державної політики у сфері реформування Державної кримінально-виконавчої служби України, затвердженої Указом Президента України від 8 листопада 2012 року № 631 : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 28–29 берез. 2013 р.). К. : Державна пенітенціарна служба України, 2013. С. 396–399.

6. Василик В. В. Запобігання вчиненню корупційних злочинів серед персоналу установ виконання покарань Державної кримінально-виконавчої служби України. Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 9–10 груд. 2020 р.) : у 2 ч. / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. Ч. 1. 300 с., С. 52–57.

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАПОБІГАННЯ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ В МІСЦЯХ НЕСВОБОДИ В УКРАЇНІ

Колодчин Д. В.

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри правоохоронної та антикорупційної діяльності

ПраТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом»

м. Київ, Україна

Важливе місце у системі запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються в місцях несвободи в Україні посідають заходи, які за своїм змістом забезпечують дотримання у місцях несвободи прав і свобод засуджених їх особисту безпеку, позитивно впливають на виправлення і ресоціалізацію засуджених.

До речі, проблема запобігання кримінальним правопорушенням в місцях несвободи в кримінологічній науці не піддавалась глибокій системній розробці. Навіть у спеціальних дослідженнях зарубіжних і вітчизняних вчених дана проблема майже не порушувалась, а коли порушувалася по поверхово. Тому проблема запобігання кримінальним правопорушенням в місцях несвободи на рівні відбування покарання має здійснюватися системно.

Варто зазначити, що за визначенням зарубіжного вченого І.Н. Бобкова запобігання взагалі, має розглядатися, як виявлення та ліквідації, блокування, нейтралізації детермінант цієї злочинності – це головна особливість спеціально-кримінологічного запобігання [1, с. 157]. Більше того, запобігання взагалі у кримінології вчені розуміють як реалізацію заходів, що безпосередньо спрямовані на усунення, послаблення, нейтралізацію криміногенних чинників соціального середовища та на осіб, які можуть вчинити кримінальне правопорушення.

Проведені дослідження у сфері пенітенціарної злочинності показують, що найбільш ефективними та цілеспрямованими у контексті досліджуваної проблематики є заходи спеціально-кримінологічного запобіжного характеру в запобіганні кримінальним правопорушенням в місцях несвободи.

Серед таких заходів ми виділяємо заходи оперативно-розшукової діяльності, яка відіграла одну з надважливих задач пенітенціарної злочинності в місцях несвободи. Важливо також зазначити, що персонал місць несвободи також підтримує роль оперативно-розшукової діяльності.

В кримінології під запобіганням розуміють сукупність заходів боротьби із злочинністю, змістом яких є різноманітна робота державних органів, громадських організацій, соціальних груп і громадян,

спрямована на усунення причин та умов, що породжують і сприяють злочинності, а також недопущення вчинення злочинів на різних стадіях злочинної поведінки [2, с. 144].

До речі, академік А. П. Закалюк, на відміну від інших різновидів зазначав, що заходи запобігання злочинності чинять вплив: 1) не тільки після вчинення злочину, але частіше до нього; 2) у сфері, яка лише частково регулюється правом; 3) засобами, що мають виключно цільове запобіжне значення; 4) інколи паралельно з іншими засобами запобігання злочинності, але частіше після них. Водночас, як зазначає вчений, такі заходи становлять окремий різновид щодо запобігання злочинності – суто кримінологічний, їх так і називають – спеціально-кримінологічні [3, с. 328-329].

З огляду на вищевикладене запобігання кримінальним правопорушенням в місцях несвободи наковці пропонують розуміти такий вид практики, що здійснюється на концептуальній науковій основі, спрямованої на недопущення антигромадських проявів у місцях позбавлення волі, де запобігання виступає як певна сукупність ідей, концепцій, наукових гіпотез, проєктів, практичних рішень, метою яких є забезпечення відповідної діяльності держави і суспільства [4, с. 259].

До речі, вітчизняний вчений О. Г. Колба розглядаючи запобігання злочинам в СІЗО та УВП дійшов висновку, що воно може бути визнане найбільш діючим способом боротьби зі злочинністю в місцях позбавлення волі, оскільки: а) забезпечить виявлення та усунення її коріння, витоків та запобігатиме можливості вчинити злочин в умовах ізоляції; б) впливатиме на криміногенні фактори, коли вони ще не набрали сили і легше піддаються усуненню; в) дозволить, використовуючи різноманітні засоби, запобігати злочинам на стадії готування; г) перешкоджатиме настанню суспільно небезпечних та інших шкідливих наслідків; г) вирішуватиме завдання боротьби зі злочинністю найбільш гуманними засобами (виключають застосування кримінального покарання) [4, с. 260].

Зокрема, нерідко на практиці виникає питання, з яких підстав засуджені віднесені до категорії «схильних до втеч», «схильних до вживання наркотичних речовин і спиртних напоїв», «схильних до розповсюдження заборонених предметів» тощо, мова про які ведеться в офіційних звітах ДКВС України, на жаль, на рівні законодавчих актів вказана діяльність не врегульована. Отож, виявлення та постановка на профілактичний облік засуджених, які схильні до вчинення нового кримінального правопорушення або мають намір його вчинити, здійснюється персоналом оперативного підрозділу місць несвободи шляхом поглибленого вивчення матеріалів особових справ засуджених, перевірки відомостей щодо їх поведінки в ізоляторах тимчасового тримання.

У той самий час, до найбільш ефективних та дійових заходів запобігання кримінальним правопорушення в місцях несвободи, варто віднести:

1) реалізація отриманих у ході проведення ОРД та негласних слідчих (розшукових) дій результатів з означених питань (ст. ст. 256, 257 КПК України);

2) реалізація у цьому напрямі спеціальних режимних операцій (ст. 102 КВК) шляхом проведення позапланових та раптових обшуків приміщень та територій УВП і СІЗО, а також засуджених та їхніх речей і одягу;

3) реалізація цих заходів щодо конкретних об'єктів профілактичного обліку з метою затримання їх по «гарячих слідах» (безпосередньо під час чи відразу після вчинення дій, спрямованих на доставку, придбання, зберігання та збут заборонених предметів).

Література:

1. Бобкова И. Н. Проблемы борьбы с преступностью в сфере экономики : учеб. пособие / Бобкова И. Н, Гвоздев А. И. – Минск, 1991. – 157 с.

2. Кримінологія : підручник / В. В. Голіна, Б. М. Головкін, М. Ю. Валуйська та ін., за ред. В. В. Голіни та Б. М. Головкіна. Харків : Право, 2014. 440 с.

3. Закалок А. П. Курс сучасної української кримінології : теорія і практика : У 3 кн. Київ : Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. Кн. 1 : *Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки*. 424 с.

4. Кримінологічні засади запобігання злочинам в установах виконання покарань України (пенітенціарна кримінологія) : посіб. / за ред. О. М. Джужі. Київ : НАВС, 2013. 620 с.

ОЗНАКИ ОСОБИ, ЯКА ВЧИНЯЄ В МІСЦЯХ НЕСВОБОДИ КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Колодчина А. Л.

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри правоохоронної та антикорупційної діяльності

ПРАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом»

м. Київ, Україна

Проблема вивчення ознак особи, що вчиняє в місцях несвободи кримінальне правопорушення, обумовлюється зміною історичних реалій розвитку України, як соціально правової держави, динамічністю роз-

витку усіх галузей національного законодавства яке формує нову модель кримінально-виконавчої системи України, кризовими процесами у суспільстві на початку XXI ст. що значною мірою підсилюють криміналізацію осіб, які відбувають покарання в установах виконання покарань та створюють передумови вчинення ними кримінального правопорушення.

Дослідження ознак особи, що вчиняє в місцях несвободи кримінальне правопорушення, свідчать, що персонал цих місць несвободи ще не достатньо володіє методикою організації проведення запобіжних заходів щодо кримінальних правопорушень, які вчиняються особою засудженим під час відбування нею покарання.

З іншого боку, можливості персоналу проводити ефективну запобіжну діяльність серед засуджених в місцях несвободи зумовлені й відсутністю в кримінологічній науці прикладних розробок дослідження саме кримінологічної характеристики особи засудженого який вчиняє в установах виконання покарань кримінального правопорушення, дефіцитом відповідних науково обґрунтованих рекомендацій, навчальної та методичної літератури.

Варто наголосити, що вивчення питання ознак особи, що вчиняє в місцях несвободи кримінальне правопорушення, показало, що в кримінально-правовій науці взагалі відсутній єдиний підхід у розумінні самої особи яка вчиняє кримінальне правопорушення. Зокрема, вітчизняний вчений кримінолог В. В. Василевич під особою злочинця розуміє систему негативних соціально значущих властивостей, зв'язків і відносин у поєднанні із зовнішніми умовами та обставинами, що характеризують людину, винну у вчиненні злочину [1, с. 29].

Інший, вітчизняний кримінолог В. В. Голіна під особою злочинця розуміє сукупність істотних і стійких соціальних властивостей і ознак, соціально значущих біопсихологічних особливостей індивіда, які, об'єктивно реалізуючись у конкретному злочині, надають вчиненому діянню характеру суспільної небезпечності, а винний у ньому особі – властивості суспільної небезпечності, у зв'язку з чим вона і притягається до відповідальності, передбаченої кримінальним законом [2, с. 37].

А, вітчизняний вчений О. М. Джужа, взагалі вважає, що під особою злочинця слід розуміти сукупність соціально значимих властивостей, ознак, зв'язків і відносин, які характеризують людину, винну в порушенні кримінального закону, в поєднанні з іншими (неособистими) умовами й обставинами, що впливають на її злочинну поведінку [3, с. 94].

Тому, усебічність й ефективність такого вивчення, на нашу думку, забезпечується науково обґрунтованим підходом до кримінологічного вчення про структуру особи злочинця і зокрема, особи засудженого, який вчиняє в місцях несвободи кримінальне правопорушення. Отож, у якості висновку слід зазначити, що найбільш оптимальна класифікація ознак особи що вчиняє в містах несвободи кримінальне правопорушення є такою:

1. *Соціально-демографічні ознаки*: стать, вік, освіта, наявність професії, соціальних зв'язків, матеріальне становище.

2. *Морально-психологічні ознаки*. До них належать світогляд, ціннісні орієнтації, інтелектуальні ознаки, емоційні особливості, вольові ознаки, психічні аномалії, рівень потреб.

3. *Кримінально-правові ознаки*, які слід розглядати у двох формах: 1) які передують злочинній поведінці; 2) поведінка особи в момент вчинення злочину. До них слід віднести мотиви злочину, характер та спрямованість посягань, одиночний чи груповий характер злочинної діяльності, рядова чи організуюча роль при груповому злочинному посяганні, стаття КК України.

4. *Кримінально-виконавчі ознаки*, до яких належать такі елементи: місце відбування покарання, умови відбування покарання, ставлення засудженого до основних засобів виправлення і ресоціалізації, кількість заохочень і стягнень, агресія, психічна не урівноваженість конфліктність тощо.

Література:

1. Кримінологія : навч. посібник / О. М. Джужа, В. В. Василевич, Ю. Ф. Іванов, П. М. Опанасенко, В. Г. Пшеничний, В. Г. Сюрвачик; за заг. ред. О. М. Джужи. К. : Прецедент, 2004. 208 с.

2. Кримінологія: Загальна та Особлива частини : підручник / І. М. Даньшин, В. В. Голіна, М. Ю. Валуйська та ін.; за заг. ред. В. В. Голіни. [2-ге вид.]. Х. : Право, 2009. 288 с

3. Курс кримінології: Загальна частина : підручник / О. М. Джужа, П. П. Михайленко, О. Г. Кулик та ін.; за заг. ред. О. М. Джужи; у 2-х кн. К. : Юрінком Інтер, 2001. 352 с.

ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ЗАСУДЖЕНИХ ЯК ЗАХІД ЗАПОБІГАННЯ ВЧИНЕННЯ НИМИ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ В МІСЦЯХ НЕСВОБОДИ

Литвиненко О. Ю.

аспірант

Класичного приватного університету

м. Запоріжжя, Україна

Пункт 3 статті 71 Мінімальних стандартних правил поводження з в'язнями та п. 3 ст. 71 Положення про Європейські тюрми визначено, що в'язням повинна забезпечуватися корисна робота або у разі необхідності інша корисна діяльність в обсягах, достатніх для того, щоб вони були

активно зайняті впродовж нормального робочого дня. Ще в 70-ті роки минулого століття А. І. Зубков відстоював позицію того що добре налагоджене, ритмічно працююче і достатньою мірою технічно оснащене виробництво дозволяє якнайкращим чином організувати трудове перевиховання засуджених, навчати їх сучасним професіям і методам роботи [2, с. 56].

Продовження, сформованої в радянській теорії і практиці кримінально-виконавчого права, позиції за якою витрати на утримання засуджених найбільш справедливо покласти на тих, хто поставив суспільство перед необхідністю нести їх, тобто самих злочинців[1, с. 34], послужило закріпленням у чинному кримінально-виконавчому законодавстві обов'язку осіб, які відбувають покарання у виправних колоніях, із нарахованого їм заробітку, пенсій та іншого доходу відшкодовують вартість харчування, одягу, взуття, білизни, комунально-побутових та інших наданих послуг, крім вартості спецодягу і спец харчування (ч. 1. ст. 121 КВК України).

Аналізуючи отримані протягом останніх п'яти років статистичні дані по Донецькій області, залучаються до трудової діяльності в колоніях середнього рівня безпеки лише близько 30% працездатних засуджених, приблизна ситуація простежується по всій Україні і залежить перш за все від інфраструктури регіону. Виходячи з викладеного переважна більшість засуджених не має змоги не тільки самоутриматися, відшкодувати збитки від вчиненого злочину, плати аліментів, а й до реалізації гарантованих законодавством прав на розв'язання своїх матеріальних проблем, поліпшення умов відбування покарання, отримання трудового стажу, збереження і підвищення кваліфікації.

Науковці пенітенціарного спрямування доводять, що лише за рахунок реалізації пенітенціарної функції держави можна досягти суспільно корисного результату в сфері виконання кримінальних покарань, пов'язаних з ізоляцією особи від суспільства, а однією із умов реалізації даної функції є забезпечення прав і свобод засуджених[4, с. 20].

Нажаль, працевлаштування засуджених, як захід запобігання вчинення ними правопорушень у виправних установах відкритого типу на сучасному етапі не може бути реалізоване в повному обсязі, основною передумовою чого є розрив господарсько-економічних зв'язків з галузевими підприємствами, падіння виробництва, відсутність фінансування державних програм розвитку виробничої діяльності установ виконання покарань, що призвело до скорочення робочих місць і як наслідок неможливість забезпечення роботою всіх працездатних засуджених.

Практичні працівники стверджують що неможливість повного працевлаштування засуджених призводить до їх морально-психологічної деградації, порушується режим, вчиняються нові злочини. Саме вплив

неробства, що розбешує, породжує утриманські настрої і дестабілізує обстановку в місцях позбавлення волі [4, с. 20]. Отримані статистичні дані проведеного анкетування працівників виправних центрів Чернігівської, Івано-франківської областей показали що пріоритет ефективності суспільно корисної праці засуджених, як одного із засобів їх виправлення і ресоціалізації надано 22% респондентів.

Уявляється, що проблема працевлаштування засуджених являється актуальною не тільки у нашій державі. Навіть економічно-розвинутих країнах світу, такі як США, Великобританія, Росія, Франція, ФРН не можуть забезпечити повне працевлаштування ув'язнених осіб.

Незважаючи на законодавче закріплення права засуджених брати участь у трудовій діяльності, як обмеженого конституційного права особи на працю, законодавцем закріплено обов'язок засуджених до виконання необхідних робіт по самообслуговуванню, благоустрою колонії (ч.3. ст. 107). Дане положення нами не розглядається як продовження у національному законодавстві концепції збереження принципу обов'язковості праці засуджених, які відбувають покарання у виді позбавлення волі.

Залучення засуджених без оплати праці до робіт по благоустрою колоній і прилеглих до них територій, а також поліпшення їх житлово-побутових умов чи допоміжних робіт із забезпечення колоній продовольством носять тимчасовий, безоплатний характер та проводяться в неробочий час і не більш як на дві години на день (ст. 118 КВК України). Зважаючи на перелічені ознаки та аналіз чинного законодавства вказана робота являється по-перше засобом виховного впливу спрямованого на повернення засуджених до самостійного загальноприйнятого соціально-нормативного життя в суспільстві, а по-друге одним із видів стягнення (ст. 132 КВК України).

В умовах відмови держави від використання примусової праці засуджених, їх залучення до суспільно-корисної праці, як засобу спрямованого на досягнення цілей соціальної адаптації особи до умов життя на волі, повинно організовуватись шляхом розвитку і закріплення у засуджених звички до праці, її необхідності, що в результаті сприятиме якнайшвидшій їх ресоціалізації і запобіганню рецидиву злочинів.

Виходячи з вищевикладеного, оцінюючи умови розвитку кримінально-виконавчої системи в умовах що склалися у державі забезпечення всіх працездатних засуджених роботою являється досить проблематичним, що в подальшому ускладнює процес їх виправлення і ресоціалізації.

Вирішення цієї проблеми ми бачимо в державному реформуванні кримінально-виконавчої системи, у напрямку забезпечення реалізації права засуджених на працю, яке повинне бути спрямований на досягнення повної їх трудової зайнятості. Забезпечення

працевлаштування засуджених має переслідувати не навчальний процес, а отримання позитивного економічного ефекту спрямованого на реалізацію як конституційних прав та обов'язків засуджених.

Література:

1. Дубровицкий Л.П. Социально-правовые и организационные вопросы труда осужденных к лишению свободы в условиях развития рыночных отношений. дис. канд. юрид. наук: 12.00.08./ Дубровицкий Леонид Павлович. – М., 1997. 250 с.
2. Зубков А. И. Теоретические вопросы правового регулирования труда осужденных в советских исправительно-трудовых учреждениях. – Томск: Изд-во Томского университета, 1974. – 172 с.
3. Илюшин Н.Н. Правовые и организационные вопросы стимулирования труда осужденных в исправительных колониях: дис. канд. юрид. наук :12.00.08 / Илюшин Николай Николаевич. М., 1998 203 с.
4. Шкута О.О. Реалізація права на шлюб особами, які відбувають покарання у виді позбавлення волі / О.О. Шкута // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ: Збірник наукових праць. 2008.– № 4 (40). С. 48.

ПРОБЛЕМА КРИМІНАЛЬНОГО НАСИЛЬСТВА В МІСЦЯХ НЕСВОБОДИ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ КРИМІНАЛЬНОЇ СУБКУЛЬТУРИ

Михайлик О. Г.

доктор юридичних наук,

професор кафедри правоохоронної та антикорупційної діяльності

«ПраТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом»

м. Київ, Україна

Кримінальне насильство і кримінальна субкультура ці два негативні явища тісно взаємозв'язані між собою. Більше того їх вивчення в місцях несвободи є закритою темою для суспільства, оскільки їх вплив має негативну тенденцію на виправлення і ресоціалізацію засуджених.

Щодо поняття «наси́льства», то за визначенням В. Т. Бусела, під цим терміном варто розуміти застосування фізичної сили до кого-небудь; застосування сили для досягнення чого-небудь; примусовий вплив на когось, щось [6, с. 735]. Це визначення поєднує навмисність і фактичне вчинення акту насильства, незалежно від його результату, застосування слів «використання влади» розширює традиційне розуміння природи

насилницького акту тим, що включає в поняття насильства дії, джерелом яких є влада над людиною, тобто загрози і залякування.

Ураховуючи ізольованість, у якій перебувають засуджені, факти застосування до них з боку кримінальних елементів психічного, фізичного та сексуального насильства в більшості випадків залишаються прихованими. Однією із причин приховування насильства вищевказаними засудженими опитані нами засуджені (80%) вказують на побоювання повторного насильства.

До речі, за нашими даними, 40% робочого часу адміністрація виправних колоній середнього і максимального рівнів безпеки витрачає на врегулювання конфліктів серед засуджених. Це пов'язано з такими негативними проявами в місцях несвободи, як сплата боргу, крадіжка речей засуджених, прояви сексуального насильства, приниження тощо.

Що стосується кримінальної субкультури в місцях несвободи то вона характеризується наступними ознаками:

- специфічними умовами відбування кримінального покарання;
- істотною прихованістю від адміністрації виправної колонії;
- упорядкованістю життя співтовариств засуджених;
- єдиною сферою злочинної діяльності; живучістю та згуртованістю кримінальної активності;
- багатоступінчастою ієрархічною структурою тощо.

Вивчаючи проблему кримінальної субкультури та її вплив на насильство в місцях несвободи, нами було виявлено, що серед вітчизняних та зарубіжних вчених відсутнє єдине розуміння даних явища. Так, зарубіжний дослідник С. В. Максимов вважає, що кримінальна субкультура – це спосіб індивідуальної або правової поведінки, обумовлений неформальними нормами, правилами, ідеями, принципами, що протирічить загально-правовій культурі суспільства [1, с. 132].

Інший зарубіжний вчений І. М. Мацкевич дотримується думки, що «кримінальна субкультура – це сукупність окремо діючих субкультур злочинних груп, які виконують окремий вид кримінальної відповідальності. З цієї позиції доцільно говорити про злочинну субкультуру засуджених, наркоманів, повій тощо [2, с. 26].

Серед зарубіжних вчених також слід виділити теорію делінквентної субкультури, сформовану американським соціологом і криминологом Альбертом Коеном. На його думку, носіями цього явища, як правило, є представники нижчих соціальних прошарків населення, що фактично не мають шансів змагатися за багатство та успіх законним шляхом [3, с. 8].

За визначенням вітчизняного вченого В. С. Медведева, кримінальна субкультура – це сукупність цінностей, норм, традицій, які підміняють офіційні, загально визнані регулятори поведінки і визначають, регламентують функціонування середовища засуджених та окремих їх представників [4, с. 124–125].

Вітчизняні вчені Джужа О.М., Василевич В.В., Колб О.Г. під кримінальною субкультурою розуміють особливу сферу життєдіяльності особи в умовах ізоляції від суспільства, яка виражається в кримінальній ідеології, специфічних етичних нормах і цінностях, естетичних установках і потребах, міфології та смаках, якими керуються засуджені у повсякденному житті та побуті [5, с. 32].

Насамкінець, кримінальне насильство і кримінальна субкультура не тільки впливають на засуджених або персонал місць несвободи, вони також стають на перешкоді належного функціонування установ виконання покарань Міністерства юстиції України, оскільки в більшості випадків ці негативні явища орієнтовані на протидію адміністрації виправних колоній, особливо середнього і максимального рівнів безпеки та меті виправлення і ресоціалізації засуджених.

Література:

1. Максимов С. В. Краткий криминологический словарь. Москва, 1995. 543 с.
2. Мацкевич И. М. Кримінальна субкультура. *Российское право*. 2005. № 1. С. 25–26.
3. Cohen A. K. The sociology of the deviant act: anomie theory and beyond. *American Sociological Review*. Vol. 30. № 1 (Feb., 1965). P. 5–14.
4. Медведєв В. С. Кримінальна психологія. Київ: НАВСУ, 2003. 234 с.
5. Кримінальна субкультура: поняття, суспільна небезпека, форми та засоби впливу на правопорядок в установах виконання покарань: навчальний посібник. Київ: Інститут обдарованої дитини, 2015. 146 с.
6. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2009. 1736 с.

ПУБЛИЧНО-ПРАВОВОЕ ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ КОРРУПЦИИ В МЕСТАХ НЕСВОБОДЫ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Скаков А. Б.

*доктор юридических наук, профессор
г. Костанай, Республика Казахстан*

Одной из главных предпосылок существования коррупции в государстве является кризис всего общества, который искажает общественные отношения в государстве, приоритетом которых стала погоня большинства граждан за легкой наживой, обогащением,

132

сопровожающееся игнорированием моральных ценностей. То, что основой коррупции являются нравственно-духовные факторы, отмечает большинство исследователей этой проблемы.

Публично-правовое противодействие коррупции в местах несвободы Республики Казахстан отвечает современным требованиям становления институтов гражданского общества в Республики Казахстан и развитие его демократических политических процессов. Сегодня коррупция рассматривает в стране, как болезнь которая по масштабности распространения, проникла глубоко в социальный организм государства, в том числе и в места несвободы, что обусловлено многими факторами, среди них и усиление давления на власть и общество со стороны криминальных структур, которые пытаются ограничить формирования гражданского общества для удовлетворения своих корыстных интересов.

Ученые криминологи однозначно считают, что коррупция создает реальную угрозу национальной безопасности государства. Начиная с нарушения служебного долга, коррупция влечет за собой нарушение других общественных отношений, приводит к торможению и искажению социально-экономических реформ, углубляет социальное неравенство граждан, увеличивает социальную напряженность в обществе, нарушает принципы социальной справедливости, затрудняет доступ граждан в социальные фонды, препятствует пользованию ими т.п.

Противодействие коррупции в местах несвободы для Республики Казахстан является одним из приоритетных направлений ее деятельности. З целью эффективной борьбы с негативными коррупционными проявлениями в местах несвободы необходимо прежде всего чтобы ее персонал соблюдал законность, порядочность, тактичность во время выполнения своих служебных обязанностей и нести ответственность за своих подчиненных.

Вместе с тем, стремительный рост законодательного регулирования указанных процессов оттолкнул на второй план деятельность персонала мест несвободы по профилактике совершения преступлений коррупционной направленности. Несмотря на то, что усилиями управления внутренней безопасности и противодействия коррупции ежегодно предупреждается значительное количество коррупционных правонарушений, в течение только 2020 года возбуждено 64 уголовных производств в отношении 65 сотрудников мест несвободы.

Проведенное исследование свидетельствует о том, что персонал мест несвободы еще недостаточно владеет методикой и рекомендациями по организации и осуществлению предупреждения преступлений коррупционной направленности. Отсутствие в юридической науке прикладных разработок проблем профилактики преступлений коррупционной направленности мест несвободы научно обоснованных рекомендаций, учебной и методической литературы по этим вопросам ограничивало правовые

возможности повышению эффективности предупредительной деятельности в этой сфере.

Исследования и выделение детерминантов коррупции в местах несвободы выступает необходимым условием эффективного противодействия этому негативному общественному явлению. Знание детерминантов любого правонарушения (в том числе преступления коррупционного значения) позволяет понять обусловленность соответствующего противоправного явления, а также определить формы и методы профилактики субъектов предотвращения, направления их взаимодействия и т.д.

Исследование детерминантов коррупционных правонарушений, совершаемых мест несвободы является важным еще и по тому, что коррупция в пенитенциарной системе является явлением, которое саморазвивается и самодетерминируется в рамках общей системы – общества в целом, а также детерминирует целый ряд других негативных социальных явлений как в рамках деятельности уголовно-исполнительной службы, так и тех, которые могут возникнуть уже в условиях свободного общества. К таким негативным явлениям можно отнести:

1) постпенитенциарный рецидив. Он может иметь место в условиях совершения коррупционного правонарушения персоналом мест несвободы, скажем, исправительной колонии, которое заключается в предоставлении (обосновании) за определенное вознаграждение осужденному к лишению свободы на определенный срок высшей степени исправления – «доказал свое исправление», что является материальным (наряду с формальным – отбывтием определенной законом части срока наказания) основанием направления в суд материалов для решения вопроса о применении условно-досрочного освобождения от отбывания наказания. В таком случае на свободу попадает лицо, еще обладающее криминогенным потенциалом и с большей степенью вероятности может совершить новое преступление;

2) совершение правонарушений (в том числе преступлений) осужденными во время отбывания наказания. Это общественно вредное (опасное) проявление может иметь место в случае поступления к осужденным «коррупционным путем» от персонала учреждений исполнения наказаний запрещенных предметов, хранение которых образует состав соответствующего правонарушения, или которые могут быть использованы как орудие насильственных преступлений против жизни и здоровья человека, при которых жертвами могут быть как осужденные, так и персонал учреждения;

3) скрытый, невидимый вред от пребывания на соответствующих должностях лиц, по деловым качествам, уровню компетентности (профессионализма) и другим критериям не соответствующим занимаемым должностям, что стало возможным за совершение

коррупційного правонарушення при приємі на роботу (службу) или перевод (путем підвищення) на другу должность;

4) нарушение общесоциального принципа справедливости, что в итоге выливается в осознание большей частью рядовых граждан решающим фактором получения благополучия не профессионализм, а наличие «связей», финансовое положение и т.п.

Учитывая вышесказанное, можно обобщить, что коррупция в местах несвободы – одно из проявлений коррупции в системе органов государственной власти. Распространение коррупции среди персонала мест несвободы нередко обусловлено теми же причинами и условиями, что и в других государственных ведомствах. Поэтому, чтобы ограничить распространение этого явления среди персонала мест несвободы на наш взгляд, нужно ему создать соответствующие условия работы с осужденными, иметь государственные гарантии защиты.

Литература:

1. Свечников Н., Куримева Д. Коррупция в сфере высшего образования. Республиканский журнал Фемида (Казахстан). № 1 (301) 2021. С. 29-34

ПРОБЛЕМА ЖЕРТВИ В МІСЦЯХ НЕСВОБОДИ

Стрелюк Я. В.

доктор юридичних наук,

професор кафедри правоохоронної та антикорупційної діяльності

ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом»

м. Київ, Україна

Актуальність вивчення жертви в місцях несвободи в Україні обумовлена тим, що злочинність як соціально-правове явище у місцях не свободи залишається малодослідженим. На жаль, чисельність засуджених та кількість вчинених ними кримінальних правопорушень взагалі, нікому не відомо. Причиною цього є відсутність аудити місць несвободи за 30 років незалежності України, перепису засуджених, стан спроможності виховних та виправних колоній забезпечити належні умови виконання і відбування покарання.

Особливо гостро стоїть проблема вивчення віктимологічних засад злочинності у місцях позбавлення волі. Варто звернути увагу, що у кримінологічних дослідженнях минулого головна увага приділялась

поведінці злочинця, а потерпілий від злочину в основному фігурував як учасник кримінального процесу.

Разом із тим, взаємозв'язок злочинця і потерпілого має важливе кримінологічне значення. Серед осіб, що стикаються зі злочинами, є насамперед їх жертви. Тож ігнорувати їх роль у механізмі злочинної поведінки було б помилково.

Наука, що вивчає поведінку жертви злочину, одержала назву віктимологія. Термін «віктимологія» походить від латинського слова «victima» (жертва) і грецького «logos» (слово, учення), що дослівно означає «докладно про жертву» чи «вчення про жертву».

Ідея про місце жертви в генезисі злочинної поведінки не є новою, вона присутня в численних літературних джерелах, починаючи з найдавніших часів. На ранніх етапах становлення правової культури жертва злочину чи її близькі самі знаходили захист своїх прав. Особа жертви тривалий час спеціально не вивчалася, і її роль у генезисі злочинної поведінки майже не бралася до уваги.

Віктимологія як галузь знань про злочинність намагається установити закономірності формування особистості жертви злочину, які описуються в цій науці певним понятійним апаратом, зокрема: віктимність, віктимогенні фактори, віктимогенні ситуації, віктимологічне запобігання, віктимізація.

Як самостійний науковий напрям віктимологія зародилася відносно недавно, у середині ХХ ст., коли були сформульовані основні теоретичні положення, про які піде мова нижче. У центрі уваги вчених завжди опинявся злочинець, тобто особа, що безпосередньо вчинила злочинне діяння. Проблему особистості злочинця розробляли всі кримінологічні школи.

Засновник класичної школи кримінального права Чезаре Беккарія називав злочинами всі діяння, спрямовані проти суспільного блага. На перше місце він ставив порушення, що спричиняють шкоду суспільству, а на останнє – найдрібніші порушення прав приватної особи. Оскільки гарантія безпеки приватних осіб є першочерговим завданням будь-якої законно створеної асоціації, то порушення невід'ємного права кожного громадянина на безпеку не може не спричинитися до суворого покарання, передбаченого законом [1, с. 93].

Отже, кримінальне правопорушення і покарання розглядалися в об'єктивному плані. При цьому ані особою яка вчиняє кримінальне правопорушення, ані поведінкою його майбутньої жертви в процесі розслідування кримінального провадження особливо слідчий не цікавився. Дотримувалися формальні вимоги і на цьому кінець.

Водночас, межі віктимологічних досліджень усе більше розширюються, з'являються нові аспекти, які стосуються проблем жертв злочинів. На даний час це питання є досить актуальним, оскільки

насильство в місцях несвободи та в інших сферах стає супутньою негативною обставиною функціонування закритих інституційних утворень і тому потребує втручання з боку уповноважених суб'єктів. Саме тому на сучасному етапі у рамках віктимології як окремого напрямку виділяється пенітенціарна віктимологія, що має предметом свого вивчення жертви злочинів, учинених у місцях позбавлення волі.

За сучасних реалій слід погодитися з О. М. Джужею та іншими науковцями в тому, що проблема соціально-правового захисту жертв злочинності в місцях позбавлення волі потребує спеціального розгляду та вивчення на всіх рівнях і напрямках – правовому, економічному, виховному та ін. [1, с. 296–297]. Однак, цей висновок не може бути використаний для того, щоб вважати потерпілих винуватцями в тому, що вони стали жертвами злочинів. У злочинах винні ті, хто їх учиняє, за що вони й притягуються до кримінальної відповідальності (хоча міра її нерідко визначається з урахуванням того, яке значення для вчинення злочину мала поведінка потерпілого).

Віктимологічна профілактика є самостійним напрямом індивідуального запобігання. Набір профілактичних заходів віктимологічного спрямування залежить від різновидів віктимної поведінки потерпілих: від застережливо-роз'яснювальних – до заходів примусу та фізичного захисту потенційних жертв. Головне завдання – змінити віктимну поведінку потенційних жертв й запобігти можливості їх перетворення на реальних потерпілих від насильницьких злочинів (насамперед це стосується кримінальних правопорушень, що вчиняються в місцях несвободи).

До речі, у західній кримінальній віктимології умовно виділяють два основних напрями віктимологічної профілактики: так званий академічний, який зосереджує свою увагу на аналізі теоретичних основ сучасної віктимології, і другий – прикладний, що був розроблений у 1976 р. у Бостоні (США) на одному з міжнародних симпозіумів із проблем віктимології, на якому, крім проблем порівняльних віктимологічних досліджень, обговорювалися й практичні аспекти, які стосувалися, чи є потерпілий об'єктом віктимологічної профілактики і яка роль відводиться йому в кримінальному процесі [2, с. 71, 72].

Насамкінець, вивчення проблеми жертви в місцях несвободи зумовлено тим, що між особистістю жертви та її поведінкою існує нерозривний зв'язок. До речі, саме на цьому наголошує вітчизняний вчений В.Б. Опульський, яким в процесі дослідження було встановлено, що особистість та її психічні властивості є водночас і передумовою, і наслідком її діяльності. Внутрішній, психічний зміст поведінки, що формується в умовах певної ситуації, особливо значущої для особи, переходить у відносно стійкі властивості особи, а властивості особи, у свою чергу, позначаються на її поведінці [3, с. 37].

Література:

1. Беккариа Ч. О преступлениях и наказаниях. Москва: Стелс, 1995. 304 с.
2. Кримінологічна віктимологія: навч. посіб. / Є.М. Моїсеєв, О.М. Джужа, О.В. Василевич та ін.; за заг. ред. О.М. Джужа. Київ: Атіка, 2006. 352 с.
3. Опульський В. Б. Віктимологічна профілактика насильницької злочинності. Трипільська цивілізація. 2012р. № 8 (11). С. 71-74.

НОТАТКИ

ПЕНІТЕНЦІАРНА СИСТЕМА У ГЛОБАЛЬНОМУ ВИМІРІ

МАТЕРІАЛИ І МІЖНАРОДНОГО ПЕНІТЕНЦІАРНОГО ФОРУМУ

м. Рівне, 29–30 жовтня 2021 р.

Підписано до друку 23.10.2021. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 8,14. Тираж 150. Замовлення № 1021-270.
Ціна договірна. Віддруковано з готового оригінал-макета.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»
65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглєзі, 6/1
Телефони +38 (048) 709 38 69, +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6424 від 04.10.2018 р.